Yakap
Hängä Yakap Alakinde Wam

Anätutä hängäläpä pahawän yiwikin

1 Yakapde hikngä Anätutä kepkät yekäpkät yawän yiwikin.
2 U yawän yiwikin gwenune, kewu moyo wom yiwikut. Tiwän kupilä täkngatä yanggä gwende enetängä yiwikut. Tiwän Anätule Wawunggä yanggä unggwende enetängä kungapgut.
3 Tixäwik Anätutä using yakut. “Kwakäpä täkngа tingalayok,” yawän, kwakäpä täkngа tingalakut.
4 Tiwän kwakäpä uläkngаnin kake, täke natäpgut. Tikengä kwakäpä täkngаxät kupilä täkngаxät matäkut.
5 Matäke, kwakäpätäne umanä “kwakäpä” yang inikut. Tikengä kupilätäne umanä “kupilä” yang inikut. Tiwän täpduxu yakawu unggwenu tukwake kwakakut.
6 Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä matäwikge, wangga womdu yanggä bänäkängän tingalayok,” yawän,
7 inä u yakut using tike, uwomdä yanggä bänäkängän matäwän, yanggä käwutdu uwomde enetängä yiwän, käwutdu kematde yiwikut.
8 Tiwän wangga uwomu umanä “yekäp” yang inikut. Tiwän täpduxu 2 unggwenu tukwake kwakakut.

9 Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä yekäp gepbine yiwixaxu womdunekän täku yiwän, womdu koxolä yiwiyok,” yawän, inä u yakut using tikut.
10 Tiwän koxolä yiwikulu uwomu umanä “kep” yang inike, yanggä u päku yiwikulu umanä “yanggä gwen” yang inikut. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.
11 Tikengä hipdu using yakut. “Kep däkänetä songäsongä, pa, äwä nak yang alätnong. Tike salinä inäinäne alätnong,” yawän, inä u yakut using alakin.
12 Kep däkäne songäsongä, pa äwä nak yang doke, salinä inäinäne alakin. Tiwän unin dayike, täke natäpgut.
13 Tiwän täpduxu 3 unggwenu tukwake kwakakut.
14 Tiwänä Anätutä using yakut. “Kwakäpä täknga äwä kupilä täknga yang tuwängutningge, kakalä gwenggwenu yekäwune alätnong. Tikengä hopä täpduk, gusit täpduk, äwä täpduxu inulung gwenggwen yangu tuwängutning.
15 Itä yekäwune yiwike, kep däkäle kwakäpä imining,” yäwan, inä u yakut using alakin.
16 Anätutä kakalä inulungu gwenalä pahakut. Kakalänä inulung hikngä gwenu, kwakäpänele tahakut. Tikengä kakalänä mätekngä bimä gwenu, kupilänele tahake, kuminamkäyä pahakut.
17-18 Tikengä kep däkäle kwakäpä imike, kupilä täknga kwakäpä täknga yang matäke daying yiwitningge, yekäwune pewän yiwikin. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.

19 Tiwän täpduxu 4 unggwenu tukwake kwakakut.

20 Tiwänä Anätutä using yakut. “Yanggä gwenkätanu pis, hängä ulung pahanangäsä yangu meya yiwitnong. Tixawän kwäwitkäyä alake, enetängä wepmähikunong,” yang yakut.

21 Hängä inulung hikngä täpäläpä yanggä gwenkätan yiwixaying äwä hängä undä ulung tahake yanggä gwenkätanu meyä yiwixaying yangu, inäinäne pahakut. Tixäwik kwäwitkäyä inäinäne undä pahakut. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.

22 Tikengä hängä u pahakulu, wam gwalängu using yämikut. “Pisu duksäng sakngälake, yanggä gwenu yiwä dopsok. Tixawän kwäwitkäyä kewune meyä sakngälätnong,” yakut.

23 Tiwän täpduxu 5 unggwenu tukwake kwakakut.

24 Tiwänä Anätutä using yakut. “Kälawu kep däkäne nanä inäinäne alätnong. Kälawu songäne nanä, kälawu äminsak äwä gwakgwak yangu inäinäne alätnong,” yawän, hängä inä u yakut using alakin.

25 Anätutä kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä gwakgwak yangu inäinäne pahake, unin dayike, täke natäpgut.

26 Tikengä using yakut. “Äminu nihä bimä pahanim. Tiwän itä hängäläpä yanggäne nanä, kwäwilu enetängä nanä, kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä hängäläpä undä kep däkäne nanä yang daying yiwitning,” yake,

27 Anätutä äminu inä bimä pahakut. Wäwi
mängälä yangu inä hikngä bimä pahakut.
28 Tikengä wam gwalängu using yämikut. "En-
gangu meyä dukngisol. Tiwän unetä sakngälake,
kewune yiwitäke kuwä dopän, hänga undä day-
ing yiwitnong. Tike pisu yanggäne nanä, äwä
kwäwilu enetängä nanä, äwä kälawu kep däkäne
nanä yangge kuhiläle yiwitnong," yang yakut.
29 Tikengä hipdu using yänikut. "Kätak
natäpsol. Nätä naxu tämbam salin bimä,* pa salin
yangu undä naksäle daminggat.
30 Tiwän songäsongä undä kälap, kwäwit
yanggä näningge yäminggat," yawän inä u yakut
using tikin.
31 Tiwän Anätutä hängä undä u pahakulunin
dayike, täke hikngä natäpgut. Tiwän täpduxu 6
unggwenu tukwake kwakakut.

2

1 Anätutä kepkät yekäpkät pahake, hängäläpä
undä inäinäne nomän hikngä pepulukut.
2 Tiwänä täpduxu 7 gwendä kwakawänu, puyä
awahapulukutde, moyo yiwikut.
3 Tike täpduxu 7 gwenu wam gwaläng imike,
tahawän takwän tikut, inale puyä awahapu-
lukutde, täpduxu unggwenune, inä Anätu moyo
yiwikut.

Anätutä ämin pahakut

* **1:29:** Naxu tämbam salin bimä sänggum, wit, bali, rais yang.

4 Wamu aläknga kepkät yekäpkät yawän yi-
wikindäne. Anätu Yawetä* kepkät yekäpkät pa-
hakutkätanu,
5 naxu puyäne nanä kep däkäne dondopgin,
inale Anätu Yawetä kep gomune hopä dolewän
takut, tiwän äminu täpätu kep gomune doyiwike,
puyä dowahakut.
6 Tiwändeyä yanggä kewunetä akoxäwik, kep
däkä tänguxawä kwikakut.
7 Tiwänä Anätu Yawetä kewu päke, ämin†
kwätäluke, inä kwämanu käluk yiwitnangäsä
täknga nomnä gwäk puyäpän, äminu uläpä käluk
yiwikut.
8 Tiwänä Anätu Yawetä gusitdä akonggak
käwulune, Idenkätan puyä womdu pahakut.
Tikengä äminu uläpä kwätälukulu une tewän yi-
wikut.
9 Tixawän Anätu Yawetä pahawän, puyä
ulängäne pa kepkätandä inäinäne meyä dopgin.
Pa kayitä dayipä täkäningge äwä salinä alawä
näningge yang pekut. Ile bänäkänkätanu
pa däkäyalä. Däkätule salin nakengu käluk
yiwitnangäsä, tiwän däkätule salin nakengu
nomän bä wäyi yang natäpnangäsä pekut.
10 Puyä ulängäle yanggä imikge, yanggä
dupitu Idenkätandä tewän sipgut. Yanggä
undupinetäkän upuke, inäinä sipmäke kukinu
unekänu 4.

---

* **2:4:** Yawe yangu Anätule uman. Hibru wamune alem-
gin. Tiwändeyä äpmasimu takwän yake, Täkeläpä yang inikaying.
† **2:7:** Hibru wamune ‘adam’ yangu yäpuli ämin bä wäwi. Tiwän
‘adamah’ yangu yäpuli kep. Wamu uläknga yalu guläknga usäkän
bimä.

11 Yakap dupi umanä Pison. Undupi asipmäke,
ku Hawilale kewune kunggak. Kewu uwomu
golu käyä.
12 Golu uwomune nanä nomän. Tiwän uwom-
une pa inuxu käpängä gwälam hikngä äwä huwu
gwälam hikngä umanä oniks yang yänikayingu
käyä.
13 Yanggä käwutdu dupi umanä Gihon. Undupi
asipmäke, ku Käs kep womune kunggaxunin.
14 Yanggä käwutdu 3 dupi umanä Taigris,
Asutde gusitdä akonggak käwut sipmänggaxunin.
Tiwän 4 dupi umanä Yupretis.

15 Anätu Yawetä äminu uläpä puyä ulängä kang
yiwikge une tekut.
16 Teke wamu kitokngä hikngä täkngatu using
inikut. "Gä pa salinu puyä alängäne nanä täkekän
näyo.
17 Tiwändeyä pa nomän bä wäyi yang
natäpnangäsä däkätäne salinä manäyo, inale
änakengu, täpduxu inä unggwenunekän kupiläk,"
yang inikut.

18 Tikengä Anätu Yawetä "Äminu inäkän yiwänu
nomänundo. Ge gatäkgatäkngäle notnä täpätu
tahawit," yake,
19 kepdä kälawu kewune nanä äwä kwäwilu
enetängä nanä pahakut yangu "Äminu uläpätä
dayike umanä dasingga yäniwik?" yake,
päkapgut. Tiwän itä dayike, umanä dasingga
yänikulu, umanä unin.
20 Äminu uläpätä kälap, kwäwit äwä hängäläpä
ämindä daying yiwitnangäsä yangu umanä undä

yänikut. Tike teyä gatäkgatäkngäle äläwambän malikut.
21 Ge Anätu Yawetä tahawän, äminu uläpä
däpmunä kupsä hikngä pekut. Awexawänä,
äminu uläpäle täkäpulä täpätu täkengä, hipdu
gupnätä tahang umukut.
22 Tikengä mängälä täpä äminu uläpäle täkäpulä
täkutdä kwätälukut. Tikengä mängälä uläpä wäwi
uläpätä käwikge täkapgut.
23 Täkapän kakuläkaxäwik using yakut. "Ile
kwätänu näle kwätän, tiwän ile guwu näle gup.
Äminu uläpä wäwile tängänetä kwätälukut. Ge
umanä 'mängälä,' "‡ yang yakut.
24 Ge ile tiwän, wäwi nanämingä peke,
mängätnäxät unekän gatäke yiwä, gupnä
buläkänu däkngäkaying.
25 Wäwi uläpäxät mängätnäxälu belum yi-
wixäwik geyä, domäyäkakumäläk.

3

Äminu uläpäyatdä Anätule wam upukumäläk

1 Anätu Yawetä hängä dakngä käyä
pahakutkätanu, gomoxu äminu kem
yänikäxäluwikge nomän hikngä. Ge mängälä täpä
yawänyaxu using inikut. "Anätutä 'Pa salinu
puyä alängäne nanä manahol,' yangu hiyäkände
hikngä danikut?" yang inikut.
2 Iniwän mängälä täpätä using inikut. "Pa
salinu alängäne nanä täke nahim.

‡ **2:23:** Hibru wamune 'wäwi' äwä 'mängälä' yangu guläkngä usäkän bimä.

3 Tiwändeyä Anätutä using ninikut. ‘Pa puyä
bänäkän nanä däkäle salinu manahol. Tike
kätakgaxäyä malahol. Using tahakengu axum-
simäläk,’ yang ninikut,” yang inikut.
4 Yawän gomokgä inikut. “Doxumsimäläk.
5 Anätu using natäpgut. ‘Unin nakengu, kayi
kakalä tining. Tiwän nina bimä däkngake, nomän
bä wäyi yang natäpsimäläk,’ yang natäke usingu
ile danikut,” yang inikut.
6 Mängälä täpätä pa undäkäle salinu kayitä
dayipän, nomän tiwä, nänangäsä tikin. Tiwän
unin napän, natädetdetnä käyä tiwikge natäpgut.
Ge unin päke naxäwik, käwutdu ayäle imän nakut.
7 Unin napät, natdetdetnä kakalawä, “Belum
yiwixamäk,” yang natäpgumäläk. Tikengä
pa “fixu” däkätule täm päke, gupnä wamäng
umukumäläk.
8 Tukwatde kewu axwikaxawän, wäwi täpä
äwä mängätnä yanggä natäxawälu, Anätu
Yawe puyä tängäne apuhiwän kake, pa yäpuli
däkändäkäxätan kohopikumäläk.
9 Tiwändeyä Anätu Yawetä wäwi täpä using
inikut. “Adam, gä sandan?” yawän,
10 using yakut. “Puyäxätan apuhiwi kake, nä
belum yiwitde änaxälake kohopinggat,” yakut.
11 Yawän Anätutä inikut. “Gä belum yangu
imindä ganik? Pa salinu donapiläkge ganikumu
imindä ganiwän naläk?” yawän,
12 Adamdä “Mängälä näxätde tekuläxu aläpätä
pa salinu notnä anamän nat,” yang inikut.
13 Tiwän Anätu Yawetä mängälä uläpä “Uläknga
inale tahaläk?” yang iniwän, mängälätä

“Gomokgä kem naniwän nat,” yakut.

14 Yawänä Anätu Yawetä gomoxu using inikut.
“Uläknga tahaläkge, tokngä wam yäwa, gä
gikakän tokngä däkä päpiläk. Tike kälawu
äminsak äwä songäne nanä yangu tokngä
dowäning. Gä täpduktäpduk yiwiläxu, kep däkäne
muhipdatä pengwähake tihikuxawi, muluwu
mapdaxätan kopning.

15 Tiwän nätä pahawa, gäxät mängälä täpäxät
iwaliwalnä däkngahimäläk. Tiwän gäle bapuka
mängälä täpäle bapunä yangkäyä usäkän yi-
witäke kuning. Tiwän ile bapunätä kuhitda
yayiwä, gätä bälängäne yähawiläk,” yang inikut.

16 Inikengä mängälä täpä using inikut. “En-
gangga tängäkane kaya tiwänu, meyä däkä gamit.
Tiwän tokngämbam päxäwik, engangu dukngi-
wiläk. Tike teyä apdale natänggämätawi, itä
kuhitdale yiwik,” yang inikut.

17 Inikengä, wäwi uläpä using inikut.
“Mängätdale wam gwälamike, pa salinu
donapiläkge kitokngä ganikumu naläk. Ge gäle
tiwän, tokngä wam yäwa, kep däkä maliwik. Ge
täpduk täpduxu yiwiläxu, tokngämbam päxäwik,
kep däkä yamäpuke, puyä pahawiläk.

18 Tiwän unetäkänu kep däkäne songäsongä
pälangänä käyä doke bupning. Tiwän kwätäl
pahakengä, naxu puyäne nanä napiläk.

19 Puyä mepgämän bulak pahawiyä, naxu
alawä napiläk. Usinggän pahahika, hipduka
kewune kuwiläk, inale gä unetä alakuläk. Gä
kepdä kwätalukum. Ge hipduka kep däkäne
kuwiläk,” yang inikut.

20 Adamdä mängätnä “Äminbamu käluk yi-
witning täpäläpäle apekngä däkngawik,” yake,
umanä Iv* yang inikut.
21 Anätu Yawetä täwixu kälap gupdä Adamkät
Ivkätde pahake yämikut.
22 Tikengä using yakut. “Wäwi aläpä nihä bimä
andäkngake, nomän bä wäyi yangu anatäxak.
Ge pa käluk yiwitnangäsä däkätäne salinä nake,
käluxu iwikge yiwiyäk” yake,
23 puyä Idenkätanu ulängänetä täwakut.
“Anätu Yawetä äminu uläpä kepdä kwätalukum.
Ge äminu uläpä kewu undäkäne yamäpuke
pahawik,” yake,
24 täwambän epuxukut. Tiwän puyä ulängä
gusitdä akonggak käwutkätan, ängela kerup
yang yänikaying täpäläpäxät gwäwäyä täpätuxät
pewän kang yiwikin. Keruwu uläpäläpä ki-
tokngänä kayä. Tiwän gwäwäyä uläpäne, däki
ayähakoxawä kungapgut. Anätutä unin pewän,
itä pa käluk yiwitnangäsä däkäle kahilu kang
yiwikin.

4

Ken Abel yangge wam

1 Adamu mängätnä Ivkät yiwikumäläk.
Tiwän tängene käyä tiwänä, wawakngä täpätu
dukngikut. Tikengä “Yawetä gatängamän, wäwi
täpätu kake tät,” yake, umanä Ken* yang inikut.

---

* **3:20:** Hibru wamune ‘Iv’ yangu yäpuli käluk yiwitnangäsä täknga. * **4:1:** Hibru wamune ‘Ken’ äwä ‘alät’ yangu guläkngä usäkän bimä.

2 Tikengä yiwitäke kuhika, Kende ulawu, Abel,
dukngikut. Uläpäyalu inulung täpäyat tike, Abelu
sipsip daying yiwixawän, Kenu nak puyä pa-
hakakut.

3 Gwendune Kendä naxu puyäne nanä päke,
Yawele ofa tahakut.
4 Tixawän Abelu sipsip mätexu yakap pekin
gwengwenu ofale päkut. Tikengä sipsip mätexu
sipmäke matäke, gwaxu nomängän tahakut,
ofanän. Unin imän, Yawetä Abelkät ofanäxätde
täke natäpgut.
5 Tike Kenkät ofanäxätde mähe natäpgut. Ile
tiwän Kenu tokngä hikngä natäpän, nomnä ma-
likin.

6 Tiwän Yawetä Kenu using inikut. “Tokngä
inale natäxaläk? Nomda inale malikaying?
7 Nomän täknga tahawi gandupa, täke tiwik
yangu donatäläk? Tike nomänu dolahawi, wäyi
täknga angguwikge yämäkane yiwixak. Kuhitdale
yiwikge natänggämatanggak. Tiwändeyä gäta
yapmike, ile kuhiläle yiwike, wäyi täknga mawa-
hayo,” yang inikut.

8 Tiwänä Kendä ulapnä iniwän, songäxätan
kukumäläk. Täku une tänguwän kumgut.

9 Tiwänä Yawetä Kenu using inikut. “Ulapda
Abelu sandan?” yang iniwän, Kendä using inikut.
“Doxat. Inale naninggaläk? Nä ile kula tahang-
galunin?” yang inikut.

10 Tiwän Yawetä using inikut. “Wäyi uläknga
inale tahaläk? Natäpso. Ulapdale daxu
kepkätandä kwänämu näle tikgak.

11 Gätä notda tänguwi kupän, ile daxu kepkätan
kuying. Ge tokngä wam yake, kewu awomunetä
gäwämba kuwiläk.
12 Ku kewune puyä pahawi, naxu doalätning.
Tiwän gä yotda wenä tiwän, kep gomune täwake
tihikuwiläk," yang inikut.

13 Tiwän Kendä yakut. "Meyä namiläxu inu-
lung hikngä. Nätä pänangäsändo.
14 Kewu awomunetä gäle nomune doyiwitde
anäwaxaläk. Yotna wenä tiwän, kep gomune
tawake tihikuwa, imindäka nandukengu,
anuwän kupit," yang yakut.

15 Yawän Yawetä inikut. "Äminu täpätutä
guwän kupi, meyä gäle gamilu ayapmike, meyä
7 inulung äminu uläpätä päpik," yang inikut.
Tikengä "Ämindä kake, tänguwä kumsäk," yake,
Kenu tuwäng tengämikut.

16 Tiwän Kenu Yawe äwä kewu Idenu uwom
yang peke, gusitdä akonggak käwutkätan kewu
womdu, umanä "Tihikuktihikuk" uwomune päku
yiwikut.

17 Tikengä mängätnäxät yiwihika, mängätnä
tängene käyä tiwän, wawakngä Enok dukngikut.
Tiwän Kendä yolu gäpanggu tahake, unggäpangu
Enok yang inikut.
18 Tiwänä yiwitäke kuhika, Enokgä wawakngä
Irat towimbänä, Iratdä Mehujael towimbänä,
Mehujaeldä Metusael towimbänä, Metusaeldä
Lamek towikut.

19 Tiwänä Lamexu mängätnä täpäyalä päkut.
Täpätu umanä Ada, tiwän täpätu Sila.

20 Ada Jabal dukngikut. Tiwänä Jabalde ba-
punä mahande alakindä selyot päku kewu wom-
duwomdu tapike yiwixäwik, kälawu äminsak
towikakin.
21 Jabalde ulawu umanä Jubal. Tiwänä Jubalde
bapunä mahande alakindä gita sipmäxäwik,
pipip puyäkakin.
22 Silaxäyä wawakngä dukngikut. Umanä
Tubal-Ken. Itä hängä puyä pahanangäsä bä
amäk pahanangäsa yangu ain äwä kapa yanggä
pahakut. Tiwän haminäle umanu Nama.
23 Gwendune Lamekgä mängätnä using
yänikut.
"Adaxät Silaxät, natäxasol.
Mängätna, wamu nätä yäwa, mäläk pähol.
Äminu täpätutä dak nuwänu, nätä äminu uläpä
alänguwa kupik.
Tike wawakdäkä täpätutä nä nuwänu, ixäyä
kupsäle tänguwit.
24 Äminu täpätutä Ken tängukengu, meyä 7 inu-
lung päpik.
Tiwändeyä äminu täpätu nä nukengu, meyä
Kendäne ayapmike, inulung hikngä 77
päpik," yang yänikut.
25 Adamu mängätnäxät hipdu yiwikumäläk.
Tiwänä mängätnätä wawakngä täpätu dukngike,
"Kendä Abel tänguwän kumgutde, Anätutä en-
gangu Abelde tangge namik," yake, umanä Set†
yang inikut.

---

† **4:25:** Hibru wamune 'Set' äwä 'anamik' yangu guläkngä usäkän bimä.

26 Tiwänä yiwitäke kuhika, Selu wawakngä
towike, umanä Enos yang inikut. Täpduxu ung-
gwenggwenkätanu ämindä tumuxu Yawele käluk
yakin.

5

Adamde bapunämbam

1 Wamu aläknga Adamde bapunä
yiwitäkapgindäne temginunin. Anätutä ämin
pahakengu, inä bimä pahakut.
2 U pahakulu wäwi, mängälä yang pahake,
bänip kwikwik yämikut. Tikenga umanä "ämin"
yang yänikut.
3 Tiwän Adamu krismasnä 130 yiwikengä,
wawakngä inä hikngä bimä towikut. Towikengä
umanä Set yang inikut.
4 Tikengä krismasu 800 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
5 Unekänu krismasnä 930 yiwike kumgut.
6 Tiwän Selu krismasnä 105 yiwikengä, Enosde
nanä däknga kut.
7 Tikengä krismasu 807 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
8 Unekänu krismasnä 912 yiwike kumgut.
9 Tiwän Enosu Krismasnä 90 yiwikengä, Ke-
nande nanä däknga kut.
10 Tikengä krismasu 815 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
11 Unekänu krismasnä 905 yiwike kumgut.
12 Tiwän Kenanu krismasnä 70 yiwikengä, Ma-
halalelde nanä däknga kut.

13 Tikengä krismasu 840 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
14 Unekänu krismasnä 910 yiwike kumgut.

15 Tiwän Mahalalelu krismasnä 65 yiwikengä,
Jaretde nanä däkngakut.
16 Tikengä krismasu 830 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
17 Unekänu krismasnä 895 yiwike kumgut.

18 Tiwän Jarelu krismasnä 162 yiwikengä,
Enokge nanä däkngakut.
19 Tikengä krismasu 800 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
20 Unekänu krismasnä 962 yiwike kumgut.

21 Tiwän Enoxu krismansnä 65 yiwikengä, Me-
tuselale nanä däkngakut.
22 Tikengä Anätuxät gatäke yiwikumäläxu, kris-
masu 300 yiwikut. Yiwixäwixu, wawak yäpanä
une towikut.
23 Unekänu krismasnä 365 yiwikut.
24 Tiwänä Anätuxät gatäke yiwike, Anätutä
täkut. Tiwän doxakin.
25 Tiwän Metusela krismasnä 187 yiwikengä,
Lamekge nanä däkngakut.
26 Tikengä krismasu 782 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
27 Unekänu krismasnä 969 yiwike kumgut.

28 Tiwän Lamexu krismasnä 182 yiwikengä,
wawakngä towikut.
29 Dungikengä, using yakut. “Yawetä tokngä
wam yake, kep tahawän malikutde, puyä ki-
tokngä pahake, meyä päkamäng. Tiwändeyä ma-

hande engangu aläpätä yiwitäkaxu äpme nimik,”
yang yake umanä Noa* yang inikut.
30 Tikengä krismasu 595 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
31 Unekänu krismasnä 777 yiwike kumgut.
32 Tiwän Noa krismasnä 500 yiwikengä, Sem,
Ham, Jafet yangge nanä däkngakut.

6

Äminu yiwiyiwikngä gutongä yiwikin

1 Äminu kewune yupsänggän sakngälaxäwik,
yäpanä dukngikin.
2 Tixawän Anätule wawak täpäläpätä äminde
yäpa dayipä, gwälam hikngä tixawä, daying bu-
taxäwik, mängätnäle päkin.
3 Tiwän Yawetä using yakut. “Äminu ki-
tokngänä wenä. Ge käluk iwikiwixu dowewa
yiwitning, kewunen. Tike krismasu 120-kän yi-
wixäwik kumning,” yang yakut.
4 Tiwän täpduxu uwomkätan äwä mahande yi-
wikin yangu Anätule wawakgä äminde yäpa päpä,
ixät yiwike, engangä dukngikinu äminu äyapmike,
inulung hikngä täpäläpä täkake, kitokngänä käyä
tikin. Tiwän umanä käyä tikin.
5 Tiwän Yawetä dayipänu, äminbamu yiwiyi-
wikngä kekem hikngä tiwän, bäniyäne wäyi pa-
haninggekän natänggämätakin.
6 Tiwän äminu kewune pahakutde, meyä
hikngä natäpgut.

---

* **5:29:** Hibru wamune ‘Noa’ äwä ‘yiwitäkak’ yangu guläkngä usäkän bimä.

7 Natäke yakut. “Äminu pahakumde, meyä
natäxat. Ge äminu undä pahawa hopining. Hängä
kewune yiwixaying äwä awepmäke tihikukaying
yangu awahawa hopining,” yang yakut.
8 Tiwändeyä Noale bänip gwaläng natäpgut.

9 Noale wam. Noa äminomän täpä. Äminu
kewu anggomune yiwikinkätanu Anätule
kayine Noatäkän gutongänä wenä yiwikut, inale
Anätuxät gatäke yiwikumäläk.
10 Noale wawaxu täpäyalä täpätu. Umanä Sem,
Ham, Jafet yang.

11 Anätule kayine äminbamu notnä sipmäxäwik,
wäyi hikngä yiwixakin.
12 Tiwän Anätutä dayipänu, kewune nanä
äminu gutongä hikngä yiwikin.
13 Tinggawän Anätutä Noa using inikut.
“Äminbamu äminsipmäk täknga tahake
yiwixaying. Ge hängä undä käluk yiwixayingu
awahawa hopining. Hängä undä äwä kep gom
yang pahawa hopining.

14 “Ge gä siwu gwendu pa nomän päke
tahayo. Tikengä okopixätanu ämindä yiwitningge
äwä kälapdä yiwitningge, inäinä matäke peyo.
Tikengä yanggätä kopnäng yakengu, okopi käwut
kepmän käwut yangu koltatä pahayo.

15 “Sip gwenu using tahayo. Belakngänä 140
mita, kwalangänä 23 mita, tiwän dämnä 13.5 mita
tahayo.
16 Tiwänä nomnäne gänangä mätekngä hap
mita tewi kungapsok. Tiwän yolu gwenalä
gwendu pahayo; yäpuline gwendu, bänäkänu

gwendu, äwä nomnäne gwendu yang. Tikengä
yämä däkä teyo.
17 “Nätä yanggä inulung tewa, kewu anggomu
yiwikdoke pänguhiwik. Tiwän hängä kewune
nanä käluk yiwixayingu undä pahawa hopining.
Tiwän hängä undä käluk yiwixayingu axumning.
18 “Tiwändeyä nätä kontraknga gäle tahawa,
sip gwenune kopiläk. Gä, wawakga, ile
mängätnä, äwä gika mängät yang kopning.
19 Gikaxät käluk yiwitningge, hängä haxalike
tihikuke yiwixayingu ayä mängätnä yang päko
peyo.
20 Hängä kewune tihikukaying, awepmäke ti-
hikukaying yangu ayä mängätnä yang gäle apn-
ing, käluk yiwitninggen.
21 Ge naxu gika äwä hängä uläkwäk yanggä
naningge, inäinäne peyo,” yang inikut.
22 Tiwän Noa Anätutä yakut using tawake pa-
hakut.

7

Kewu anggwenu yanggätäkän yiwikdoke pänguhikut

1 Täpdukngätä apän, Yawetä Noa inikut. “Äminu
ayiwixayingkätanu, nätä gandupa, äminomänu
gäkän. Ge gin yänggwälu undä sip gwenkätan
kopnong.
2-3 Gwaxu nomänu* inäinä, äwä kwäwilu inäinä,
mängälä 7, wäwi 7 yang päyo. Tikengu gwaxu
nomänundo täpäläpä, mängälä gwendu, wäwi

* **7:2-3:** Gwaxu Anätule kayine nomänu, ofäle bä anananggengu täke.

gwendu yanggän pätäke kuyo. Ge uläkwäkgäyä
kewune sakngälawik.
4 Anggwenunetä täpduxu 7 yiwikengä, hopä
tewa, kwakäpäne kupiläne yang takuhixawän, ku
täpduxu 40 apuxuwik. Tiwän hängäläpä kewu
anggomune nina pekumu, undä pahawa hopin-
ing," yang inikut.
5 Tiwän Yawetä u yakut using tawake pahakut.

6 Noa krismasnä 600 yiwixawän, yanggätä kep
gomu yiwikdoke pänguhikut.
7 Noa, mängätnä, wawakngä, äwä wawakngäle
mängät yang, "Yanggätä nihipsäk," yake, sip gwe-
nune kopgin.
8 Gwaxu nomän, gwaxu nomänundo, äwä
kwäwit yangu ayä mängätnä yang
9 sip gwenune kopgin, Anätutä Noa inikut us-
ing.
10 Täpduxu Anätutä yakut using 7 gwendä apän,
yanggä une sipgin.

11 Noa krismasnä 600 tixawän, yekäwu
2 gwende täpduxu 17 gwenune kep gomu
gänanggänangäkän tixawä, yanggä undandä
akopgin. Tixawän yekäpde yämäxäyä wangga
tixawä,
12 hopä takuhixawän, ku täpduxu 40 apuxukut.

13 Inä täpduxu unggwenunekänu, Noa,
mängätnä, wawakngä äwä wawakngä uläkwäkge
mängät yang siwune kopgin.
14 Tiwän hängä kewune alihikuke yiwixaying,
awepmäke tihikukaying, inulung, mätekngä yang
undä kopgin.

15 Hängä undä mepme pexayingu gwenalänänäxäyä apä, sipkätan Noaxät using kopgin.
16 Anätutä Noa inikut using, hängä undä u kopginu, mangätnä ayä yang kopgin. Tiwänä Yawetä yämä däkä tahakuhikut.
17 Tiwänä yanggä kepkätandä akoxawä, hopä alakuhixawän, täpduxu 40 apuxukut. Yanggätä yiwikdoke, sip gwenu enen hikngä tängenakut.
18 Yanggätä inulung hikngä yiwitexäwik, sip gwenu täpän tayikut.
19 Tiwän unetäkän yanggä inulung hikngä yiwitexäwik, täwalu belakngä däkändäkä undä pänguhikut.
20 Pänguhike, täwalu 7 mita ko yapmikut.
21 Tikengä hängä kewune tihikukaying, kwäwit, hängä inulung, mätekngä äwä ämin yangu undä pänguhiwän kumgin.
22 Hängä täpä mepme pexäwik, kep däkäne tihikuke yiwixayingu, undä hikngä kumgin.
23 Tiwän hängäläpä kep däkäne nanä undä pahawän hopikin. Tike Noaxät siwune yiwikindäkän käluxu yiwikin.
24 Tiwän yanggä ayiwikut täkngane using yiwixawän, ku täpduxu 150 apgut.

8

Yanggä gwenu yiwikulu aleke pukukut

1 Tixawän Anätutä Noa äwä hängäläpä ixät sipkätan yiwikinde natäke, kwämanu tewän puyäpän, yanggä teke pukukut.

2 Tiwän kep gomu gänanggänangä tiwä, yanggä
akopginu gwätnakin. Tixawän yekäpde yämäxayä
wangga tikinu apu umumbä, hopä däkngakut.
3 Yanggä wepdäwepdä teke pukuxawängän,
täpduxu 150 apgut.
4 Tiwän yekäwu 7 gwende täpduxu 17 gwenune
siwu täku, täwalu Alalatkätanu däkätune yiwikut.
5 Tixawän yanggä hipdu teke pukuxawän,
yekäwu 10 gwende täpduxu 1 gwenune täwalde
nomnä alanggämän tikin.
6 Ge täpduxu 40 apänä, Noa sipde windua sike,
7 käpämu gwendu* tatewän kungu,
yanggä doleke pukukutnä kake, enetängä
wepmähikuxawän, yanggä gwenu teke pukukut.
8 Tiwän Noa yiwän maliwän, yanggä ambä teke
pukuk yake, kombunanangu gwendu tatewän,
wepmäke kukut.
9 Yanggätäkän yiwikutde, kombunanangu ung-
gwenu ayiwitnangäsä wenä tiwän kake, hipdu
wepmäke apän, tätekut.
10 Tikengä täpduxu 7 yiwike, kombunanangu
unggwenu hipdu tatewän kukut.
11 Ku tihikuhika tukwatdeyä, pa “oliwu”
däkätule tämu käluxu handu mayätä
ihinggänggänuke, täkapän kakut. Unin kakengä,
Noa “Yanggä gwenu aleke pukukngä tinggak,”
yangu natäpgut.
12 Tikengä hipdu täpduxu 7 yiwike, kom-
bunanangu tätewän kukengu, doapgut.

---

* **8:7:** Kwäwilu käpäm bimä, kwayit wamune kotkot yang yänikaying.

13 Noa krismasnä 601 tixawän, yekäwu 1
gwende täpduxu 1 gwenune yanggä gwenu teke
pukukut. Tiwän sip gwen tahangumukulunin
wäsike, unetä kewu koxolä bimä alikutnä kakut.
14 Tixawänä yekäwu 2 gwende täpduxu 27 gwe-
nune kep gomu koxolä hikngä tikut.

15 Tiwän koxotawänä, Anätutä Noa inikut.
16 "Gika, mängätda, wawakga, äwä wawakgale
mängät yangu teke epuxuxut, sip gwenun.
17 Hängä undä gäxät yiwixayingu, kewune
sakngälake yiwitäke kuwä dopikge, päke epux-
uyo," yang inikut.
18 Tiwän Noa, mängätnä, wawakngä, äwä
wawakngäle mängät yangu siwu teke epuxukin.
19 Tixawän kälap, kwäwit, gwakgwak, undä
uläpäläpähimkäyä teke epuxukin.

20 Tiwän Noatä alta tahake, gwaxu nomän äwä
kwäwilu nomän yangu gwendu gwendu päke
sipmäke, däkine Yawele hakut.
21 Häwän, Yawetä ile käpängu gwälam tiwän
natäke, bäniyäne using natäpgut. "Äpmanu
ämindä yiwikmaliwä, kewu andäka tokngä wamu
hipdu dohikngä yake tahawa maliwik. En-
gangunetä äminbamu wäyi täkngaläknga pahan-
inggekän natänggämätäkaying. Tiwändeyä ma-
hande u pahawa malikin usingu, hängäläpä undä
käluk yiwixayingu dowahawa malining.
22 Ge unin. Kewu anggomu using yiwix-
awängän, puyä dändän, bulä nak pänangäsä
dändän, o gusit dändän, hopä dändän, kwakäpä
bä kupilä yanggäkän apukaning," yang yakut,
Yawetän.

9

Anätutä kontraxu Noale tahakut

1 Anätutä Noa, wawakngä yangu wam
gwalängu using yämikut. “Ginu engangu meyä
dukngitnong. Tiwän unetä sakngälake, kewune
yiwitäke kuwä dopsok.
2 Tiwän kälawu undä kep däkäne nanä, kwäwilu
enetängä nanä, äwä pisu yanggäne nanä yangu
ginde kätaxune pexat. Ge gindä kuhiläle yiwä, itä
dandung naxälatning.
3 “Naxu puyäne nanä tupä damikum usinggän,
kälapkäyä using näningge daminggat.
4 Tiwändeyä gwaxu dakngäxälu manänong,
inale käluk yiwitnangäsä täknga daxune yiwixak.
5 Tike äminu täpätutä ämin notnä tänguwän
kupänu, yäkwäle ile dakge nätä tokngä däkä
imit. Tike kälawu täpätutä äminu täpätu tänguwän
kupänu, ixäyä kupsäle tänguwit,
6 inale Anätutä äminu inä bimä pahakut. Ge
imindäka äminu täpätu tänguwän kupänu, äminu
uläpä ämin notnätä tänguwä kupik.
7 “Ginu, engangu meyä dukngitnong. Tiwän
kewune äminu meyä yiwitning,” yang yänikut.
8 Tikengä Anätutä Noa wawakngä yangu hipdu
using yänikut.
9-10 “Nätä kontraknga gin, bapuhä mahande
yiwitning, hängä undä ginkät yiwike siwunetä
epuxuying, äwä kewune nanä undä mahande
yiwitning yangge tahanggat.
11 Kontraknga using tahanggat. Hipdu hängä
käluk yiwixayingu undä yanggätä doyäwa
pahawän hopining. Tiwän kewu anggomkäyä

yanggätä doyäwa tahawän maliwik,” yang yänikut.

12 Yänike, unetäkänu using yänikut. “Kontraxu gin äwä hängäläpä käluk yiwixaying yangge tahake, tuwängu täkngatu texat. Ge kontraxu aläknga iwikge yiwixäwik.
13 Kontraxu kewune nanäle tahanggalu uläknga le tuwängge, sawilakwäna mingädäkäne texat.
14 Yekawune mingändäkä pewa umumbä, sawilakwändä une alawänu,
15 kontrakngale natäpit. Tikengä hängäläpä käluk yiwixayingu undä yanggätä hipdu dowahawa malining.
16 Sawilakwänu mingändäkäne alawän kakengu, kontraxu iwikiwik yiwikge, ginu kep däkäne nanä undäle tahanggalu uläknga le natäpit.
17 Kontraxu kep däkäne nanä undäle tahat täkngale tuwängu uläknga texat,” yang yänikut.

Noaxät wawakngäxät

18 Noale wawaxu siwunetä epuxukinu, Sem, Ham, Jafet yang. Tiwänä Hamu wawakngä täpätu umanä Kenan.
19 Noale wawaxu aläkwäkgä äminu undä kep däkäne yiwixayingge bapunä däkngakin.

20 Noa nak puyä pahakakut. Pahake yakapde itä wain puyä pahakut.
21 Gwendune Noa wain tängoke datdawuke, täwikngä päpän epä, selyotnäne belum pekut.

22 Tixawän Hamu Kenande nanä, selyolune
ko, nanä belum pekgawän kake, epuxu notnä
täpäyalu yänikut.
23 Yäniwän Semkät Jafetkätdä täwixu
kwämbätdu täke, gwälamnäne mehe käwut mapät
epgut. “Nanit kähäm,” yake, mahatä täko, nanä
omikngämikumäläk.
24 Noa andatdawukulu wenä tiwä enake,
wawakngä wasekngä täpätä u tahakulunin
natäke, using inikut.
25 “Kenanu tokngä däkä päpik. Notnäle gepbine
yiwixäwik, ile puyä däkä pahangyämik,” yang
inike,
26 unetäkänu using yakut. “Yawe, Semde
Anätunä, ile uman yatängenatnim. Tiwän Ke-
nanu Semde gepbine yiwixäwik, ile puyä däkä
pahangämik.
27 Anätutä tahawän, Jafelu bapunä meyä tiwä,
kewune yiwitäke kuning. Tiwän Jafetde ba-
punäxät Semde bapunäxälu unekän gatäke yi-
witning. Tiwändeyä Kenanu Jafetde gepbine
yiwixäwik, ile puyä däkäxäyä pahangämik,” yang
yakut, Noatän.
28 Yanggä gwendä yiwikdoke pänguhiwän, Noa
krismasu 350 yiwikut.
29 Unekänu krismasnä 950 yiwike kumgut.

10

Noale wawakge bapunämbam

1 Kewu yanggätä yiwikdoke pänguhiwän, Noale
wawaxu Sem, Ham äwä Jafet yanggä wawakngä
towikindäne.

Jafetde bapunämbam

2 Jafetde wawaxu umanä Gomer, Magok,
Madai, Jawan, Tubal, Mesek, äwä Tiras yang.
3 Tiwänä Gomerde wawaxu umanä Askenas,
Ripat, äwä Togama yang.
4 Tiwän Jawande wawaxu umanä Elisa, Tasis,
äminu Saiprus nanä, äwä Dodan nanä yang.
5 Unetä sakngälawän uhike, yanggä kwayimune
päku, bapunäne, wamnäne ku kepnä päxäwik,
kantrinä inäinä yiwikin.

Hamde bapunämbam

6 Tiwän Hamde wawaxu umanä Kus, Isip, Libia,
äwä Kenan yang.
7 Tiwänä Kusde wawaxu umanä Seba, Hawila,
Sapta, Rama, äwä Sapteka yang. Tiwänä Ramale
wawaxu umanä Seba äwä Dedan yang.
8 Inä Kusde wawakgänu täpätu umanä
Nimrot. Uläpä kitokngänä inulung tiwän, yolu
gäpangguyine nanä äminu axu sipmäxäwik,
kuhiläle yiwikut.
9 Yawetä Nimrotde natdetdelu nomän imän,
kälawu buläkän sipmäkakut. Ile tiwän using
yäkaying. “Yawele kayine äminu uläpä Nimrotdä
bimä nomän sipmänggak,” yangun.
10 Yolu yakapde pahake yiwikut gäpanggäpangu
umanä Babilon, Erek, Akat äwä Kalne yang.*
Yolu unggapanggäpangu Babiloniale kewunekän
yiwixakin.

---

* **10:10:** Äminu täpätuyitä Kalne taunu womdu yang natäxaying. Tiwändeyä Hibru wamune kakalä hikngändo.

11 Nimrotdä Babiloniale kep teke, ku Asiri-
ale kewune taunu inulungu gäpangguyi pahakut.
Umanä Niniwe, Rehobotir, Kala,
12 äwä Resen yang. Resenu Niniwe äwä Kala
yolu inulung hikngä unggäpangatde bänäkängän
yiwixakut.
13-14 Isiwu äminu Lidia nanä, Anam nanä,
Lehap nanä, Naptu nanä, Patrus nanä,
Kaslu nanä, äwä Krit nanä yangge bapunä
däkngakut. Filistia nanä Kaslutä towimbän,
unetä sakngälakut, äminu unin.
15-18 Saidonu Kenande wawaxu yakap täpänin.
Tiwän Kenanu Hit nanä, Jebus nanä, Amor nanä,
Girgas nanä, Hiwi nanä, Arka nanä, Sini nanä,
Arwat nanä, Semar nanä, äwä Hamat nanä
yangge bapunä däkngakut. Kenan nanä unetä
sakngälake, päku yolu inäinä yiwitäke kukin.
19 Tiwän Kenande kewu using päkin. Saidondä
ku taun Gerar ku Gasa kukut. Tiwän unetä
täpän täkwämbän, gusitdä akonggak käwut ku,
taun Sodom, Gomora, Atma, Seboim yang kukut.
Lasale kewune wäkngäsim, Seboimun.
20 Äminu aläkwäxu Hamde bapunä. Bapunäne
wamnäne upuke, kepnä äwä kantrinä yangu
inäinä päke yiwikin.

Semde bapunämbam

21 Jafetde ulawu Semkäyä wawakngä towikut.
Tiwän Semde wawaxu unetä sakngälake
dukngikinu bapunä täpätu Eber. Tiwänä Semu
Eberunetä sakngälakin täkwäkge bapunä.
22 Semde wawaxu umanä Elam, Asur, Apasat,
Lidia äwä Aram yang.

23 Tiwänä Aramde wawaxu umanä Us, Hul,
Geter äwä Mas.
24 Apasatde wawaxu Sela. Tiwänä Selale
wawaxu Eber.
25 Eberde wawaxu täpäyalä. Yakäp täpä umanä
Pelek yang inikut. Ile täpdukätanu kewu inäinä
upuke yiwikin, ge ile tiwän Pelek yangu inikut.†
Ile ulapnä umanä Joktan.
26 Joktande wawaxu umanä Almodat, Selep,
Hasamawet, Jera,
27 Hadoram, Usal, Dikla,
28 Obal, Abimael, Seba,
29 Ofir, Hawila äwä Jobap yang. Äminu aläkwäxu
undä Joktande wawak.
30 Kewu itä täke yiwikinu, Mesa unetä ku Sefar
gusitdä akonggaxu täwal halak yiwikin.
31 Äminu aläkwäxu Semde bapunä. Bapunäne
wamnäne upuke, kepnä äwä kantrinä yangu
inäinä päke yiwikin.
32 Tiwän äminu aläkwäxu Noale wawaxunetä
sakngälakinunin. Kewu yanggätä yiwikdoke
pänguhiwänä, sakngälake, unetä upuke, päku
kantrinä inäinä yiwitäke kukin.

11

Yawetä äminu wamu buläkän täknga yakinunin pängginungukut

1 Ämimbamu kep däkäne yiwikinu wamnä
buläkän täknga yakin.

† **10:25:** Hibru wamune ‘Pelek’ yangu yäpuli upukin.

2 Tixäwik äminu gusitdä akonggak käwutkätan
tihikuke, kewu kupi gwendu Babiloniaxätan
kake, uwomune päku yiwikin.
3 Päku yiwike, “Kep gämänu päke, däkine hänа,
yähakitokawä, blik däkngäning,” yang yakin. Yolu
hup simen yanggä dowahakin, tike kolta tuliwä,
blixu päpä kitokakin.
4 Tiwän using yakin. “Inäinä domatäke,
womdu womdu dowäku yiwihikunim,” yake,
“Yolu gäpanggu tahake, yot bänäkängän yolu be-
lakngä gwendu tahana, yekäwune kopik. Tiwän
umaninu käyä tiwik,” yang yake, using pahakin.
5 Tixawändeyä Yawe äminu kewune nanätä yot
gäpang, yolu belakngä gwen yang pahaxawä,
unin dayipikge epgut.
6 “A! U äminu inä uninggän, tiwän wamnä
buläkän täknga. Yakapde unin pahaying. Ge
mahande dasingga pahaningge natäkengu, awa-
haningunin,” yake,
7 “Puku wamnä pängginungutnim. Tiwän
wamnä yawä, notnätä donatäpning,” yang yakut.
8 Yake, Yawetä äminu womduwomdu petäke
kuwän, yolu tahakinu dolahapulukin.
9 Ile tiwän yolu unggäpangu umanä Babel
yang inikakin.* Yolu unggäpangune Yawetä
äminbamde wamnä pängginunguke, unetä petäke
kuwän, päku kep däkäne womduwomdu yiwi-
hikukin.

Semde bapunämbam apu Tera

---

* **11:9:** Hibru wamune ‘Babel’ äwä ‘pängginungukut’ yangu guläknga usäkän bimä.

10 Semde bapunä. Yanggä gwendä yiwik-
doke teke pukuwän, krismasu gwenalä apuxu-
kut. Tiwän Semu krismasnä 100 yiwikengä,
wawakngä Apasat towikut.
11 Ile mahene krismasu 500 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
12 Tiwän Apasalu krismasnä 35 yiwikengä,
wakwakngä Sela towikut.
13 Ile mähene krismasu 403 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
14 Tiwän Sela krismasnä 30 yiwikengä,
wawakngä Eber towikut.
15 Ile mähene krismasu 403 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
16 Tiwän Eberu krismasnä 34 yiwikengä,
wawakngä Pelek towikut.
17 Ile mähene krismasu 430 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
18 Tiwän Pelexu krismasnä 30 yiwikengä,
wawakngä Reu towikut.
19 Ile mähene krismasu 209 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
20 Tiwän Reu krismasnä 32 yiwikengä,
wawakngä Seruk towikut.
21 Ile mähene krismasu 207 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
22 Tiwän Seruxu krismasnä 30 yiwikengä,
wawakngä Nahor towikut.
23 Ile mähene krismasu 200 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
24 Tiwän Nahor krismasnä 29 yiwikengä,
wawakngä Tera towikut.

25 Ile mähene krismasu 119 yiwixäwixu, wawak
yäpanä towikut.
26 Tiwän Tera krismasnä 70 yiwikengä,
wawakngä Abram, Nahor, äwä Haran yang
towikut.
27 Terale bapunä. Tera Abram, Nahor, Haran
yangge nanä. Tiwän Haranu Lotde nanä.
28 Nanä käluk yiwixawän, Haranu Ur Kaldia
alakut womune kumgut.
29 Tiwän Abramkät Nahorkät mängätnä
päkumäläk. Abramde mängälu umanä Sarai,
tiwän Nahorde mängälu umanä Milka, Harande
yäpa. Haranu Milka äwä Iska yangge nanä.
30 Sarai engang hongge yiwikut.
31 Teratä wawakngä Abram, bapunä Lolu Ha-
rande wawak, bapunä Sarai Abramde mängät
yang päpän, Ur yolu Kaldiaxätanu unggäpangu
teke, Kenan kuningge kukindeyä, Haran yolu
unggäpangune päku yiwikin.
32 Yiwihika, Tera krismasnä 205 yiwixäwixu,
une kumgut.

12

Yawetä Abramu Kenan kuwikge inikut

1 Gwendune Yawetä Abramu using inikut.
“Kantrika, notdambam, nangga yänggwät yang
peke, kewu nätä ganiwa, uwomune kunggayo.
2 Nätä pahawa, bapuka sakngälake, kantri
inätä täke yiwä, umanä käyä tiwik. Tiwän bänip
kwikwik gamike, tahawa umanda inulung ti-
wik. Tiwän gäle natäke, äminbamu mahandexäyä
bänip kwikwixu äpme yämit.

3 Ämindä gäle bänip kwikwik gamä, nätä
yäkwäle ile bänip kwikwik yämit. Tike ämindä
tokngä däkä gamä, nätä yäkwäle tokngä däkä
yämit. Gäle tiwän, yotyolu kewune nanä undä
bänip kwikwik päning,” yang inikut.
4 Tiwän Abramu yotnä teke, Yawetä inikut
using kukut. Lotkäyä ixät kukumäläk. Abramu
krismäsnä 75 yiwikengä, Haranu teke kukut.
5 Mängätnä Sarai, notnäle wawak Lot,
hängäläpä äwä puyä äminu Haran päkin
yangu undä päke, kewu Kenan uwomune
kuningge kukin. Kuhika, Kenan kewu uwomune
kundopgin.
6 Kundoke kuhika, Sekem päku, pa takwänu
More undäkäne yiwikin. Täpduxu uwomkätanu
kewu uwomune Kenan nanä ayiwixakin.
7 Tiwän Yawetä apu, Abram using inikut.
“Kewu awomu bapukale äpme yämit,” yang
inikut. Yawetä ile apgutde, ile tiwän, Yawele alta
gwenu uwomune tahakut.
8 Tikengä Sekem teke kuhika, Betelde gusitdä
akonggak käwutkätan päku, selyotnä täwal kemat
tapike yiwikut. Uwäku yiwikulu, Betelde gusitdä
akonggak käwut, tiwän Aile gusitdä pukunggak
käwutde, bänäkängän päku yiwikut. Unexäyä alta
gwendu tahake, Yawele uman tängenakut.
9 Tikengä uwomu teke, päku womduwom-
duhim yiwitäke, Negepde* kukut.

Abramu Isip päku yiwikut

* **12:9:** Negewu kep uman. Tiwän yäpulinä saut.

10 Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän, naxu
wenä hikngä tikut. Tiwän Abramu womduhimu
Isip päpu yiwikge pukukut.
11 Isip kundopningge kuxäwik, mängätnä Sarai
using inikut. “Gä mängälä gwälam hikngä.
12 Isip nanätä ganduke ‘Ile mängät,’ yakengu,
nä anuwä kungäxäwa, gä täning.
13 Ge ayäwä kakengu, ‘Hamina’ yang yäniyo.
Tiwän gäle natäkengu, donuwä kupit,” yang
inikut.

14 U inikut using kuwäl, Isip nanätä mängätnä
kawä, gwälam hikngä tikut.
15 Tiwän kingge puyä ämindä kake, ku kingu
“Mängälä gwälam hikngä täpätu undan kamäng,”
yang inikin. Tikengä Sarai kingge yolune täke
kukin.
16 Tiwän kinggä Sarai täkutde tiwän, Abramde
sipsip, towiyä gämän, donggi, kamel, puyä ämin
yang imikut.

17 Tiwändeyä kinggä Abramde mängätnä
täkutde, Yawetä iwalu wäyi hikngä king,
äminu undä yotnäne yiwixakin yangge yämän
dambätakin.
18 Andambätake, kinggä Abram yawän
apän, using inikut. “Usingu inale tahakuläk?
‘Mängätna’ yangu dasingge tiwän donanikuläk?
19 ‘Hamina’ yangu kemu inale naniwi täkum?
Wanin, mängätdan. Täke kunggä,” yang inikut.
20 Inike, puyä äminä yäniwän, itä Abram,
mängätnä, yang yäningyäpiwä, hängä täpänä
undä päke kukumäläk.

13

Abramkät Lotkät matäke kukumäläk

1 Abramdä Isip teke, mängätnä, hängä täpänä
yang päke, hipdunä Negep kopgut. Notnäle
wawaxu Lotkät using kopgumäläk.
2 Abramu moningä silwa, gol, kälawu äminsak
yangu meyä hikngä tiwäyä, päke kopgut.
3 Täko yiwihika, Negep teke, womduwom-
duhim yiwitäke, Betel kukut. Täku Betelkät
Aixätde bänäkän yiwikut, tupä selyotnä tapike
yiwike,
4 alta gwenu Yawele tahakut womune. Une
päku yiwike, hipdu Yawele tumuk takahut.
5 Tixawän Lotkäyä sipsipnä, towiyä gämänä,
äminu ixät kukin yangu meyä.
6 Abramkät Lotkätdäne kälapnä meyä hikngä
tiwän, kewu uwomunekänu yiwitnangäsä do-
likut.
7 Äminu Abramde kälap daying yiwixakin äwä
äminu Lotde kälap daying yiwixakin yanggä yan-
ganikin. Tixawän uwomkätanu Kenan nanä
Peres nanä yangu uwomunekän yiwäxakin.
8 Puyä äminätä yanganiwä, Abramdä Lolu us-
ing inikut. “Puyä äminilu amäk wam yawä, täke
dolinggak. Nilu u notnäxäluninggän. Ge amäk
wamu teta.
9 Kayo. Kewu inulung. Ge inäinä matäke
kuhim. Gä hiyä käwut kuwiläkge natäpi, nä
kwänä käwut kuwit. Tike gä kwänä käwut
kuwiläkge natäpi, nä hiyä käwut kuwit,” yang
inikut.
10 Iniwän Lotdä Jodan kupi ku Soar kewu
uwom kawänu, yanggänä käyä tikut, Yawele puyä

bimä,* äwä Isipde kupi bimä. (Yawetä Sodom Gomora yangu dosipmäxawän kakut.✡)

11 Kewu unin kake, Lotdä kupi undä gwen inäle tuwänguke, womduwomduhim yiwitäke, gusitdä akonggak käwulunele kukut. Tiwänä Abramkät Lotkälu matäke kukumäläk.

12 Abramu Kenan yiwixawän, Lolu kupi unggwenune yolu gäpangguyi bänäkängän päku, selyotnä Sodomu kwayimune tapike yiwikut.

13 Äminu Sodom nanä gutongä ämin. Yawele kayine wäyi hikngä pahakakin.

14 Lotdä Abramu teke kuwänä, Yawetä Abramu using inikut. "Anetä yiwike, kewu undä dayipso. Gusitdä akonggak käwut, gusitdä pukunggak käwut, not käwut, äwä saut käwut yangu dayipso.

15 Kewu undä undayixaläxu nätä gäxät bapukaxätde gihäle tupäkände äpme damit.

16 Nätä tahawa, bapuka naxälä hikngä tike, haluhalu bimä tining. Äminu täpätutä haluhalu kendekengä, bapukaxäyä kendewik. Tiwän bapuka naxalä hikngä tiwän, kendetnangäsä doliwik.

17 Kuke, kewu awomdäne belakngänä däpinä yangu undä dayipso, inale gäle gamit," yang inikut.

18 Iniwän Abramdä selyotnä wäsipäke, Hebron täku Mamrele pa takwän däkändäkäne selyotnä tapike, uwomune yiwikut. Une täku yiwike, alta gwenu Yawele tahakut.

---

* **13:10:** Puyä Yawetä Idenkätanu pahakut wom. Yakap 2:8-10 kayo. ✡ **13:10:** Yakap 19:1-29

14

Abramdä Lot gatängämikut

1 Täpduxu uwomune kingu malä nanä
täpäyaläxät täpäyaläxätdä amäk äminä päpä,
Kenan apä, amgin. Elamde king Kedorlaomer,
Babiloniale king Amrapel, Elasarde king Ariok,
äwä Goimde king Tidal, yanggä apä, kingu Kenan
nanäxät amgin.
2 Kingu Kenan nanä using: Sodomde king
Bera, Gomorale king Birsa, Atmale king Sinab,
Seboimde king Semeber, äwä Belale king. Bela
äpmanu Soar yang inikaying.
3 Kenande kingu uläkwäxu amäk äminä päke,
Sidim Kupi kukin, Sol Yanggä Gwende kway-
imune.
4 Using tupä Kenan nanä Kedolaomerde gep-
bine yiwixawä, krismasu 12 apuxuwän, kris-
masu 13 täpäne mähe natäke, wamnä dong-
gwälamikin.
5 Ile tiwän krismasu 14 täpäne Kedolaomerxät
king notnäxät amäk äminä päpä, Astoret Karnaim
apu Repa nanä sipmäke, Ham apu Sus nanä
sipmäke, Sawe Kiriataim apu Em nanä sipmäke,
6 Seir täwal däkändäkäne apu Hor nanä
sipmäke, Elparan nanä apu sipgin. Elparanu
kepdän däkäle inälängändän.
7 Unetä täpä täkwämbän, Enmispat, äpmanu
Kades yang inikayingune ku, Amalek nanä
sipmäke, kepnä unda päke, Amori nanä Hasa-
son Tamar yiwäxakinkäyä sipmäke, kepnä unda
päkin.

8 Unin sipä, kingu Sodom nanä, Gomora nanä,
Atma nanä, Seboim nanä äwä Bela nanä yanggä
amäk äminä päpä, Sidim kupine päku ämningge
tändäkngakin.
9 Elamde King Kedolaomer, Babiloniale King
Amrapel, Elasarde King Ariok, äwä Goimde king
Tidal, yanggä apä, ixät amgin. Amäk äminu 4
täkwäkgänetä apä, amäk äminu 5 täkwäkgänexät
amgin.

10 Sidim Kupi Gwenune, gänangä däkändäkä
koltatäne käyä. Tiwän amänggawä täke doliwän,
Sodomde amäk äminäxät Gomorale amäk
äminäxät andatäkuningge tahake, notnä kolta
gäpmane päpu sipän, notnä täwal däkändäkäne
datäkukin.
11 Datäkuwä iwalnätä päku, Sodomdäne Go-
moratäne yang hängälapänä nakngä yang päkin.
12 Tixawän Abramde notnäle wawaxu Lot
Sodom yiwäxakutde, amäk ämindä hängä täpänä
Lot yang päke kukin.

13 Tiwänä äminu andatäkukinu täpätutä apu,
Abram Hibru uläpä inikut. Äminu Amor nanä
täpätu umanä Mamre, panä takwän däkändäkä
käyä. Tiwän Abrahamu pa undäkändäkäle kway-
imune yiwixakut. Eskol, Aner yangu Mam-
rele epänepän notnä. Tupä Abram, Mamre,
Eskol, Aner yang gatäkgatäk tahaningge wamu
aläkakut.
14 Abramu wawakngä täkinde natäke, amäk
äminä Abramde yolune alakinu 318 ämin
yangyäwämbän, päku iwalnä yäwatäke kuhika,
Dan yot gäpangune kukin.

15 Kupiläne Abramdä amäk äminä uhike pewän,
iwälnä sipä datäkuxawä, yäwatäke kuhika, Hoba
kukin, Damaskusde not käwutkätan.
16 Kuke hängäläpä iwalnätä päkinu, wawakngä
Lot, Lotdäne hängäläpä äwä wäwi mängälä yang
päkapgin.

Melkisedekgä Abramu wam gwaläng inikut

17 Abramdä King Kedolaomerxät king notnäxät
sipmäke, hipdunä Sawe Kupi bä Kingge Kupi
yang inikayingune apuxawän, Sodomde kingu
Abramkät yiwik yähimäläkge apgut.
18 Tiwänä Melkisedexu Salemde kingkäyä
Abramde apgut. Täkapu bretkät wainkät imikut.
Melkisedexu Anätu Enetängä Nanä Täpäle prisde
yiwikut.
19 Itä apu wam gwalängu using imikut.
“Abram, Anätu Enetängä Nanä kepkät yekäpkät
pahakut täpätä, gäle bänip kwikwixu äpme
gamik.
20 Tiwän Anätu Enetängä Nanä Täpäle uman
yatängenatnim, inale itä iwalda kätakgane
pewän sipguläk,” yang inikut. Iniwän Abramdä
hängäläpä upuke, 9-u inäle pexäwik, 1-u
Melkisedekge imikut.
21 Tiwänä Sodomde kingu Beratä Abramu using
inikut. “Hängä täpä gikale pexäwik, äminakän
namiyo,” yang inikut.
22 Tiwändeyä Abramdä using inikut. “Kätaknga
tängenake, Yawe, Anätu Enetängä Nanä, kepkät
yekäpkät pahakut täpäle umande wamu hiyäkän
hikngä yänggat.

23 Hängä täpätu gätäne dohikngä täpit. Täwikge
tret bä bälängyayikge kätak yangu mätekngä.
Tiwändeyä dowäpit. Using päpitnä, gätä 'Nätä
tahawa, Abramu hängänämbamgän tikin,' yang
yeyä.
24 Hängä täpätu ninale doläpit. Tike hängä
amäk äminatä anayingu unin. Tike Aner, Es-
kol, Mamre yangu näxat kukumäng. Ge hängä
mätekngä itäkän päning," yang inikut.

15

Yawetä Abramu hiyäkän wam inikut

1 Abramdä awewelike kaxawän, Yawetä apu,
wamu using inikut. "Manaxälayo. Nä tulung-
guka bimä. Tike bänip gwalängge hängä inulung
gamit," yang inikut.
2 Tiwän Abramdä yäkwäle inikut. "Täkeläpä
Yawe, hängä dasä bimä namiläk? Enganga wenä.
Ge nätä kupa, Elieser Damaskas nanä täpätä näle
tangge yiwike, hängäna päpik.
3 Engangu donamikuläkge, puyä ämina
täpätutä näle hängä päpik," yang inikut.
4 Iniwän Yawetä wamu hipdu using inikut. "U.
Gäle hängä äminu uläpätä dowäpik. Tike gika
wawak hikngätä päpik," yang inikut.
5 Inike kepmän täkepuke using inikut.
"Yekäpkätan kake, kuminamu kendeyo.
Kendetnangäsä tinggak? Bapuka using tining,"
yang inikut.
6 Iniwän Abramdä Yawele bänip tiwän, Yawetä
"äminomän" yang inikut.

7 Tiwänä hipdu Yawetä Abramu using inikut.
“Nä Yawe. Nätä kewu awomunin gamitde Ur
yolu Kaldiaxätanu unggäpangunetä täkapgum,
gän,” yang inikut.
8 Tiwän Abramdä inikut. “Täkeläpä Yawe, das-
ing tahawi kakengä, hiyäkände yangu natäpit?”
yang inikut.
9 Iniwän yäkwäle inikut. “Towiyä gämän
mängälä gwendu, meme mängälä gwendu, sip-
siwu wäwi gwendu, undä krismasnä gwenalä
gwendu, äwä kombunanang mätexu gwendu,
päkalu gwendu yangu päkapu namiyo,” yang
inikut.
10 Iniwänä Abramdä undä Yawele päkapu,
bänäkängän wehike, käwutdu pexäwik, käwutdu
petäke kuwän, täkngayalä tikut. Tikengä kwäwilu
dowehikut. Tike gwendu käwutdu täkngane teke,
gwendu käwutdu täkngane tekut.
11 Pewän dayike, käpämdä epu naninnge epä,
Abramdä yäwambän datäkukin.
12 Tiwänä gusitdä pukuxawän, Yawetä natäpän,
däpmunä kupsä hikngä pekut. Pexawän, kupilä
täkngaxät naxälä täkngaxät apän naxälakut.
13 Tiwän Yawetä inikut. “Wamu ganiwa,
hiyäkängän natäpso. Bapuka kewu womdune
päku, apuyiwit däkngake, uwomune nanäle ke-
matde yiwitning. Tiwän puyä kitokngä yämä
pahaxawä, äminu sipmäxäwik pahawä malixawä,
400 krismas apuxuning.
14 Tiwän äminu gin pahawä maliningu, nätä
tokngä däkä äpme yämit. Tiwän bapuka hängä
täpänä naxälä päke, yolu uwomu teke kuning.

15 Tiwänä gän, yiwitäke kuhika, äminälake
hikngä damänsim tike, bänip kwikwik täkngane
kupi kwayining.
16 Bapuka gwenu gwenaläxät gwenaläxät
sakngäläxawänä, ane apning. Amor nanäle
wäyinä inulung hikngä tiwän kakengä, anetä
yäwämba epuxuning," yang inikut.
17 Gusitdä pukuwän kupilä tiwänu, gäpma
kupänä käyä gwenkät, aläkätäwu däkinä käyä
täpäxätdä tingalake, kälawu wehike pekulune
bänäkändekän apuxukumäläk.
18 Täpduxu unggwenune Yawetä Abramu
hiyäkän wam täkngа using inikut. "Bapukale
kewu awomunin yämit, Isipde yanggä dupinetä
apuxu yanggä inulungu Yufrites dupine.
19 Ken, Kenis, Kadmon,
20 Hit, Peres, Repa,
21 Amor, Kenan, Girgas, äwä Jebus yangge sakn-
gayile kewu undä bapukale yämit," yang inikut.

16

Hagartä Abramde wawaxu Ismael dukngikut

1 Sarai, Abramde mängälu, engangu don-
dukngikut. Tiwändeyä mängälä täpätu Isip nanä
puyä äminäle yiwikulu umanä Hagar.
2 Ge Saraitä Abram inikut. "Yawetä bänipna
umumbän, engangu donduknigit. Ge kuyo. Tiwän
puyä äminaxät däpmunu pesimäläk. Dasingga?
Itä enganga äpmembä betangamik?" yang inikut.
Iniwän Abramu täke natäpgut, Saraitä
yawänun.

3 Abramu Kenan täku krismasu 10 yiwikut.
Tiwänä, Saraitä puyä äminä Hagaru Abramde
imikut.
4 Tiwän Hagarxät yiwät, tängene käyä tikut.
Tiwän kake, Hagaru inäle natäpänu axopgut.
Tiwän towikngä* Saraile natäpänu aepgut.
5 Tiwänä Saraitä Abramu using inikut. "Gätä
tahawi, nä meyä pänggat. Puyä ämina uläpä nina
gäle kätaxune tekum. Tiwändeyä Hagaru tängene
käyä tiwän kake, itä nandupänu, kwakwakngä
tinggak. Ge Yawetä gäxät näxälu äpme uhinggi-
wik," yang inikut, Saraitä Abramun.
6 Yawän yäkwäle Abramdä using inikut.
"Täke. Gika puyä ämin. Gika dasingga
tahawiläkge natäläxu, gika tängäne yiwixak,"
yang inikut. Yawänä Saraitä mähemähe kaxäwik
tahanggawän, Hagaru datäkukut.
7 Yawele angelätä kepgän gomune, Hagaru
yanggä akondokayingune kakut. Yanggä akon-
dokayingu unggwäxu Surde kähit kwayimune
yiwixak.
8 Tiwän ängelatä using inikut. "Hagar, Saraile
puyä ämin, sänetä apuläkngä, säne kunggaläk?"
yang inikut.
Iniwän "Nä towiknga Saraile naxälake
datängapunggat," yang inikut.
9 Iniwän Yawele ängelatä inikut. "Hipdu päku
towikga Saraile gepbine yiwiyo," yang inikengä,

---

* **16:4:** Hängä täpä uhike towikngä däkngakaying usinggän, hängänämbamgän ämindä äminu puyänä pahangyäminingge uhike, towikngä däkngakakin.

10 unetäkänu using inikut. “Nätä tahawa, ayika
sakngälawä meyä tiwän, kendetnangäsä doliwik.
11 Gä äpmanu tängakane käyä. Ge engangu
wäwi täpä dukngiwiläk. Tikengä umanä Ismael†
yang iniyo, inale kwänämu tiläxu, Yawetä anatäk.
12 Wawakga uläpä donggi tuk bimä däkngake,
äminbamde iwalnä däkngawik. Däkngawän
yäkwäle iwalnä däkngawä, tahake yiwitning.
Tikengä notnämbamkälu gupsängu doyiwitning,”
yang inikut.
13 Yawetä Hagaru wam inikutde, “Ananduxak
Täpä axat,” yake, umanä täkngatu using inikut.
“Anätu Ananduxaläk Täpänin” yang inikut.
14 Ile tiwän yanggä akondokayingu unggwäxu
umanä “Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle
Yanggä” yang inikin. Yanggä akondokayingu
unggwäxu Kadeskät Beretkätde bänäkängän
yiwäxak.
15 Tiwänä Hagardä Abramde wawak
dukngiwän, Abramdä umanä Ismael yang inikut.
16 Abramu krismasnä 86 yiwixawän, Hagardä
Ismaelu une dukngikut.

17

Wamu gupnä matäkindäne

1 Abramu krismasnä 99 yiwixawän, Yawetä
apu inikut. “Nä Anätu Kitokngäna Käyä Täpä.
Näxät gatäke yiwixäwik, nomängän pahayo.

---

† **16:11:** Hibru wamune ‘Ismael’ yangu yäpuli Anätutä anatäxak.

2 Kontraknga gäxät tahakumäxu aläpa kitokawän, tahawa bapuka meyä hikngä tiwik,”
yang iniwän,
3 Abramdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu
temgut.

Tiwän Anätutä using inikut.
4 “Näle kontraxu using. Mahande kantri yiwitäke kuninggäne bapunä däknga wiläk.
5 Ile tiwän umanda Abram* yangu dongganikaning. Tike umanda Abraham† yang
ganikaning, inale nätä pahawa, bapuka meyä
sakngälake, kantrinä inäinä päke yiwitning.
6 Nätä tahawa, bapuka meyä dukngixäwik,
kantri däknga ke yiwitäke kuning. Tiwän bapuka
täpätuyi kingge yiwitning.
7 Kontraknga hipdu täpa kitokawän, iwikge
using yiwik, bapuka mahande alätninggexät. Nä
gäle Anätuka, tiwän bapuka mahande alätningge
Anätunä.
8 Gä Kenande kewune apuyiwitde päkapu
yiwixaläk. Tiwändeyä kewu Kenandäne awomu
undä gäxät bapuka mahande alätningkätde
gihäle tupäkände damike, Anätunäle yiwit,” yang
yakut.

9 Tikengä unetäkänu using inikut. “Gäxät bapuka mahande alätningkälu näle kontrak tawake
yiwitnong.
10 Kontraknga uläknga using. Wäwi undä gität
yiwixayingu, yämunäle gup matänong.

---

* **17:5:** Abram yangu yäpuli ‘nanä umanä käyä täpä’. † **17:5:** Abraham yangu yäpuli ‘äminu meyäle nanä’.

11 Kontrakngitde tuwängge gupnä matäkaningu
uläknga tä yiwik.
12 Wäwi gität yiwitning, engangu wäwi
alake täpduxu 8 yiwitning, äwä malä nanä
puyä äminsäle moninggä uhining yangu, undä
gupnä matänong. Usäkän bapuka mahande
alätningkäyä usinggän tahanong.
13 Yotsäne alätning bä moninggä uhining yangu
undä gupnä amatänong. Uläknga tä tuwängge
yiwän, kontraknga iwikge yiwixäwik.
14 Tike wäwi täpätu iminda gupnä domatäwixu,
näle kontraxu doläwämbik. Ge aläwämbä epuxu-
yok," yang inikut.
15 Täknga tu using inikut. "Mängätd a Sarai yang
inikakinu aleke, Sara yang ininong.
16 Nätä bänip kwikwik ima, wawakga dukngi-
wik. Unetäkänu nätä bänip kwikwik ima, yoty-
otde hawanä däknga wik. Tiwän ayinä täpätuyi
kingge yiwitning," yang inikut.
17 Iniwän Abrahamdä sopäsopä puke, kuhilä
kewune täpu temäke, using natäpgut. "Wäwi
krismasnä 100 tiwänu, engangu äpme towim-
bik? Saraxäyä krismasnä 90. Ge engangu äpme
dukngiwik?" yang natäpän, kwakwakngä tiwän
mikut.
18 Tikengä Anätu using inikut. "Wamu yaläxu,
Ismaelde täkembä imiläk?" yang inikut.
19 Tiwänä Anätutä inikut. "Ile donatäke
yat. Tike mängätd a hikngä, Saratä wäwi täpätu
äpme dukngiwik. Tiwän umanä Aisak yang
iniyo. Tiwänä kontraknga ixät tahake, täp a ki-
tokawän, iwikge using yiwik, bapunä mahande
alätninggexät.

20 Ismaelde yaläxu anatät. Ge ixäyä bänip
kwikwixu äpme ima, engangu meyä towimbik.
Wawakngä 12 towimbän, uläkwäxu kuhiläle yi-
wike, kantrinä täke yiwitning.
21 Tiwändeyä kontraknga uläknga Aisakät
tahahim. Äminu uläpä krismasu ende gwenuneyä
Saratä kake täpik, täpduxu asawomune," yang
inikut.
22 Wamu Abraham iniwän puluwänu, Anätu
axukut.
23 Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamdä
Ismael, wäwi inäxät yiwixakin, moninggä uhikut
yangu wäwi undä gupnä Anätutä inikut using
matäkut.
24 Abrahamu krismasnä 99 tixawän, gupnä
matäkin.
25 Tike wawakngä Ismaelu krismasnä 13.
26 Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamkät
Ismaelkätde guwu matäkin.
27 Abraham, wäwi inäxät yiwixakin, moninggä
malä nanä uhikut yangu wäwi undä gupnä
matäkin.

18

Äminu täpäyalä täpätu Abrahamde apgin

1 Abrahamu selyotnä Mamrele pa takwän
däkändäkäle kwayimune täku tapikut. Ngä
täpduxu gwendune gusilu tokngä tiwän, sely-
otnäle yämäne yiwixawän, Yawe apgut.
2 Abrahamu kuhilä kwayiwän enawän, äminu
täpäyalä täpätu päkapu yiwikinä dayipgut. Unin
dayikengu, selyotnä yämä däkänetä ihapmäke
kuke, sopäsopä puke, kuhilä kep däkäne temgut.

3 Temäke using yakut. “Bulämbam täpä, nä
ilakngä nandukengu, puyä äminda manapmake
kuyo.
4 Puyä ämina iniwa, yanggä täkapu damän,
bälängsä häluke, pa andäkale gepmäne yiwä
täkanong.
5 Näle apuyingge, naxu mätekngä hangdama,
nakitokakengä, axunangge natäyingune
kunong,” yawän, “Täke. Usingu täke tahawiläk,”
yang yakin.
6 Tiwän Abrahamu yupsäng ihapmäke, sely-
otkätan kopgut, Sarale. Ko Sara using inikut.
“Flawa gwälamu bulämbamu tupäyalä päke, bret
hayo,” yang inikut.
7 Tikengä ihapmäke, towiyä gämände kukut. Ku
towiyä gämän mätexu tänge ilakngäkänu gwendu
täkapu, puyä äminä täpätule imän, itä yupsäng
matäke hakut.
8 Tiwänä towiyä gämändäne mäm yanggä
kälukät, äwä mäm yanggä awäke pewä ki-
tokakinkät, towiyä gämän mätexu u hakinkät
päkapu yämikut. Yämike, pa gepmä yiwike, day-
ing yiwixawän, nakin.
9 Tikengä using inikin. “Mängätda Sara san-
dan?” yang yawä “Endesing. Selyotkätan,” yang
yänikut.
10 Tiwänä u yiwikinu täpätutä using yakut.
“Täpduxu asämbimä gwenu krismasu endengg-
wenune apa, mängätda Sara engangu wäwi täpä
kake täpik,” yang inikut.

Wamu u yakinu, Sara selyolune yiwixäwik
natäpgut.

11 Abrahamkät Saraxälu äminäläke hikngä
tiwät, engangä dukngitnangäsä täpduxu
ayapmikut.
12 Ge Sara using natäpgut. “Apnaxät nilu
äminäläke alimäk. Engang äpme dukngiwik yake
yänggak?” yang natäke, mipäkohopikut.
13 Tiwän Yawetä Abrahamu using inikut. “Sara
inale mikgak? ‘Engangu kake tänangäsändo.
Äminäläke alit,’ yangu inale yänggak?
14 Hängä täkngatu Yawetä using tiwik yang
natäpänu, doaläwik? Tiwän täpduxu angganit
gwenune hiyäkände äpme apit. Tiwän engangu
wäwi täpä kake täpik,” yawän,
15 Sara anaxälake “Domit,” yawän, Yawetä
“Hiyäkände. Amiläk,” yang inikut.

Abrahamkät Täkeläpäxätdä Sodomde yakumäläk

16 Äminu uläkwäxu Sodomde kuningge enawä,
Abrahamkät kukin. Kuke päku kahitbänä yiwike,
yot gäpangkätan kakin.
17 Yawetä using natäpgut. “Hängä tahawitde
natälu, Abrahamu doxanghopike tahawit,
18 inale Abrahamu bapunä sakngälake, kantri
inätä täke yiwä, kitokngänä käyä tiwik. Tiwän
Abrahamde tiwän, kantri kewune nanä undä
bänip kwikwik päning.
19 Abrahamu, engangä, bapunä yang
yänindämumbän, nomängän tahaxäwik, Yawele
kahit täwaningge tuwängukum. Ge hiyäkän wamu
Abraham inikumu, inä using pahawit,” yang
natäpgut.

20 Tikengä Yawetä using inikut. “Sodom
nanäxät Gomora nanäxät gutongä hikngä pahax-
awä, kwänäm tixäwik, näle yayingu meyä hikngä.
21 Ge nina pukuke dayikengä, hängä wäyi pa-
hawä wamu natäpgumu hiyäkän bä kem yangu
natäpit,” yang inikut.
22 Tiwänä äminu Yawexät kukin täpäyalu
Sodomde kuxawät, Yawexät Abrahamkälu
ayiwikumäläk.
23 Yawetä yiwikulune inälängän ku, Abra-
hamdä using inikut. “Ngä dasing? Äminomänkät
gutongä äminkät undä sipnangge tinggaläk?
24 Ngä äminomänu 50 tiwänu, ile butayä do-
natäxäwik, yolu undä gäpangu pahawi malining?
25 Gätä gutongä ämin sipmäkengu, äminomänu
dosipnangäsä, inale undä sipmäkengu, meyä
usakän yämiläxunin. Kewu undä womde
meyä uhinggikgaläxunin. Kekem usingu
dolahanangäsä,” yang inikut.
26 Tiwänu Yawetä using inikut. “Sodomkätanu
äminomänu 50 dayikengu, butayä ile natäke, yolu
undä gäpang tewa yiwik,” yang inikut.
27 Tiwänä Abrahamdä hipdu using inikut. “Nä
kep ämingän. Wamu yänangäsändo. Tiwändeyä
hipdu yäwit.
28 Äminomänu 5-u wenä tiwän, 45-kän tiwänu,
dasing? Yolu undä gäpangu asipiläk?” yang
iniwän, “45 dayikengu, dosipit,” yang inikut,
Yawetän.
29 Tiwänä hipdu using inikut. “Ngä 40-kän
tiwänu, dasing?” yawän, “Äminu 40 uläkwäkge
tiwänu, dosipit,” yang inikut.

30 Iniwän hipdu “Täkeläpä, tokngä manandupso. Hipdu yänanggenggat. Ngä 30-kän tiwänu, dasingga?” yawän, “Dowahawit, 30-kän tiwikäyän,” yang inikut.

31 Iniwän hipdu inikut. “O, Täkeläpä, wamu hipdu angganinggat. Ayäwa kakengu, mähe manatängamiyo. Ngä undanu 20-kän tiwänu, dasing?” yawän, “20-kän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.

32 Iniwänä “O Täkeläpä, wamu wäsekngä hikngä ganiwit. Dasing? Äwä undanu 10-gän dayikengun?” yawän “10-gän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.

33 Tiwänu wamu yakumäläxu, une using ku yiwikut. Tiwän Yawe teke kuxawän, Abrahamu yotnäle hipdu kukut.

19

Yawetä Sodomkät Gomoraxät sipgut

1 Lolu taunu Sodomde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yakakin womune puku yiwike yiwixawän, ängela uläpäyalu kupilä täkngaläknga kundopgumäläk. Kundopät dayikengu enake, ku sopäsopä uläpäyatde puke, kuhilä kep däkäne temgut.

2 “Bulämbam täpä, nä puyä äminsä. Ge yotnane apät kuna. Päku bälängsä häluwät, une petnim. Ge enakengä, gihä natämäläxune kuhol,” yang yänikut.

Yäniwän yäkwäle using yakumäläk. “Ane, kekewune pesim,” yang inikumäläk.

3 Tiwän Lotdä kitokawän, ile yolune kukin.
Flawa yisnä wenä hangyämike, nakäyä meyä
hake, yämän nakin.
4 Yämän nake, awetningge däpi tixawän, wäwi
Sodom nanä undä, wawakdäkä, äminäläke yang
Lotde yolu yiwit täpän gwähawän,
5 Lotde yangoke yakin. “Äminu gäle apumäläxu,
yawi epuxuwät tahakana,” yang yakin.
6 Tiwän Lotdä epuxuke, yämä mehene gupsäng
tahake, yänikut.
7 “O mäte notna. Wäyi täknga usingu mala-
hanong.
8 Tike yäpana täpäyalä wäwixälu doyiwix-
ayingu undan. Ge unin päkepu dama, gihä
natäying täknga unuxät yiwitnong. Tike äminu
aläpäyalu mawahawä malinong, inale näle yol-
unekän apumäläk,” yang yänikut.
9 Yäniwän, “Kuke nipmit,” yang inikin.
Inikengä yakin. “Lolu womdune nanä täpätä
päkapu yiwike, ninu gutongä äminde nininggak,”
yang yakin. Tikengä using inikin. “Meyä
uläpäyatde natämäng täknga gäle tahana,
meyämbamu gätä päpiläk,” yang yake, Lolu
tekwätämapä kuxawän, yämä uputningge
tahakin.
10 Tiwändeyä okupi yiwikumäläxu uläpäyatdä
Lolu tulitämapät kopän, yämä gupsäng
tahakuhikumäläk.
11 Tikengä kepmän yiwikinu uläkwäxu undä
pahawät, kayi kupilawä, yämä däkä kanangäsä
dolikut.
12 Tiwänä uläpäyatdä Lolu using inikumäläk.
“Yepmäka, wawakga, yäpaka, bä gikaxät nanä

täpätuyi andanu käyä kakengu, päpi awomu teke kukanong,
13 inale yolu anggapangu awahata malining. Äminu ane nanätä gutongä pahaxawä, Yawele kwänäm tixäwik yayingu meyä hikngä tiwän, Yawetä niningyäpiwän, nitdä pahata malininggе apumäk. Ge notda päpi, yolu awomu teke kukanong," yang inikumäläk.
14 Iniwät Lolu enake epuxuke, yepme yäpanä uläpäyat pähimäläkge tuwungukin täpäyatde kuke yänikut. "Yupsäng enake, yolu anggäpangu teke kukahol, inale Yawetä pahawän malinangge tinggak," yang yäniwän, "Yamändetbä nininggak?" yang natäpgumuläk.
15 Gusilu moyokän akondoxawän, ängelatä Lolu iningyäpikumäläk. "Mängätda yäpaka yang päke epuxunggayo. Tike yolu anggäpangkät pahata malinäng," yang inikumäläk.
16 Tiwändeyä Lolu hipnalä tahangyiwikut. Tinggawän ängelatä Lot mängätnä yäpanä yang kätakngäne päke, epu päke kukumäläk, inale Yawetä Lotde butayä natäpgut.
17 Epu päke kuke, ängela täpätutä using yänikut. "Tupäkände datäkukanong. Päkungu kupi gwenune mayiwä täkanong. Tiwän maläpä täkwämbän kanong. Tupäkändekän täwalune datäkukanong. Tike dahipän kumnäng," yang yänikut.
18 Tiwändeyä Lotdä using yakut. "O, Bulämbam täpä, usingu mayawi tahanom.
19 Nä axumnangäsä tiwändeyä, gätä puyä äminda ilakngä nanduke, nandung yiwixawi,

käluk yiwixat. Tiwän täwalu malä hikngä. Ge unele datäkuxätna, meyä uläkngatä apungu, anihipän kumnimunin.

20 Tike yolu atunggäpangsimu wäkngäsim. Tiwän mätekngä hikngä. Ge une täkembä datäkuke doxupit?" yang inikut.

21 Iniwän ängelatä inikut. "Täke. Wamu u yänggaläxu using tahawit. Yolu unggäpangsimu dowahawa malining.

22 Tiwän yupsäng ihapmäke, datäkunggayo, inale yolu gäpangsimune doxuxawi, näta hängä täkngatu pahanangäsändo." (Yolu unggäpangsimu Lotdä mätekngä yang inikutde, umanä Soar yang inikakin.*)

23 Gusilu moyokän ako apuxawän, Lolu Soar kundopgut.

24 Kundopän kakengä, Yawetä huwu tokngä yähakaying gwengwenu,† yekäpkätandä pewän, hopätä epukaying bimä täknga epgin, Sodom Gomoraxätanun.

25 Tiwän Yawetä pahawän, ämin, yot, hängäläpä yangu kupi unggwenune yiwixayingu undä yähakukin.

26 Unin ihiwän natäke, Lotde mängälu täpän täkwämbän kake, hup bimä‡ däkngake, däm täpä yiwikut.

27 Yolu yähakuxawä, gwäsi hikngä Abrahamu Yawexät yakap yiwikumäläk womune täku yiwike, hapäpu,

---

* **19:22:** Hibru wamune 'Soar' yangu yäpuli mätekngä.
† **19:24:** Huwu unggwenu umanä sulfa. Däkitä bimä yähakaying.
‡ **19:26:** Hup bimä undäkä sol.

28 Sodom, Gomora, kupi unggwen yang
kaxawän, gwäha bulämbam hikngä kewu
uwomkätandä mingändäkä bimä gwendä kopän
kakut.
29 Anätutä yot kupi unggwen yang pahawän
malikin täpduxu, Abrahamde natäke, Lolu
iniwän, andatäkuke meyä uläknga yapmikut.

Lotde yäpa

30 Lolu Soar yiwitnanggengu anaxälake,
yäpanä täpäyalu päpän, päko täwal däkäne
hupgänangkätan yiwikin.
31 Täpduxu gwendune päyenätä ulapnä inikut.
“Nanilu äminäläke hikngä alinggak. Tiwän kewu
anggomune mängälä ayä käyäkän. Tike kewu
awomkätanu nit päke yiwitnangäsä wäwi wenä.
32 Ge nanilu wain imita, tängoke
andatdawuwänä, unuxät petnim. Unetäyä
engangu käyä tiwik,” yang inikut.

33 Ge kupilä unggwenune nanä wain imät
tängopgut. Tangopänä yäpanä yakap täpätä
kuwän pekumäläk. Tiwändeyä nanä donatäpgut.

34 Kwepdätä päyenätä ulapnä inikut. “Kupilä
anggwenune nankälu axuwa pemäk. Ge hipdu
imita tängoke datdawuwik. Tiwänä kuwi pes-
imäläk,” yang inikut.
35 Ge kupilä unggwenune wainu hipdu tängoke
datdawuxawänä, yäpanä mahan täpätä kuwän
pekumäläk. Tiwändeyä nanä donatäpgut.

36 Unin tahakengä nanätä yäpanäle engang-
muhiwu pängyämikut.

37 Tiwänä yäpanä yakäp täpä engangu wäwi
täpa dukngike, umanä Moap§ yang inikut. Ile
tiwän Moap nanä äpman yiwixayingu, Lotdä ba-
punä dakngawän yiwixaying.
38 Inä usinggän yäpanä mahan täpäxäyän
wawakngä dukngike, umanä Ben-Ammi** yang
inikut. Ile tiwän Amon nanä äpman yiwix-
ayingu††, Lotdä bapunä däknga*w*än yiwixaying.

20

Abimelekgä Abrahamde mängät täkut

1 Abrahamu Mamrele pa gänang teke, Negep
päku, Kadeskät Surxätde bänäkan yiwikut. Päku
Geraru mätekngä wesim yiwixäwikngä,
2 mängätnäle "Hamina" yang yakut. Tiwänä
Gerarle kingu Abimelekgä puyä äminä
yäningyäpiwän, ku Sara täkapu imä, yotnäne
tekut.
3 Tiwän kupilä gwendune Anätutä dambu
tängäne apuke, Abimelexu inikut. "Gä ax-
umnangge tinggaläk, inale gä mängälä uläpä
täkuläxu ayä käyä," yang inikut.
4 Tiwändeyä Abimelexu Saraxät däpmunu
dowekumäläk. Ge Abimelekgä using inikut.
"Täkeläpä, äminu gutongänä wenä asipiläk?
5 Abrahamdä Sarale 'Hamina,' yawän,
Saratäxayä 'Hamina,' yakut. 'Ayä wenämbä,'

§ **19:37:** Hibru wamune 'Moap' äwä 'nananetä' yangu guläknga usäkän bimä. ** **19:38:** Hibru wamune Ben-Ammi yangu yäpuli notnambamde wawak. †† **19:38:** äpman yiwixayingu Mosesdä wamu aläknga temgut. Täpduxu inä yiwikut womune natäke 'äpman' yang temgut.

yake yäwa ku täkapgin. Tiwändeyä nätä gutongä
täkngatu ile dolahakum. Ge undanu gutongä
wenä,” yang inikut.
6 Iniwän Anätutä dambu tängäne inikut.
“Hiyäkände. Gä donatäxäwik tahakuläk yangu
anatät. Ile tiwän, nätä natäpa, mängälä uläpä
doläke, wäyi täknga dolahakuläk, nälen.
7 Ge mängälä uläpä hipdu ayäle imiyo. Äminu
uläpä profet. Ge aimi, itä gäle tumuk wam
yawänu, gä doxupiläk. Tike doimiläxu, yäko! Gä
äwä gikaxät nanä yangu undä axumning,” yang
inikut.
8 Kwepdätä gwäsi hikngä, Abimelekgä puyä
äminä undä yangyäwämbän apä, meyä apgutdäne
yäniwän, anaxälakin.
9 Tiwänä Abraham yatäwämbän apän, inikut.
“Gä ninde dasing tahanggaläk? Nätä gäle meyä
täkngatu dolahakum. Tiwändeyä gä kem yake,
meyä täknga ninde täkapunggaläk. Äminbamdä
dowahakaying täknga, gätä ninde tahanggaläk.
10 Yäpuli inale hikngä tahakuläk?” yang inikut.
11 Tiwänä Abrahamdä inikut. “ ‘Ane nanä
Anätule donaxäläke, nuke mängätna tänäng,’
yang natäpgum.
12 Tike ‘Hamina’ yangu hiyäkände yakum.
Nanilu uläpäninggän. Tike mingilu inäinä.
Tiwändeyä mängätnale täkum.
13 Tiwänä Anätutä natäpän, yotna teke, kewu
womduwomdu tihikuxäwik, mängätna using
inikum. ‘Gätä näle nomän tahaxawi, yotyotbä
säneka kuhimu, näle gätä “Hamina” yang yäniyo,’
yang inikum,” yang yakut, Abrahamdän.

14 Tiwänä Abimelekgä Sara Abrahamde hipdu imikut. Imike towiyä gämän, sipsip, puyä ämin yang imikut.
15 Imikengä Abrahamu using inikut. “Awomu näle kepgän. Gika sawomuneka yiwitnangge natäkengu, une yiwiyo,” yang inikut.
16 Inikengä Sara using inikut. “Nätä hamindale moningu silwa meyänä 1000 sekel* imit, gutongä uläknga gäle tahakumden. Tiwän äminbamu gäxät yiwixayinggä using natäpning. ‘Gä gutongä täkngatu dolahakuläk,’ yang natäpning,” yang inikut.
17-18 Tiwänä Abrahamdä Anätule tumuk wam yakut. Tupä Abimelekgä Abrahamde mängät täpän, Yawetä mängälä undä Abimelekät nanä engang dayike pänangäsä bäniyä umukut. Tiwäna Abrahamdä ile tumuk wam yawän, Anätutä Abimelek, mängätnä, mängälä puyä äminä yang gatängyämän, hipdu engang dayike pänangäsä täke tikin.

21

Saratä Aisak kake täkut

1 Yawetä Sarale natäke apuke, yakäp wamu hiyäkän täknga yakulu tahawän bulä tikut.
2 Abrahamu äminäläke aliwänä, Sara tängene käyä tiwän, täpduxu Anätutä yakut gwenune, engangu wäwi täpä kake täkut.
3 Täpänä Abrahamdä umanä Aisak* yang inikut.

---

* **20:16:** Hibru wamune 1000 sekel yangu 11.5 kilogram.
* **21:3:** Aisak yangu yäpuli ‘mikgak’.

4 Tixawän täpduxu 8 gwendä apän, Abrahamdä
engangäle gup matäkut, tupä mämä wam täknga
Anätutä yakut using.
5 Abrahamu krismasnä 100 yiwixawän, Aisaxu
alakut.
6 Saratä using yakut. “Anätutä bänip gwaläng
täknga namän, axuläkake mikgat. Ge äminbamdä
ile natäkengu, näxät axuläkake mitnim,” yang
yakengä,
7 unetäkän yakut. “Tupä äminbamu ‘Abra-
hamde mängälu Sara engangä dombä kake täpik?’
yang natäpgin. Tiwändeyä Abrahamu äminäläke
aliwänä, engangä kake tänggat,” yang yakut.

Abrahamdä Hagarxät Ismaelkät yangyäwämbän kukumäläk

8 Aisaxu bulämbam tike, mämu tewän kakengä,
Abrahamdä naxu bulämbam gwen hawän nakin.
9 Tiwänä Saratä kaxawänu, wawakngä Aisaxu
Abrahamdä Isip nanä mängälä Hagar uläpä
täkutde wawakgä wäyi täkngaläknga inixäwik in-
imikut.
10 Kakengä Abrahamu inikut. “Mängälä puyä
äminda uläpäxät wawakngäxälu yangyäwämbi
kukakun. Axungwäxawi, puyä äminda uläpäle
wawakgä hängä täpäka dowäpik. Tike näle
wawaxu Aisakgäkän päpik,” yang inikut.
11 Ismaelu Abrahamdä inä wawak. Ge
ayangyäwämbikge yawänu, meyä päkut.
12 Tiwän Anätutä Abrahamu using inikut.
“Wawakga Ismael äwä puyä äminda Hagar
yangyäwämbiläkge, meyä mawäyo. Saratä
dasingga yak using tahayo, inale ‘Bapukambamu

meyä hikngä tiwik,' yangu hiyäkän wam täknga ganikumu, wawakga Aisakge tiwän yakum.
13 Tike puyä ämindale wawakäyä tahawa, meyä sakngälake kantrinä inätä täke yiwitning, inale ixäyä wawakga," yang inikut.
14 Kwepdätä gwäsi hikngä, Abrahamdä nak, yanggä kälap guwune uhike pekinunin yang päkapu, Hagarde gwälamune pekut, wawakngäxät. Pewän päke, Berseba kepgän womune päke tihikukut.
15 Yanggä kälap guwune päkulu alängopät puluwän, wawakngä pa mätekngä kwämbätsimde gepmä tekut.
16 Teke "Wawaknga kayitä hikngä doxaxawa kupik," yake, inäkän päku malähimsim yiwixäwik, kwänämnä tikut.
17 Engängä kwänäm tiwän, Anätutä natäpgut. Tiwän Anätule ängelatä Hagaru yekäwunetä using inikut. "Hagar, inale tikgaläk? Engang täpä awexäwik tixu, Anätutä anatäk. Ge manaxälayo.
18 Ku kätakngäne täke täpi enawän, inale nätä tahawa ile engangu meyä sakngälake, kantrinä inätä täke yiwitning," yang inikut.
19 Tiwänä Anätutä tahawän, kayi kakalä tiwän, gäpma yanggäle kwayikinu däkätu kake, täku kälap guwu une tewän pukuwän dopän, täkapu wawakngä imän tängopgut.
20 Wäwi mätexu uläpä aläkaxawän, Anätu ixät yiwikumäläk. Paran kepgän womune yiwixäwik, kwalemu mutnatäpgut.
21 Tixawän mingätä mängätnä Isip nanä täkapu imikut.

Abrahamkät Abimelekät wam yakumäläk

22 Täpduxu gwendune Abimelekät Fikol amäk
äminäle kuhiläle yiwixakut uläpäxät ku, Abra-
hamu using inikumäläk.
23 “Inaka pahaläxu, Anätutä gatänggaminggak.
Ge Anätule umande wamu kitokngä hikngä
naniyo. ‘Gä, wawakga, bapuka yangu kemu don-
daniwit,’ yang niniyo. Nätä gäle nomän tahakum
usinggän, gätäxäyä nä äwä kantri anggäpang
apuyiwitde päkapu yiwixaläk yangge usinggän
tahayo,” yang inikut.
24 Iniwän Abrahamdä “Anätule umande ki-
tokngä hikngä yänggat. U yänggaläk usingu äpme
tahawit,” yang inikut.
25 Tikengä using inikut. “Yanggä gäpma däkätu
kwayikumu, puyä ämindatä kukäle inale täke
towikngä däkngaying?” yang inikut.
26 Tiwändeyä Abimelekgä “Ngä, itä täkin yangu
donatät. Moyokän tahawä donanikuläk. Ngä
äpmangän yawi natäxat,” yang inikut.
27 Tiwänä Abrahamdä sipsip, towiyä gämän
yang päkapu, Abimelekge imän, kontrak
tahakumäläk.
28 Unetäkän Abrahamdä sipsip mätexu mängälä
7 päkapu inätä pekut.
29 Pewänä Abimelekgä Abrahamu using inikut.
“Sipsip mätexu mängälä 7-u uläkwäxu, inätä
yäpuli dasingge peläk?” yang inikut.
30 Iniwän “‘Yanggä gäpma unggwenu
Abrahamdä kwayikut,’ yake, sipsip mätexu 7-
u uläkwäxu näle kätaxune awäyo,” yang inikut.

31 Äminu uläpäyatdä Anätule umande wamu
kitokngä yakumäläkge, kewu uwomu umanä
Berseba† yang inikaying.
32 Unin tahawät wenä tiwän, Abimelekät Fikol
amäk äminäle kuhilä uläpä yangu hipdunä Filistia
nanäle kewune kukumäläk.
33 Tixawän Abrahamu pa däkätu Berseba
kwayike, Anätu Iwikge Yiwixak Täpäle tumuxu
une yakut.
34 Tikengä Filistia nanäle kewune belakngä yi-
wikut.

22

Anätutä Abrahamde bänip yake kakut

1 Berseba yiwixawängän Anätutä Abrahamde
bänip yake kakut. “Abraham,” yawän, Abra-
hamdä “We!” yang inikut.
2 Tiwänä Anätutä using inikut. “Abraham,
wawakga Aisaxu buläkän hikngä uläpä bänipda
yangu anatät. Tiwändeyä täpi Moria kewu
uwomune kuhon. Tiwänä nätä täwalu däkätu
yäwa kakengä, täku undäkäne tänguwi kupän,
Aisaxu ofa näle hawi ihikuyok,” yang inikut.
3 Abrahamu kwepdätä gwäsi hikngä enake,
hängäläpä donggi tängäne päko peke, puyä äminä
täpäyalä äwä wawakngä yang päke kukut. Ku
däki ofa häwikge wehike päke, kewu Anätutä
inikut womune kukut.
4 Axuxawän täpduxu gwenalä gwendu apän,
kwayiwän enawänu, kep womu malätä kakut.

---

† **21:31:** Hibru wamune Berseba yangu yäpuli ‘wamu kitokngä yanggä gäpma’.

5 Kake puyä äminä uläpäyalu using yänikut.
“Gilu donggixät ane yiwixätnong. Tixawän
Aisakät nitdäkän täku, Anätule sopäsopä puke,
tumuk wamu inikengä, hipdunit apsim,” yang
yänikut.
6 Tikengä däki ofa hänangge päkulu,
wawakngäle imän gwälamikut. Tiwänä inä
däkixwäm äwä musuk yang päpän kukumäläk.
7 Äxuxäwik Aisakgä “Nan” yawän, nanätä
“Ina?” yakut.
Tiwänä Aisakgä “Ngä, däkixät däkixwämkälu
awämäk. Tiwändeyä sipsip mätexu ina tänguke
hahim?” yawän,
8 nanätä using inikut. “Anätutä inä äpme
nimik,” yang inikut. Tiwän kukumäläk.
9 Kuhika täwalu Anätutä inikutdäkäne kondoke,
alta tahake, däki päko pekut. Peke wawakngä
napdä wamäke, tako alta tängäne däki pekulune,
enetängä tekut.
10 Teke musuk täke, wawakngäle guläk
matäwikge tändäkngakut.
11 Tiwändeyä Yawele ängelatä yekäwunetä us-
ing inikut. “Abraham, Abraham,” yawän, Abra-
hamdä “We! Nä ane,” yakut.
Tiwänä ängelatä using inikut.
12 “Wawakga malänguyo. Tike hängä täkngatu
ile malahayo. Gä Anätule naxälake, wamnä
gwälamikgaläk yangu anatät, inale wawakga
täpätukänu uläpä Anätule imiläkge doxotnaläk,”
yang inikut.
13 Tiwänä Abrahamdä kwayiwän enawän
tahakengu, sipsiwu wäwi gwendu songä

gitnä tupätuhimune apän, komnäne tapiwän yiwixäwän kakut. Kake, wawakngäle tangge ku täkapu, unggwenunin tänguke, häwän ihikukut.
14 Tiwän Abrahamdä kewu uwomu umanä "Yawetä äpme nimik," yang inikut. Ile tiwän äpmasimkäyä "Yawele täwal däkäne äpme nimik" yang using yäkaying.

15 Hipdu Yawele ängelatä yekäwunetä "Abraham" yake, using inikut.
16 "Abraham, Yawetä gäle using yak. 'Wawakga täpätukän tiwändeyä doxotnaläkge, nina umande hiyäkände using yänggat.*
17 Nätä bänip kwikwik gama, bapuka kuminamu yekäwune nanä äwä haluhalu yanggäne nanä yang bimä meyä hikngä äpme tike, iwalnä sipmäke, iwalnäle taunu towikngä däkngake, päke, yiwitning.
18 Gätä näle wam gwälamiläkge, bapukale tiwän, kantri kewune nanä undä bänip kwikwixu äpme päning,' yang yak, Yawetän," yang inikut.

19 Tiwänä Abrahamu Aisak täpän, hipdu puyä äminäle kuwät, hipdunä Berseba kukin. Täku une yiwikut.

Nahorde wawak

---

* **22:16:** Äminu tupä nanä wamnä päpä kitokaningge natäkengu, äminu bulämbam täpäläpäle uman yake, "Ile umande yänggat," yakakin. Tiwändeyä Anätutä inä wam täpän kitokawikge natäkengu, äminu täpätule umande yänangäsändo, inale Anätu enen hikngä, tiwän ämimbamu ayapmikut. Ile tiwän, "Nina umande yänggat," yangu yakut.

20 Womdu yiwixawänä, Abrahamu using
inikin. “Ulapda Naholkät mängätnä Milkaxälu
engangu andukngikumäläk.
21 Yakap täpä Us. Tiwänä ulapnä Bus, Kemuel,
22 Kesed, Haso, Pildas, Jidla, äwä Betuel yang
dukngikut,” yang inikin. Kemuelu Aramde nanä.
23 Tiwänä Betuelu Rebekale nanä. Milka Na-
holde mängälu engangu using 8 dukngikut.
24 Tiwän puyä äminä mängätnäle täkulu umanä
Reuma. Ile wawaxu umanä Teba, Gaham, Tahas,
äwä Maka yang.

23

Saratä kupän, Abrahamu kep uhikut

1 Sara krismasnä 127 yiwike kumgut.
2 Kenankätanu taunu womdu Hebron*, uwom-
une kupän, Abrahamu butayä natäke, kwänäm
tixäwik, gwäyäm yiwikut.
3 Gwämyämde yiwikulunetä ku Hit nanä He-
bron yiwixayingu using yänikut.
4 “Nä apuyiwit bä malä nanä. Ge kewu
womduhimu täkembä namining, tiwän uhike
mängätna une kwayiwit?” yang yänikut.
5 Tiwän Hit nanätä yäkwäle using inikin.
6 “Abraham bulämbam täpä, gä nin
bänäkänkätanu umanda käyä. Ge ninde
mätmälu gwälam hikngä däkätu gika kake yawi,
doxotnanim. Tiwän axungäk täpä mätmälu
undäkäne kwayiyo,” yang inikin.

---

* **23:2:** Hebronde umanu täkngatu Kiriat Arba.

7 Tiwän Abrahamu enake, “Ginde natäpa konggak,” yang natäke, Hit nanä u yiwikinde kayine guläk puke,†
8 using yänikut. “Mängätna kwayiwitde täke natäkengu, näle map päke, Efron Soharde wawaxu gindä täkembä inining?
9 Tiwän Makpela Hupgänangu Efronde kep kwayimune yiwixak däkäle moning namba naniwän, mätmätnale‡ uhiwit,” yang yänikut.
10 Efronu Hit nanä uläpä notnäle bänäkänkätan yiwikutnä, notnä taunde yämä däkäne u päkapu yiwikinde kayine, Abrahamu using inikut.
11 “Bulämbam täpä, natäxayo. Notnambamde kayine using ganinanggenggat. Hupgänanggänu donggamit; tike kewu inä uwomkät gamit. Tiwän axungäk täpä kwayiyo,” yang inikut.
12 Tiwän Abrahamu hipdu yot towixu u yiwikinde kayine guläk puke,
13 Efronu using inikut. “Gätä täke natäkengu, moningge namba naniwi gama awäyo. Tiwän axungäk täpä une tewit,” yang inikut.
14 Efrondä Abrahamu using inikut.
15 “Abraham bulämbam täpä, natäxayo. Moning namba kewu uwomdäne silwa meyänä 400 sekel§ usinggä uhinangäsä. Tiwändeyä nit bimäsäle moning namba undäkä bulämbamundo. Ge axungäk täpä täke kwayiwiläk,” yang inikut.

---

† **23:7:** Äminu uwomune nanä notnäle “Gäle natäpa konggak,” yäningge natäkengu, ile kayine guläk pukakin. ‡ **23:9:** Äminu axupä, hupgänangune päko pekakin. § **23:15:** Hibru wamune 400 sekel yangu 4.5 kilogram.

16 Unin yawän natäpän take tiwän, Abrahamdä silwa Efrondä Hit nanäle kayine yakut using, bisnis ämindä uhikakindäkäne meyänä 400 sekeldä uhikut.
17-18 Uhiwän, Hit nanä taunde yämäne päkapu yiwikinde kayine, Efrondä kepnä Makpela nanä uwosimu Abrahamde imikut. Kep, hupgänang, äwä pa uwomune nanä yangu undä inäle imikut.
19 Imän mängätnä hupgänangu Makpela nanä undäkäne täku tekut. Makpelaxät Mamrexälu wäkngäsim wäkngäsim, tiwän Hebronkätan. Tiwänä Hebronu Kenankätan.
20 Hit nanätä kewu uwom äwä hupgänangu undäkä yangu mätmätnäle tupäkände inäle imikin.

24

Abrahamdä puyä äminä wawakngäle mängät ku kake täkapikge inikut

1 Abrahamdä inaka pahakulu, Yawetä bänip kwikwik yämän, nomängän tikin. Tixawän Abrahamu äminäläke hikngä damäsim tikut.
2-4 Puyä äminde kuhiläle yiwixäwik hängä täpänä daying yiwixak täpä using inikut. “Wawaknga Aisaxu mängätnä ane Kenan nanä mayangämiyo. Tike kantrinane ku, mängälä ninaxät nanä täpätu täkapu imiläkge natät. Ge kätakga bakanale kematde täxäwik, Anätu Yawe kepkät yekäpkät pahakut täpäle umande ‘Usingu äpme tahawit,’ yangu hiyäkände hikngä naniyo,” yang inikut.
5 Tiwän puyä äminätä using inikut. “Ngä axu yäwa, mängäla täpätä ane apikge ämbitäwänu,

dasing? Täkembä apu wawakga une täke kuwit?”
yang inikut.
6 Iniwän Abrahamdä using inikut. “Wawaknga
uwomune mahikngä täke kuyo.
7 Yawe Anätu yekäwune nanä täpätä naniwän,
kepna äwä kepnotna yang peke ane apa, hiyäkän
wamu using nanikut. ‘Bapukambamde kewu
awomu äpme yämit,’ yang nanikut. Ge itä
ängelanä gämäxu äpme iningyäpiwän kuxawänä
kuwi, mängälä uwomune nana täpätutä ‘Täke’
yangu äpme yawän, wawakngale täkapiläk.
8 Mängälä täpä gäxät ane apsimäläkge
ambitäwänu, hiyäkän wamu Anätule umande
yäwiläkgä meyä manggamiyok.* Tike wawaknga
une maläke kuyo,” yang inikut.
9 Tiwänä puyä äminätä towikngä Abrahamde
baki kematde katäkngätä täxäwik, “Wamu u
yänggaläk using hikngä äpme tahawit yangu
Anätule umande ganinggat,” yang inikut.

Abrahamde puyä ämindä Rebeka kuke kakut

10 Abrahamde puyä äminätä hängä
gwälamgwälamu Abrahamdäne päke, kamelu
Abrahamdäne 10 päke kukut. Kuhika, kewu
Mesopotemia kuke, taunu Nahor kundopgut.
11 Kewu alukwäxawän kundoke, yanggä gäpma,
taun kwayimune yiwixak däkäne kuke, kamelu
ile inälängän yäniwän puku yiwikin. Täpduxu usä

---

* **24:8:** wamu ... meyä manggamiyok. Äminu anätunäle umande hiyäkände hikngä yäkakinu, “Using hikngä tahawit. Tike usingu dolahawa kakengu, itä täke nuwik,” yang natäxäwik yäkakin.’

womune, mängälätä yanggä uhiningge kukakinunin.
12 Ge ile tiwän tumuk wamu using yakut. “O Yawe, gä towiknga Abrahamde Anätu. Abrahamu towiknga. Ge Abrahamde gwälam hikngä tahake, gatängamiyo. Tiwän puyä pahawa täke tiwik.
13 Nä yanggä gäpma andäkane yiwäxäwa, mängälä mätexu taunune nanä yanggä uhiningge aapukaying.
14 Ge mängälä täpätu apän, ‘Yanggälumändanetä yanggä uhike nami tängopa,’ yang iniwit. Iniwa mängälä uläpätä yäkwäle wamu ‘Tangop. Tiwän kameldalexäyä uhike yäma,’ yang yawänu, ‘Mängälä uläpä puyä äminda Aisakge tuwänguläxunin,’ yang natäke, ‘Gätä towiknga Abrahamde gwälam hikngä alahaläk,’ yang natäpit,” yang inikut.
15 Tumuk wamu ayäxawänggän, Rebeka yanggälumänä gwälamike apgut. Mängälä uläpä Betuelde yäpa. Tiwän Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak. Tiwän Nahoru Abrahamde notnä.
16 Rebeka nomnä däkä gwälam hikngä. Tiwän mängälä mätek. Wäwi täpätuxälu doyiwikumäläk. Rebeka yanggä gäpmane puku yanggälumänäne uhike, hipdu akopgut.
17 Akopän Abrahamde puyä ämindä yupsäng ku using inikut. “Yanggä yanggälumändane täläxu täkembä nami tängopit?” yang inikut.
18 Iniwän “Täke, bulämbam täpäna,” yang inike, yanggä anggwälamikulu yupsäng täkepuke imän tängopgut.

19 Tiwän mängälä mätexu uläpätä using
inikut. “Yanggä kameldalexäyä uhike yäma
inä natäpning using tängopning,” yang inikut.
20 Inike yanggä yanggälumänune nanä
kamelde gehanune yupsäng piwän yiwä, hipdu
yanggä gäpmane ihapmäke täku uhipäkapu
pingyäminggawän, kamelu undä tängopä, täke
tikut.
21 Tixawänu puyä äminu uläpä wamu doy-
ake axupitang yiwikut. Yiwixäwik “Nätä natäke
apulu, Yawetä äpmembä tahawän, nomänu tiwän
kawit,” yang natäxäwik kang yiwikut.
22 Tiwän kamelu tängopäyä, puyä ämindä
nomtäpänäle goldä pahakinu gutonggu äwä
kätahiwu goldä pahakinu gutongalä yangu
yäkngänetä sikut. Nomtäpänäle goldä pahakinu
unggutongu meyänä 5 grem. Tiwän kätahiwu
goldä pahakinu unggutongalu meyänä 100 grem.
Tiwän moningu inulunggä uhinangäsä.
23 Sikengä using inikut. “Täkembä naniwiläk?
Ngä gä iminde yäpa? Nanggale yotkätanu awet-
nangäsä käyä? Tiwänä äminu näxät apumängu
une täke bä petnim?” yang inikut.
24 Iniwän “Nä Betuelde yäpa. Nana Betuelu
Nahorkät Milkaxätde wawak,” yang inikut.
25 Inike unetäkänu using inikut. “Kameldale
nakngä äwä awetnangäsä† yangu käyä. Tiwän
yolu gindä petningge käyä,” yang inikut.

---

† **24:25:** Kamelde nakngä äwä awetnangäsä Wilu bulä päxäwik, kwätälä täpäläpä päkapu yolune pexakinunin. Tiwän kamelnä ulängäne pekakin. Tixawän nakngäle naxu tämbam salin bimä yämä näkakin.

26 Iniwän puyä äminu uläpätä Yawele sopäsopä
puke, däme kepkätan täpu temäke, tumuk wamu
using yakut.
27 “Yawe towiknga Abrahamde Anätu uläpäle
uman tängenäkgat. Yawetä towikngale iwikge
natäxäwik, gwälam hikngä tahanggak. Ile tahang-
gak usinggän, näxäyä towikngale notnäle yolune
hikngä nanitäkapuk,” yang yakut.

Abrahamde puyä äminkät Rebekale mingänanäxätdä wam yakin

28 Tiwän mängälä mätexu uläpätä ihapmäke,
mingäle yolune ku hängä dasingga apän kakulu
undä yänikut.
29-30 Rebeka haminä täpätu käyä. Umanä
Laban. Rebekatä apän, Labandä nomnäne
nomtäpänäle tekut gutongkät kätahiwu
kätakngäne pekut gutongatkät dayipgut. Tiwän
Rebekatä “Äminu täpätutä using nanik,” yang
yäniwän natäke, haminä Labanu äminu uläpäle
yupsäng kukut. Kungu kamelnäxät yanggä
gäpma däkäne inälängän yiwixäwä dayipgut.
31 Dayike äminu uläpä using inikut. “Gä Yawetä
bänip kwikwik gaminggaxunin. Kepmänu inale
yiwixaläk? Yotna aländäkngake, kameldä pet-
nangäsä womkäyä aländäkngat. Ge api kukana,”
yang inikut.
32 Iniwän äminu uläpä, puyä ämin notnä,
kamel yangu Labande yolune kukin. Kuwä
hängäläpä kamelune päko pekinu päkepu pekin.
Tiwän kamelde nakngä, gras yang yämike,
äminu uläpäxät puyä ämin notnäxätdä bälängä
hälutningge yanggä päkapu yämikin.

33 Tikengä naxu päkapu yämä, äminu uläpätä using yakut. “Nä naxu yupsängu donäpit. Tike wamu natälunin gämäk danikengä näpit,” yang yakut.

Yawän Labandä “Täke niniwiläk,” yang inikut.

34 Tiwän äminu uläpätä using yakut. “Nä Abrahamde puyä ämin.

35 Yawetä towiknga bänip kwikwik imän, hängänämbamgän tikut. Sipsip, towiyä gämän, silwa, gol, puyä äminu mängälä wäwi, kamel, donggi yang imikut.

36 Towikngale mängälu Sara äminäläke hikngä alikengä, engangä wäwi täpätu dukngikut. Tiwänä towiknga Abrahamdä hängä täpänä undä wawakngä uläpälekän imikut.

37-38 “Tikengä wamu kitokngä hikngä täknga using nanikut. ‘Anätule umande “Usingu äpme tahawit,” yangu hiyäkände hikngä naniyo. Wawakngale mängälu ane Kenan nanä mayangämiyo. Tike nanale notnämbamde kuke, mängälä mätexu ninaxät nanä täpätu täkapu wawakngale imiyo,’ yang nanikut.

39 “Naniwän using inikum. ‘Ngä axu yäwa, mängäla täpätä ane apikge ambitäwänu, dasing tahawit?’ yang iniwa, using nanikut.

40 “ ‘Nä Yawele wam gwälaminggatde, itä ängelanä äpme iningyäpiwän, ixät kuhimäläk. Tiwän itä gatänggamän, mängälä kepnotna tiwän ninaxät nanä hikngä täpätu äpme täkapu wawakngale imiläk.

41 Tike kepnotnale kuwi, axotnake mängälä täpätu donggamä kakengu, wamu Anätule

umande hiyäkände hikngä u naninggaläk täkngatä meyä donggamik,' yang nanikut," yang yänikut, Abrahamde puyä ämindän.

42 Unetäkänu using yänikut. "Äpmanu yanggä gäpma däkäne apukengu, Yawe using init. 'O Yawe, towiknga Abrahamde Anätu. Malätä hikngä apunggat. Ge nätä ahikngä natäke apulu, gätä gatängamiyo. Tiwän puyä pahawilu nomän tiwik.
43 Nä yanggä gäpma andäkane yiwixawit. Tixawän mängälä mätexu täpätutä yanggä uhiwikge apänu, "Yanggälumändanetä yanggä uhike nami tängopa," yang iniwit.
44 Iniwa mängälä uläpätä yäkwäle wamu "Tängop. Tiwänä kameldalexäyä uhike yäma," yang naniwänu, "Mängälä aläpä Yawetä towikngale wawakge tuwänguxunin," yang natäpit,' yang init.
45 "Tumuk wamu bänipnane ayäxäwakän, Rebeka yanggälumänä gwälamike apuk. Apuke yanggä gäpmane puku yanggälumänäne uhiwän, using init. 'Yanggä täkembä nami tängopit?' yang init.
46 "Iniwa yanggä anggwälamixu yupsäng täkepu namike, using nanik. 'Tängop. Tiwän kameldalexäyä uhike yäma,' yang nanik. Tiwän tängopa, kameldexäyä uhike yämän tängoying.
47 "Tiwänä 'Gä iminde yäpa?' yang init.

"Iniwa 'Nä Betuelde yäpa. Nana Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak,' yang nanik.

"Naniwän, nomnäne nomtäpänäle tengämike, kätakngäne kätahiwu pengämit.

48 Tikengä sopäsopä puke, dämäna kepkätan
täpu temäke, Yawele tumuk tahat. Towiknga
Abrahamde Anätu uläpäle uman yatängenat,
inale itä towikngale daknotnäle yäpa nätä
towikngale wawakge täku imitde nanitäkapuk,”
yang yakut.
49 Yänike using yänikut. “Ge gindä towikngale
natäke, gwälam tahaningge natäkengu, täke
nanining. Tike gwälamu dolahaningge
natäkengu, ixäyä täke nanining. Tiwän nä
dasingga tahawit yangu natäpit,” yang yänikut.
50 Tiwänä Labankät Betuelkätdä yäkwäle
wamu using inikumäläk. “Hängä aläknga Yawetä
tahanggak. Ge nindä täke bä täkendo yangu
yänangäsändo.
51 Täke, täke täke kuwiläk. Yawetä natäk using,
täku towikgale wawakge imi, mängätnäle täpik,”
yang iniwät,
52 natäke Abrahamde puyä äminu uläpätä
Yawele sopäsopä puke, däme kepkätan täpu
temgut.
53 Tikengä hängä gol silwa yanggä pahakinu
Rebekatä pahanangäsä äwä täwik yangu
Abrahamde puyä ämindä yäkngänetä sike
imikut. Imikengä bänip gwalängge haminäxät
mingäxätde hängä moningu kopsä hikngätä
uhikayingunin yämikut.
54 Tiwänä äminu uläpäxät notnä apginkälu naxu
nake, kupilä unggwenune däpmunä une pekin.

Kwepdätä enake, äminu uläpätä using yakut.
“Nä äpmanu towikngale täkembä kunggawit?”
yang yäniwän,

55 mängälä uläpäle haminkät mingäxätdä
yäkwäle wamu using yakumäläk. “Mängälä täpä
nihäxät yiwixätna, täpduxu 10 usä apuxuwänä
kunong,” yang inikumäläk.

56 Iniwät deyä using yänikut. “Nätä natäke
apgumu, Yawetä gatängamän, puyä pahalu
nomänu alik. Ge mananindäkngänong. Tewä
tokwikngale kunggäwa,” yang yänikut.

57 Yäniwän using inikumäläk. “Mängälä uläpä
inina inä mapdä hikngä yäwik,” yang inike,

58 Rebeka yatäwambät apän “Äminu aläpäxälu
äpmanu axuhimäläk?” yang iniwät, “Täke. Äpme
kuhim,” yang yakut.

59 Tiwänä Rebeka, mängälä Rebeka kang yi-
wixak täpä, äwä Abrahamde puyä äminä apgin
yangu axuningge tahaxawä,

60 Rebeka wam gwalängu using imikin. “O
Rebeka, gä engangu meyä hikgnäle apekngä
däkngawiläk. Tiwän bapukambamdä enake,
iwalnä sipmäke, yot gäpanggäpangu päning,”
yang inikin.

Aisakgä Rebeka mängätnäle täkut

61 Iniwäyä Rebeka äwä mängälä puyä äminäle
päpän pahangämikaying täkwäk yangu kamel
tängäne päko yiwä, yolu uwomu teke, Abra-
hamde puyä äminätä gämäk kuxawän kukin.
Abrahamde puyä äminu uläpä using tahake, Re-
beka täke kukut.

62 Aisaxu kewu Negep uwomune ‡ päku yi-
wikutnä, Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle
Yanggä§ teke, hipdu apgut.
63 Gwendune tukwatde hikngä, songäxätan ku
moyo tihikuhika,** kwayiwän enawän tahak-
engu, kamelu apunggäwä kakut.
64 Tixawän Rebekaxäyä kwayiwän enawänu,
Aisaxu tupäkände kakut. Kakengu kamel
tängänetä pälängepuke,
65 “Äminu ätuläpä nin nindupikge apunggaxu
imin?” yang inikut, Abrahamde puyä äminun.
Iniwänu “Näle towiknga, Aisak,” yang inikut.
Tiwän Rebeka täwikngä täke, nomnä omik
umukut.
66 Tiwänä Aisaxu puyä äminätä hängä dasinggä
tahakulu, undä une inikut.
67 Tiwänä Aisakgä Rebeka mingä Sarale se-
lyolune initäke koke, mängätnäle täkut. Täke
Rebekale täke hikngä natäpgut. Mingätä kupänu
butayä täkngane yiwikulu, Rebekatä apungä,
Aisakge bäniwu tänguwän epgut.

25

Abrahamu engangu täkwäkguxäyä hipdu towikengä kumgut

1 Sara kupänä, Abrahamu mängätnä hipdu
täpätuxäyä äläkut. Umanä Ketura.

---

‡ **24:62:** Negep Gatäkgatäk wamu Yakap 12:9-de temginune känangge. § **24:62:** Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä Yakap 16:14 une känangge. ** **24:63:** moyo tihikuhika Wamu Hibru wamune temginu aläknga yäpuli kätak hikngä donatäxaying.

2 Tiwän itä dukngikulu, wawakngä 6. Umanä
Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak äwä Sua
yang.
3 Joksandä täkake, wawakngä itä towikulu Seba
Dedan yang. Tiwänä Dedandä täkake Asu, Letus,
äwä Leum yang towikut. Tiwän unetä sakngälake
Asu, Letus, äwä Leum yangge bapunä yaxäwik
yiwikin.
4 Tixawänu Midianu, wawakngä 5 towikut.
Umanä Epa, Eper, Hanok, Abida äwä Elda yang.
Äminu aläkwäxu Abrahamde mängälu Ketulale
ayinä.
5-6 Abrahamu mängätnä Sarale mehene
päkutde wawakge hängä bänip gwalängge
doxungäxäwik uhike yämikut. Yämike Aisaxu
inäkän yiwikge natäke yäningyäpiwän, uwomu
teke, kewu gusitdä akonggak käwut päku yiwikin.
Tiwänä hängänä undä wawakngä Aisakgekän
pengämikut.
7 Abrahamu krismasnä unekänu 175 yiwikut.
8 Bänip kwikwixune krismasu naxälä
yiwixäwik, äminäläke hikngä tikut. Tike kungäke,
bapunä tupä kumginde kukut.
9 Tiwänä wawakngä Aisakät Ismaelkätdä
nanäle guwu täku, hupgänangu Makpela nanä
däkäne tekumäläk. Makpeläxät Mamrexälu
wäkngasim wäkngasim. Tiwän hupgänangu
undäkä Epronde kewune yiwixakut. Epronu
Hit nanä, tiwän Soharde wawak.
10 Kep, hupgänangu undäkä yangu mängätnä
Sara tewikge natäkengu, Abrahamdä Hit
nanäle kätaxune tupä auhike, mängätnä Sara

hupgänangu undäkäne tekut. Ge inä kupänkäyä,
wawakngätä undäkänekän tekumäläk.
11 Abrahamu kupänä, wawakngä Aisaxu
Anätutä bänip kwikwik imixawän, Käluk
Yiwixäwik Nanduxak Täpäle Yanggäle*
wäkngäsim yiwikut.

Ismaelde wawak täkwäk

12 Wamu aläknga Abrahamkät Hagarkätde
wawaxu Ismaelde wam. Hagaru Isip nanä uläpä
Sarale puyä äminde yiwikulunin.
13 Wawakngä Ismaelde wawakge umanu yakap
täpänetä ku wasekngä täpäne using. Yakap täpä
Nebaiot, ile mehene Kedar, ile mehene Adbel, ile
mehene Mipsam,
14 ile mehene Misma, ile mehene Duma, ile
mehene Masa,
15 ile mehene Hadad, ile mehene Tema,
ile mehene Jetur, ile mehene Napis, tiwänä
wäsekngä täpä Kedema.
16 Ismaelde wawaxu 12 uläkwäxu yolu inäinä
gäpanggäpang ku pahake yiwitäke kukin.
Tikengä yolu unggäpanggäpang pahakinde
kuhiläle inä yiwitäke kukin. Yolu u ku pahake
yiwikin wopwomu bapunä mahande alake
yiwikindä yot umanu bapunä yakawu u
yiwikinde uman yänikin.
17 Ismaelu krismasnä 137 yiwike kumgut.
Kungäke bapunä tupä kumginde kukut.
18 Tixawän bapunä mahande alakindä kewu
Hawilaxät Surkätde bänäkängän päku yiwikin.

---

* **25:11:** Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä Yakap 16:14 une känangge.

Hawila Sur yangu Isipkät Asurkätde bänäkän yiwikumäläk, tiwän Isipde wäkngäsim. Ismaelde bapunätä Aisakge bapunä tokngä dayipä yäkwälexäyä usinggän pahawä yiwixakin.†

Aisakgä Isoxät Jekopkät towikut

19 Wamu alakngä Abrahamde wawaxu Aisakge wam.
Abrahamdä wawakngä Aisak towimbän,
20 Aisaxu krismasnä 40 yiwikengä, mängätnä Rebeka täkut. Rebekale nanäle umanu Betuel. Tiwän haminäle umanu Laban. Betuel yänggwälu Aram nanä. Tiwän kewu Mesopotemia yiwixakin. Ge ile yäpa Aisakgä täkut.
21 Täkutnä engang hongge yiwän, mängätnäle natäke, Aisakgä Yawe tumuk wam inikut. Iniwän Yawetä gatängämän, tängene kayä tikut.
22 Rebekale bäniwune engangu täpäyalatä yiwike, mingäle bänipkätan amgumälak. Tiwän "Usingu inaleka tinggak?" yake, Yawele yawänyak tahakut.
23 Tahawänu Yawetä using inikut.
"Tängäkane engangu täpäyalä. Tiwän uläpäyalu kantri gäpangalä äpme upuke yiwisimäläk.
Tikengä gäpanggutä äpme kitokake, notnä yapmitning.
Tiwän payänä ulapnäle gepbine äpme yiwik," yang inikut.
24 Ge täpduxu engang dayike päkut gwenune wawakngä ukgatäp dayike päkut.

---

† **25:18:** tokngä dayipgin Wamu aläknga yäpulinä kätak hikngä donatäxaying.

25 Wawakngä yakap apgut täpäle guwu gämänä,
tiwän dänggämnämbamgän. Tiwän umanä Iso
yang inikin.
26 Tiwänä mahande apgulu payänäle bäläng
tänggänggänuxäwik apän, umanä Jekop‡ yang
inikin. Aisaxu krismasnä 60 yiwixawän,
mängätnä Rebekätä wawakngä uläpäyalu une
dukngikut.

Isotä ulapnä "Hängä nätä pängangäsä, gätä täke päpiläk" yang inikut

27 Tiwänä yiwitäke kuhika, wawakngä
uläpäyalu inulung täpäyat tike, Iso songäne
tihikuxäwik, kälawu buläkän sipmäkakut.
Tixawän Jekowu selyot däkändäkäne säkge
yiwixakut.
28 Aisaxu kälaptuk näpikge täke hikngä
nätäxakut. Ge wawakngä Isole ilakngä hikngä
natängämikakut. Tixawänu Rebekatä Jekopde
ilakngä hikngä natängämikakut.
29 Gwendune Jekowu nak haxawän, Iso
songänetä nakngäle hikngä tixawä apgut.
30 Apu Jekowu using inikut. "Nakgnale hikngä
tikaying. Ge gapek salinu gämänä uhanggaläxu
notnä yupsäng nami nänggäwa," yang inikut. (Ile
tiwän Iso umanä täkngatu Idom§ yang inikin.)
31 Iniwän Jekopdä using inikut. "Gätä gämäk
alakuläk. Ge nanitdä kupänu, ile hängäläpä meyä

‡ **25:26:** Hibru wamune 'Jekop' yangu yäpuli 'Bälängä tänggänggänukgak'. Hibru nanätä "Äminu uläpä kem tahanggak" yäningge natäkengu "Bälängä tänggänggänukgak," yang yäkakin.

§ **25:30:** Hibru wamune 'Idom' äwä 'gämänä' yangu guläkgnä usäkän bimä.

päpiläxunin. Tike gätä ‘Hängä wawakngä yakap
täpätä päkayingu gätä täke päpiläk,’ yang naniwi,
naxu äpme gamit,” yang inikut.
32 Iniwän Isotä inikut. “Nä nakngale hikngä
tiwä axumnanggenggat. Hängä uläkwäkge inale
natäpit?” yang inikut.
33 Iniwän Jekopdä using inikut. “ ‘Anätule
umande wamu hiyäkände hikngä yänggat’ yang
naniwiyä gamit,” yang iniwän, Isotä “Hängä
uläkwäxu täke päpiläk,” yangu Anätule umande
inikut.
34 Iniwänä Jekopdä bret gapek salin yang imän
naxäwik, yanggä tängopgut. Tikengä enake, teke
kukut. Unin tahake, Iso wawaxu yakap täpätä
pänangäsä hängä hapduke, ulapnätä päpikge
inikut.

26

Aisakät Abimelekät

1 Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän,
naxu wenä hikngä tikut. Gusit täpduxu
Abrahamdä yiwixawän tikut usinggän tikut.
Tiwän Aisaxu kantri Filistiale kewune, taunu
Gerar unggäpangune päku yiwikut. Täpduxu
uwomune Fisilitia nanäle kingge Abimelekgä
yiwikut.
2 Tiwänä Yawetä apu Aisaxu using inikut.
“Isiwu mawäpu yiwiyo. Tike kewu nätä ganiwit
womune yiwiyo.
3 Täpduxu womduhimu kewu awomune yiwix-
ayo. Tixawän nä gäxät gatäke yiwixäwik, bänip
kwikwik gamit. Wamu nina umande Abrahamu

kitokngä inikumde, gä bapuka mahande alatning yangge kewu awopwomu undä äpme damit

4-5 Abrahamdä wamu imikum, mämä wamna imikum yangu undä hikngä täwakut. Ge ile natäke, nätä pahawa, bapuka kuminamu yekäwune nanä bimä meyä hikngä tiwä, kewu awopwomu undä damit. Tiwän bapuka mahande alatningge tiwänu, kantri kewune nanä undä bänip kwikwik päning," yang iniwän,

6 Asaixu Gerar yiwikut.

7 Tiwän äminu uwomune nanätä Rebeka kake, "Mängälä aläpä däsäka?" yang iniwä, Asaixu using natäpgut. "Rebeka gwälam hikngä. Ge 'mängätna' yäwa, Rebekale tahakengu, wäwi ane nanätä änuwä kungäxäwa täningunin," yang natäke, "Hamina," yang yänikut.

8 Tikengä Aisaxu uwomune belakngä wom-sim yiwikut. Ge gwendune Filistia nanäle kingu Abimelekgä winduane hapäpu kaxawänu, Aisakgä mängätnä Rebeka tänggäwän kakut.

9 Kake Abimelekgä Aisaxu yatäwämbän apän, "Mängälä uläpä mängätda tiwändeyä 'Hamina' yangu kemu inale yakuläk?' yang inikut.

Iniwän Aisakgä, " 'Rebekale tahake nutnäng,' yake yakum," yang inikut.

10 Iniwän "Gä ninde usingu dasingge tahakuläk? Wäwi täpätutä mängätdaxälu äyiwikin gämu, gätä tahake meyä nimim," yang inikut.

11 Tikengä Abimelekgä äminbamde mämä wamu using yatewän kukut. "Äminu täpätutä wäwi aläpä bä mängätnä meyä imänu, uläpä kupsäle tängutning," yakut.

12 Kewu uwomune Aisakgä nak puyä pahakut.*
Tiwän Yawetä bänip kwikwik imän, krismasu
unggwenu naxu meyä hikngä alakin.
13 Tiwän Aisaxu hängänämbamgän tiwä,
hängänä meyä tinggäwä, hängänämbämgän
hikngä tikut.
14 Aisakge towiyä gämän, sipsip, äwä puyä ämin
yangu meyä hikngä tiwä, äminu Filistia nanätä
"Hängä uläpäläpä nihä pänangäsä," yang natäke,
Aisaxu mähe natängämikin.
15 Mähe natängämixäwik, yanggä gäpma undä
nanä Abrahamde täpduxune puyä äminätä
kwayikin däkändäkä, Filistia nanätä kepdä
kwayipänguhikin.
16 Tiwän Abimelekgä Aisaxu using inikut. "Gä
kitokngäka inulung hikngä alik. Ge nipmake
kunggayo," yang inikut.
17 Tiwän Aisaxu uwomu teke, Gerar Kupi päku
selyotnä täpike yiwikut.
18 Tikengä yanggä gäpma nanä Abrahamde
täpduxune kwayikinä, Abrahamdä kungäxawän,
Filistia nanätä kwayipänguhikinu, Aisakgä hipdu
kwayipäpän täkawä, umanä inäinä nanätä
yänikut using yänikut.
19 Tiwänä kupi unggwenune Aisakge puyä
ämindä kep kwayike, yanggä akondokayingu
däkätu kakin.
20 Tiwändeyä äminu Gerar nanä kälap daying yi-
wixaying äwä äminu Aisakge kälap daying yiwix-
aying yanggä yanganike, Gerar nanätä "Yanggä
gäpma undäkä nindäne," yang yakin. Ge Aisakgä

* **26:12:** Naxu tämbäm salin bimäle salinu mumbän kukin.

yanggä gäpma undäkä umanä Esek† yang inikut, inale ile tahake yanganikin.

21 Tiwänä hipdu yanggä gäpma däkätu kwayiwä teyä ilexäyä äyanganikin. Tiwän umanä Sitna‡ yang inikut.

22 Tikengä uwomu teke päku womdune yiwike, hipdu yanggä gäpma däkätu kwayiwä, undäkäle doyanganikin. Tiwän Aisakgä "Yawetä kewu wangga womdu animinggakngä, engangu meyä dukngitna sakngälatning," yake, umanä Rehobot§ yang inikut.

23 Tiwänä uwomunetä Berseba kopgut.

24 Tiwän Yawetä kupilä unggwenune apu inikut. "Nä nangga Abrahamde Anätu. Manaxälayo, inale nä gäxät yiwixamäk. Puyä äminа Abrahamde tiwän, äpme bänip kwikwik gama, bapuka meyä yiwitning," yawän,

25 Aisakgä alta tahake, Yawele tumuk inikut. Inikengä selyotnä une tapikut. Tiwän puyä äminätä yanggä gäpma däkätu une kwayikin.

26 Tixawänu King Abimelek, Ahusat inä kingge natändetdet iminggaxu uläpä, äwä Fikol amäk äminäle kuhiläle yiwixaxu uläpä yangu Gerar teke, Aisakge apgin.

27 Apä Aisakgä "Näle mähe natäke, nawämbä apgum. Tiwändeyä näle inale apukaying?" yang yänikut.

28 Yäniwän, using yakin. "Yawe gäxat gatäke yiwimäläxu alänggämän hikngä kamäng. Ge us-

---

† **26:20:** Esek yangu yäpuli ayanganiying. ‡ **26:21:** Sitna yangu yäpuli iwaliwal. § **26:22:** Rehobot yangu yäpuli wanggä wom.

ing yamäng. Anätule umande hiyäkän wamu
kitokngä yänim, nitkät, gäxälun. Kontrak tahana,
29 gindä ninu manihipnong. Nindäxäyä gä
donggukumäng. Tike gäle täkekän tahake, bänip
kwikwixune tena apguläk. Tiwän äpmanu Yawetä
bänip kwikwik gaminggaxunin," yang inikin.
30 Tiwänä Aisakgä naxu meyä hängyämän, naxu
naxäwik, wainkät tängopgin.
31 Kwepdätä gwäsi hikngä, Abimelek Aisak
yanggä "Amäxu dolahakahim" yangu Anätule
umande yawät kitokakut. Tiwänä Aisakgä bänip
kwikwixune pewän kukin.
32 Täpduxu unggwenunekän, Aisaxu puyä
äminätä apu yanggä gäpma kwayikindäne using
inikin. "Gäpma kwayike yanggä axamäng," yang
iniwä,
33 umanä Siba yang inikut. Tiwän äpmasimkäyä
taunu unggäpangu umanä Berseba.**

Aisakge wawaxu Iso mängätnä malä nanä päkut

34 Iso krismasnä 40 yiwixäwixu, mängälä Hit
nanä täpäyalä päkut. Beerile yäpa Judit äwä
Elonde yäpa Basemat yang päkut.
35 Mängälä uläpäyatde tahake, Aisakät Re-
bekaxälu tokngä natäpgumäläk.

27

Wam gwalängu Isotä tänangäsä, Jekopdä kukäle täkut

** **26:33:** Siba yangu yäpuli wamu kitokngä, tiwän Berseba yangu yäpuli wamu kitokngäle yanggä gäpma.

1 Aisaxu äminäläke hikngä tiwän, kayi kupilakin. Tiwän, wawakngä yakap täpä Iso yatäwakut. Yatäwambän apän, “Wawaknga,” yang iniwän, Isotä “Nan, nä äna an. Inale yänggaläk?” yang inikut.

2 Tiwän Aisakgä “Natäpso. Nä äminäläke alit. Unggwenune kupit yangu donatät.
3 Ge kwälemdaxät käsimakaxälu päke, songäne ku, kälaptuk tängutäkapu namiyo.
4 Alänguke täkapungu, naxu käxälä hikngä nätä näpitde natäxat using häke, päkapu nami näpit. Tikengä wam gwaläng gamikengä, kupit,” yang inikut.

5 Wamu Aisakgä wawakngä Iso inikulu Rebeka änatäng yiwixawän inikut. Ge Iso kälaptuk ku sipmäpäkapikge songäne kuhinggäwänä,
6 Rebekatä wawakngä Jekowu using inikut. “Natäpso. Nanggatä notda Iso using inihiwän kat.
7 ‘Kälaptuk tänguke, naxu käxälä hikngä nätä näpitde häke, päkapu namiyo. Tiwän Yawele kayine wam gwaläng gämäk gamikengä kupit,’ yang inik,” yang inikut.

8 Tikengä unetäkänu using inikut. “Wawaknga, kätak hikngä natäke, wamu angganiwit using hikngä tahayo.
9 Meme dämänune ku, meme mätexu nomän hikngä gwenalä päkapu namiyo. Tiwän naxu käxälä hikngä nanggatä näpikge natäxak using hikngä hängämit.
10 Tiwänä nanggatä näpikge täku imiyo. Tiwän wam gwalängu gamikengä, kupik,” yang inikut.

11 Iniwändeyä Jekopdä mingä Rebeka using
inikut. “Notna Iso dänggämnämbamgän, tike nä
usä wenä.
12 Nanatä gupna täpän tiwän, ‘Kem tahanggak,’
yake, wam gwaläng namikge pahawit deyä, wam
wäyi namiyäk,” yang iniwän,
13 mingätä using inikut. “Wawaknga, meyä us-
ing täknga apänu, nätä täke täpit. Gä manaxälayo.
Tike wamu ungganinggat using hikngä täwayo.
Meme ku päkapu namiyo,” yang inikut.

14 Tiwänä Jekopdä ku päkapu mingäle imän,
itä naxu käxälä hikngä Aisakgä näpikge natäxak
using hikngä hakut.
15 Tikengä Rebekatä wawakngä yakap täpäle
täwixu nomän hikngä kwämbälu yolune yiwikulu
täke, wawakngä Jekopde pahangämikut.
16 Pahangämike, Jekopde kätak guläkngä yangu
meme gup päke, wamäng umukut.
17 Tikengä naxu käxälänä käyä häkut äwä brelu
häkut yangu Jekopde kätaxune pekut.

18 Tiwän Jekopdä nanäle ku “Nan,” yang
iniwän, nanätä “Wawaknga, apunggaläk. Gä
imin?” yang inikut.

19 Tiwän Jekopdä “Nä Iso, wawakga yakap
täpänin,” yang inikut. “Wamu naniläxu awahat.
Gwaxu ahake päkapulu enake nayo. Tikengä
wam gwalängu namiläk,” yang inikut.

20 Iniwän “Wawaknga, yupsäng hikngä
sipmäläk,” yang iniwän, “Anätuka, Yawetä
gatängamän sipmät,” yang inikut.

21 Tiwänä Aisakgä using inikut. “Wawaknga, wäkngasim apso. Gä wawaknga Iso hikngämbä? Ge gupda tapa tiwik,” yang inikut.

22 Tiwän Jekowu nanäle inälängän kuwän, nanätä kätakngä päke, “Guläkngä natäpa, Jekopde guläk tik. Tiwändeyä kätakngä päpa, Isole kätak tikaying,” yakut.

23 Jekopde kätaxu dänggämnämbamgänu payänä Isole kätak bimä tiwä, nanätä “Wawaknga aläpä Jekop,” yangu doxatäpgut. Tixäwik wam gwalängu imikut.

24 Wam gwalängu doimixäwixu yawänyaxu hipdu using inikut. “Wawaknga Iso, gika hikngä?” yang iniwän, Jekopdä “Nä unin,” yang inikut.

25 Tiwänä Aisakgä inikut. “Wawaknga, kälawu usipmäläxu käwutdu päkapu namiyo. Tiwän nake, wam gwalängu gamit,” yang yawän, päkapu imän nakut. Tixawän wainkät päkapän tängopgut.

26 Nakengä inikut. “Wawaknga, wäkngasim apu kis tahangamiyo,” yang iniwän,

27 Jekopdä apu kis tahangämikut.

Tixawän Aisakgä täwixu Jekopdä tahakutde käpäng natäxäwik, wam gwalängu using imikut.

“Hiyäkän. Wawakngale käpängu
kewu Yawetä bänip kwikwik imikut womde käpäng bimä tinggak.

28 Anätutä kepda yekäpiot imän,
naxu meyä alatning.
Tämbäm salin bimä äwä wainu käluk yangu meyä hikgnä gamik.

29 Äminu kantri womduyine nanä puyä ämindale
yiwitning.
Äminbamdä sopäsopä gäle puke, kuhilä kep
däkäne päpu yamning.
Notdale bulämbam täpäle yiwi,
minggale äyinätä sopäsopä gäle puke, kuhilä
kep däkäne päpu yamning.
Imin ämindäka tokngä däkä gamininingu, inäxäyä
tokngä däkä päning.
Tike äminu bänip kwikwik gamininingu,
inäxäyä bänip kwikwik päning,"
yang imikut, Aisakgä, wam gwalängun.
30 Aisakgä wam gwalängu imipuluwänä,
Jekowu nanä teke epuxukut. Tixawänu päyänä
Iso kälapde kukulu apgut.
31 Täkapu ixäyä naxu käxälä hikngä nanäle
tändäkngake päkapgut. Päkapuke nanä
using inikut. "Nan, gwaxu asipmäke hake
päkapunggalu enake nayo. Tikengä wam
gwalängu namiläk," yang inikut.
32 Tiwän nanätä "Gä imin?" yang iniwän, "Nä
Iso, wawakga yakap täpänin," yang inikut.
33 Iniwän natäke, Aisaxu änaxäläxawän,
kwätäläkwätälä duksäng yamuxawä, using
inikut. "Kälawu imindä sipmäke päkapu namik?
Gä ane doapuxawi nake, wam gwalängu äimit.
Tiwän hiyäkände, hängä wam gwalängu imilu
Anätutä pahawän bulä alawik," yang inikut.
34 Tiwänä Iso nanätä unin yawän natäke, bu-
tayä hikngä natäke, kwänämu bulämbam hikngä
yangotikut. Yangotixäwik "Nana, näxäyä wam
gwalängu änamiyo," yang inikut.

35 Iniwän nanätä “Wenä. Notdatä kem yake,
wam gwalängu gäle gamitde natälu awäk,” yang
inikut.
36 Tiwän Isotä using yakut. “Umanä Jekop*
yangu hiyäkände inikayingunin. Täpduxu
gwenalä kem tahake, näle tängge yiwike,
hängä nätäne päk. Nä wawaxu yakap täpänin,
tiwändeyä kem tahake, wawaxu yakap täpä
däkngakut. Ge hängä nätä pänangäsa, itä päpik.
Ge äpmankäyä hipdu kem tahake, wam gwalängu
nätäne itäkän päk. Nana, wam gwalängu täkngatu
äleläkngä naminangge tinggaläk?” yang inikut.
37 Iniwän Aisakgä wawakngä Iso using inikut.
“Gäle bulämbam täpäle yiwän, notnämbamkäyä
ile puyä ämin däknganingge ainit. Tiwän tämbam
salin bimä wain yangu meyä päpikge wam
gwalängu ile aimit. Ge wawaknga, gäle inaka
gamit? Täkngatu wenä,” yang inikut.
38 Iniwän Isotä using inikut. “Nana, wam
gwalängu täkngatu käyä? Nälexäyä nam,” yang
inike, kwänämu hipdu bulämbam tikut.
39 Tiwän nanätä using inikut.
40 “Kewu naxu meyä alakaying womune doyi-
wiläk.
Kewu yekäpiyot epukaying womune doyi-
wiläk.
Amäk tahakengä, naxu näpiläk.
Notdale puyä äminde yiwiläk.
Tiwändeyä mähe natäkengu, wamnä upukengä,
gika kitoxune yiwike, ile gepbine doyiwiläk,”
yang inikut.

---

* **27:36:** Gätakgätak wamu 25:26-une temginu kendeyo.

Jekowu okngä Labande datäkukut

41 Nanätä wam gwalängu Jekopde imikutde,
Isotä notnä mähemähe kakut. Kake bäniyäne
using yakut. “Nandä kupikge däpi alinggak. Ge
kupän gwäyäm yiwitdäkngakengä, notna Jekowu
älänguwa kupik,” yang yakut.
42 Tiwänä wamu wawakngä yakap täpä Isotä
yakulu iniwä natäke, Rebekatä wawakngä
Jekowu yatäwämbän apän, using inikut. “Notda
Isotä gä kupsäle guwikge natäk.
43 Ge wamu angganiwit using pahayo. Yupsäng
enake, hamina Labande Haran kunggayo.
44 Kuwi womduhimu ixät yiwixawät, notda
bäniptoxu u natäxaxu bäniyä kwikawän,
45 gätä ile u pahaläkge bulämdawik. Tiwän
wamu tewa kuwänä apiläk. Tike notdatä
guwän kupi, täpduxu inä gwenunekänu täpäyale
natäpitde mähe,” yang inikut.
46 Tikengä Rebekatä Aisaxu using inikut.
“Mängälä Hit nanä Isotä päkulu uläpäyatde
mähe hikngä natäke, käluk yiwitdexäyä mähe
natäxat. Tiwän Jekopkäyä mängälä Hit nanä ane
yiwixayingu täpätu täpänu, yiwikyiwiknga wäyi
hikngä tiwixunin,” yang inikut.

28

1 Tiwänä Aisakgä Jekowu yatäwämbän apän,
wam gwaläng imike, mämä wamu using inikut.
“Mängälä Kenan nanä mahikngä tayo.
2 Tike Mesopotemia minggale nanä Betuelde
yolune kunggayo. Ku okga Labande yäpa täpätu
mängätdale tayo.

3 Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä bänip kwikwik
gamän, engangga naxälä towimbi, sakngälake,
kantrinä inätä täke yiwitnong.
4 Anätutä wam gwalängu Abrahamde imikulu,
gä bapuka yangge damän, äminde kewu awom
yiwixaläxu, gihäle täning. Kewu awomu Anätutä
Abrahamde imikut. Ge unin täning," yang inikut.
5 Inikengä Aisakgä Jekowu Labankät
yiwisimäläkge Mesopotemia iningyäpiwän kukut.
Labanu Aram nanä tiwän Betuelde wawak, tiwän
Jekop, Iso yangge okngä.

Isotä mängätnä täpätu hipdu täkut

6 Jekowu kuxawänä, Iso using inikin.
"Nansätä Jekowu wam gwaläng imike, mängätnä
Mesopotemia nanä täpätu täpikge iniwän kuk.
Tiwän wam gwaläng imixäwik, mämä wamu
'Mängälä Kenan nanä malayo,' yang inik.
7 Tiwän Jekowu mingänanäle wam gwälamike,
Mesopotemia axuk," yang inikin, Ison.
8 Unin iniwä Isotä "Nanu mängälä Kenan
nanäle mähe hikngä natäxakngä tinggak" yang
natäpgut.
9 Tikengä Isotä ku, Abrahamde wawaxu Is-
maelde yäpa Mahalatkäyä, mängätnäle täkut.
Mahalalu Nebaiotde hamin.

Jekopdä dambu tike, ängela dayipgut

10 Aisakgä Jekowu Mesopotemia kuwikge
iniwän, Jekowu Berseba teke, Haran kuwikge
kukut.
11 Kuhika, kewu womdune kundoke, gusilu
awukukutde, une pewikge yiwikut. Tikengä

petnä pewikge, huwu uwomune nanä gwendu
täke, uwänenatnäle kuhiläne teke pekut.
12 Peke dambu tike kaxawänu, bäläng yayixu
kewunetä gäkngälunekänu kwämbätdune,
Anätule ängelatä epuxäwik kopä kakut.

13 Tixawän Yawetä enetängä* yiwike, using
yakut. “Nä Yawe. Nä bapuka Abraham, nangga
Aisak yangge Anätu. Nätä kewu awekgaläxu
awomu, gikaxät bapukaxätde äpme damit.
14 Bapuka naxälä hikngä haluhalu bimä tin-
ing. Tixäwik uhike, gusitdä akonggak käwut,
gusitdä pukunggak käwut, not käwut, äwä saut
käwut yang päku yiwitning. Gäxät bapuxätde
tiwän, yotyolu kewune nanä undä bänip kwikwik
päning.
15 Natäpso. Nä gäxät yiwike, sawomuneka
kuwiläxu, anggandung yiwit. Tikengä kewu
awomune gä hipdu täkapit. Gä donggäpmakuwit.
Tike hiyäkän wamu änggänit usingu äpme pa-
hawit,” yang inikut.

16 Tiwänä Jekowu petnä pekulu enake, us-
ing natäpgut. “Hiyäkände, Yawe ane yiwixak.
Tiwändeya nä usingbä yangu donatät,” yake,
17 anaxälake, “Kewu awomu inätä hikngä.
Awomu Anätule yot, gäkngätde yämä hikngä,”
yakut.

18 Kwepdätä gwäsi hikngä, huwu kupiläne
uwänenatnäle kuhiläne tekut gwenu täke, ma-
hande kaxäwik natäpningge däm täpän enawän,

---

* **28:13:** enetanga bä ‘Jekopde inälängän’

olip yanggätä huwu unggwenu pingyapmikut.†
19 Tikengä kewu uwomu umanä Betel‡ yang
inikut. Tupä taunu ile wäkngäsim yiwixaxu
unggäpangu Lus yang inikakin.
20 Tikengä Jekopdä Anätule umande hiyäkän
wamu using inikut. “Anätu, gä näxät yi-
wike, kahilu belakngä aläpä kuwilu, nandung
yiwike, naxu änäpitde äwä täwixu äwahawitde
yang namixawi,
21 nä meyä dowäke, nanale yolune hipdu
apitnä kakengu, Yawe, Anätunale gätä yiwiläk.
22 Tiwän huwu däm tängenake texalu angg-
wenu yotdale yiwik. Tiwän hängäläpä gätä
namiläxu, nätä upuke 9-u ninale pexäwik, 1-u
gäle gamit,” yang yakut.

29

1 Jekowu hipdu unetä enake kuhika, gusitdä
akonggak käwut nanäle kewune kundopgut.
2 Kundokengu yanggä gäpma gwendu kakut.
Sipsiwu yanggä unggwenunetä yämä tängokakin.
Ge ile inälängänu sipsiwu täkwäkgu inätä pex-
awä, täkwäkgu inätä pexawä, täkwäkgu inätä
pekgäwä dayipgut. Huwu yanggä unggwen tewä
umukakulu kwälängä, tiwän meyä hikngä.
3 Ge sipsiwu undä unekän päkapukengä, huwu
uhanu sipsip daying yiwixayinggä tekwämbä
kuwän, sipsipde yanggä yämikakin. Tikengä
hipdu tekwämbä apu umukakut.

---

† **28:18:** ‘Olip’ yangu pa uman. Hängä täpätu olip yanggätä pingyapmimbä, Anätule hängä hikngä däkngakakin. ‡ **28:19:** Hibru wamune ‘Betel’ yangu yäpuli Anätule yot.

4 Jekopdä sipsip daying yiwixaying äminu using
yänikut. “Not, ginu säne nanä?” yang yäniwän,
“Ninu Haran nanä,” yang inikin.

5 Iniwä “Nahorde bapunä Labanu
axäxayingunin?” yang yäniwän, “Hii,
axäxamängunin,” yang inikin.

6 Iniwä “Labanu domalik?” yang yäniwän,
using inikin. “Hii, domalik. Ätuxa. Yäpanä Reselu
sipsip päke ane aapunggak,” yang inikin.

7 Iniwä using yänikut. “Kanong. Gusilu
dowukuk; bänäkängän yiwixak. Tiwän sipsiwu
dämänäne päku penangäsä täpdukäyä dolik. Ge
yanggänä yämike, hipdu päku pewä, nakngä
näkänong,” yang yänikut.

8 Tiwändeyä using inikin. “U. Usingu
tahanangäsändo. Tike sipsiwu undä päkapuke,
hup hanu tekwämbä kuwänä, yanggä yäminim,”
yang inikin.

9 Tixawänu Reselu sipsip daying yiwixakutde,
nanäle sipsip päke apundopgut.

10 Tiwän okngä Labande sipsip äwä yäpanä
Resel yang dayike, Jekopdä ku, hup hanu yanggä
gäpmale mawunetä tekwämbän kuwän, yanggä
okngäle sipsipde yämikut.

11 Yämikengä Reselu kis tahangämike,
kwänämnä initikut.

12 Tike “Nä nanggale haminu Rebekale
wawak,” yang iniwän, Reseldä ihapmäke, ku
nanä inikut.

13 Tiwän Labanu täländä Jekopde yawän natäke,
axäwikge ihapmäke kukut. Ku betake, kis

tahangämike, yotnäne initäke kukut. Kuwän wamu undä Jekopdä natäpgulu inikut.
14 Iniwän Labandä “Gä nina gup. Tiwän daknotna hikngä,” yang inikut.

Jekopdä Leaxät Reselkälu mängätnäle päkut

Jekowu Labande yolune kuwän, yekäwu gwendu une yiwikumäläk.
15 Yiwihika Labandä using inikut. “Hiyäkän, gä daknotna. Tiwändeyä puyä moyo dowahawiläk. Tike puyä pahaxawi, hängä inaka äpme gamit? Ge ‘Unin namiyo,’ yangu täke yäwiläk,” yang inikut.
16 Labanu yäpanä täpäyalä. Payänäle umanu Lea, tiwän ulapnäle umanu Resel.
17 Lea kayi gwälam.* Tiwän Reselu nomnä gupnä yangu gwälam hikngä.
18 Tiwän Jekowu Reselde täke hikngä natäke, Labanu yäkwäle wamu using inikut. “Krismasu 7 puyä ane pahaxäwa apik. Tiwän yäpaka waseknga täpä Reselu, mängätnale namiyo,” yang inikut.
19 Iniwän Labandä “Womdune nanäle doyämit. Tike gäle täke. Ge näxät yiwisim,” yang inikut.
20 Tiwän Jekowu Resel täpikge Labande puyä krismasu 7 pahakut. Jekowu Reselde hikngä natäpgutde, krismasu 7-de natäpänu, täpduxu gwenaläkän däpi hikngä bimä tikut.

---

* **29:17:** kayi gwälam Wamu aläknga yäpulinä kätak hikngä donatäxaying. Täpätuyitä yäpulinä “kayi wäyi” yang natäxaying.

21 Krismasu 7 gwenu apuxuwänä, Jekopdä Labanu using inikut. “Täpduxu namikuläxu awahat. Ge mängätna namiyo, tiwän täpit,” yang inikut.

22 Iniwän Labandä naxu bulämbam hikngä gwen häke, äminu uwomune nanä undä yangyäwambän, apu nakin.

23 Tiwändeyä kupilä unggwenune, Labandä yäpanä Lea täkapu, Jekopde imän pekumäläk.

24 Mängälä täpätuxäyä, umanä Silpa, Labandä Leale puyä äminäle imikut.

25 Kwepdätä tembänä enakengu, Lea kake, Jekopdä Labanu using ku inikut. “Gutongä uläknga näle inale tahakuläk? Puyäka Reselde natäke pahakum. Tiwändeyä kem yake, Lea namikuläk,” yang inikut.

26 Iniwän Labandä yäkwäle wamu using inikut. “Ninu ane nanä, ulapnä gämäxu doyämikamängunin. Payänä gämäk yämikamängunin.

27 Lea täkuläkge, sande anggwen yiwitna puluwänä, ulapnä Reselkäyä gaminim. Tiwänä ile yäkwäle krismasu 7-u hipdu pahawiläk,” yang inikut, Labandän.

28 Tiwän Jekopdä täke yawän, sande unggwenu yiwä puluwän, Labandä yäpanä Reselu mängätnäle imikut.

29 Imike Labandä Reseldexäyä mängälä täpätu umanä Bilha uläpä puyä äminäle yiwikge imikut.

30 Tiwän Jekowu Reselkät yiwike, Reselde täke hikngä natäpgut. Tike Leale using hikngä donatäpgut. Tikengä Labande puyä krismasu 7-u hipdu pahakut.

31 Jekopdä ilakngäkänu Reselde tahakut usingu,
Leale dolahawän kake, Yawetä Lea gatängämike
tahawän, engangu dukngikut. Tixawänu Reselu
engang hongge yiwikut.
32 Lea tängene käyä tiwän, wawakngä täpätu
dukngikut. Dukngike "Yawetä meyä pälu axak.
Ge äpmanu Jekopdä näle täke natäpik," yake,
umanä Ruben† yang inikut.
33 Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän,
wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike
"Jekopdä näle täke donatäkge Yawetä natäke,
wawaknga aläpäxäyä namik," yake, umanä
Simeon‡ yang inikut.
34 Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän,
wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike,
"Wawakngilu täpäyalä täpätu dukngikgat. Ge
Jekowu näxälu äpme gatäke yiwisim," yake,
umanä Livai§ yang inikut.
35 Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän,
wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike,
"Äpmanu Yawele uman yatängenäwit," yake,
umanä Juda** yang inikut. Tikengä täpduxu
womsimu engangu hipdu dondukngikut.

30

1 Reselu inäle natäpänu, engangu dukngit-
nangäsä dolikut. Tiwän "Ninaxäyä engangu an-

† **29:32:** Hibru wamune 'Ruben' äwä 'meyä pälu axak' yangu guläkngä usäkän bimä. ‡ **29:33:** Hibru wamune 'Simeon' äwä 'natäke' yangu guläkngä usäkän bimä. § **29:34:** Hibru wamune 'Livai' äwä 'gatäke' yangu guläkngä usäkän bimä. ** **29:35:** Hibru wamune 'Juda' äwä 'yatängenawit' yangu, guläkngä usäkän bimä.

dukngitnangäsä,” yake, payänä mähemähe kakut.
Kake Jekowu using inikut. “Engang namiyo. Tike
donamiläxu axupit!” yang inikut.

2 Iniwän Jekopdä tokngä natäke, using inikut.
“Nä Anätundo. Bänipda nätä umumba engangu
donduknglläk?” yang inikut.

3 Iniwän Reseldä using inikut. “Puyä ämina
Bilha äna an. Ixät peson, tiwän itä enganga
äpme dukngiwik. Tiwän näxäyä engangge mingä
däknga wit,” yang inikut.
4 Inikengä puyä äminä Jekopde imän, mängätnä
däknga wän, ixät pekumäläk.

5 Tiwän Bilha tängene käyä tiwän, wawakngä
dukngikut.
6 Dukngike imän Reseldä using yakut. “Anätutä
uhinggike nandupän, nä ämin nomän tiwän, tu-
muk wamu yäwa natäke, wawaknga namik,”
yang yake, umanä Dan* yang inikut.

7 Tiwänä puyä äminä Bilha hipdu tängene käyä
tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut.
8 Dukngike imän Reseldä using yakut.
“Payänaxät amäxu bulämbam tahake, nätä
yapmit,” yake, umanä Naptali† yang inikut.

9 Lea inäle natäpänu, engangu hipdu dukngit-
nangäsä dolikut. Tiwän puyä äminä Silpa Jekopde
imän, mängätnä däknga kut.
10 Tikengä Silpatä wawakngä dukngikut.

---

* **30:6:** Hibru wamune ‘Dan’ äwä ‘uhiknggike nandupän nä ämin nomän’ yangu, guläknga usäkän bimä. † **30:8:** Hibru wamune ‘Naptali’ äwä ‘amämäk’ yangu, guläknga usäkän bimä.

11 Dukngiwän kuläkake, Leatä “Näle usingu
tinangäsändo teyä alinggak,” yake umanä Gad‡
yang inikut.
12 Tiwänä Leale puyä äminä wawakngä
täpätuxät hipdu dukngikut.
13 Dukngiwän Leatä using yakut.
“Axuläkänggat. Ge mängälä notnatä nandukengu
‘Axuläkänggaxunin,’ yang nanining,” yake,
umanä Aser§ yang inikut.
14 Wit pänangäsä dändän tiwän, Rubendä
songäne ku, songäsongä awäke napä tängäne
kayä tikayingu kwämbätdule salin päke päkapu,
mingä Leale imikut. Rubendä mingäle unin imän
kake, Reseldä Lea using inikut. “Songäsongä sal-
inu notnä täkembä namiläk?” yang iniwändeyä,
15 payänätä using inikut. “Äpna
aläkuläxunekän, songäsongä salinu wawakngatä
namikäyä täpiläkge yänggaläk?” yang inikut.
Iniwän Reseldä using inikut. “Songäsongä sal-
inu wawakgatä gamixu notnä namixawi, yäkwäle
kupilä anggwenune pesimäläkge, Jekowu äpme
gamit,” yang inikut.
16 Tukwatde tiwän, Jekowu puyänetä apux-
awän, Leatä ku using inikut. “Äpmanu gäxät
yiwisim, inale gä songäsongä salinu wawakngatä
namikgä auhit,” yang inikut. Ge kupilä unggwe-
nune ixät pekumäläk.
17 Tiwän Anätutä Leale natäke tahawän,
tängene käyä tiwän, wawakngä 5 täpä dukngikut.

‡ **30:11:** Hibru wamune ‘Gad’ yangu yäpuli ‘tinangäsändo teyä alinggak.’ § **30:13:** Hibru wamune ‘Aser’ yangu yäpuli ‘axuläkanggak’.

18 Dukngike using yakut. “Puyä ämina tupä ap-
nale ima, ixät pekumäläkge, Anätutä ile natäke,
yäkwäle wawaknga namik,” yang yake, umanä
Isakar** yang inikut.
19 Tikengä hipdu Lea tängene käyä tiwän,
wawakngä 6 täpäxäyä dukngikut.
20 Dukngikengä using yakut. “Anätutä bänip
gwalängge hängä gwälam hikngä naminggak.
Ge äpmanu Jekopdä natäpänu axopit, inale
wawakngilu 6 dukngikgat,” yang yake, umanä
Sebulun†† yang inikut.
21 Tikengä womduhim yiwihikangu, yäpanä
täpätu dukngikut. Dukngike umanä Daina yang
inikut.
22 Tiwänä Anätutä Reselde natäke, gatängämike
tahawän, engang alätnangäsä täke tikut.
23 Tiwänä tängene käyä tiwän, wawakngä
dukngike, using yakut. “Anätutä mayäkngä
nätäne täkngа awahawän hopikaying.
24 Ge wawaknga täpätuxäyä anamikge
natäxat,” yang yake, umanä Josep‡‡ yang inikut.

Jekowu hängänämbamgän tikut

25 Reseldä Josewu dukngiwänä, Jekopdä La-
banu using inikut. “Nä kantrinane yotnane
kunggäwitde natäxat. Ge yawi kunggäwa.

** **30:18:** Hibru wamune ‘Isakar’ äwä ‘yäkwäle namik’ yangu, guläkngä usäkän bimä. †† **30:20:** Hibru wamune ‘Sebulun’ äwä ‘nandupän kopik’ yangu, guläkngä usäkän bimä. ‡‡ **30:24:** Hibru wamune ‘Josep’ äwä ‘pahawän hopiying’ yangu, guläkngä usäkän bimä. Tiwän täkngatu ‘Josep’ äwä ‘täpätuxäyä äpme namik’ yangu guläkngä usäkän bimä.

26 Mängätna enganga yangge natäke, puyä awa-
hanggamit. Ge nami, päke kunggäwa, inale puyä
bulämbam hikngä pahalu, gika änanduläk,” yang
inikut.
27 Iniwän Labandä yäkwäle wamu using
inikut. “Nä ilakngä nanduxaläkngä kakengu,
manäpmake kuyo. Gäle tiwän, Yawetä
bänip kwikwixu namixu, tuwängune apä
andayitapmät. Ge maxuyo.
28 Tike inaleka natäkengu, täke yäwiläk, tiwän
inä using gamit,” yang inikut.
29 Iniwän Jekopdä using inikut. “Puyä
bulämbam hikngä pahaxäwik, kälapda daying
yiwixäwa, nomängän yiwiyingu, gika änanduläk.
30 Nä ane doapuxäwa, kälapda mätekngä
yiwikin. Tiwändeyä nätä ane apuke, kälapda
sänesänekа päke tihikuxäwa, Yawetä bänip
kwikwik gamixawän, kälapda meyä hikngä
asakngälak. Ge äpmanu nä hängäläpä nihä
yänggwätsimdäne daying yiwitnangäsä,” yang
inikut.
31 Iniwän Labandä “Hängä ina bimä gamit?”
yang inikut.
Iniwän Jekopdä yäkwäle using inikut. “Nä
hängä täpätu manamiyo. Tike gätä täke yawi,
hipdu sipsipda daying yiwitäke kuwit.
32 Tewi nätä ku kälapda undä dayixäwik, sip-
sip mätexu dänggämnä kupilä äwä sipsip meme
yangu dänggämnä tolokngä käyä yang dayike
päke, ninale pewit. Puyä hipdu gäle u pahawitde
bimä unin päpit.
33 Hiyäkände yatnä kakengu, mahande yupsäng
katapiläk. Puyä pahakumde hängä u namiläxunin

dayipiläkge apukengu, u namiläkätanu meme tolokngä wenä gwendu bä sipsip mätexu dänggämnä kwaxu gwendu kakengu, ‘Kukäle täkut,’ yang natäpso,” yang inikut.

34 Iniwän Labandä “Täke. U yänggaläk using tahahim,” yang inikut.

35 Inike teyä, täpduxu inä unggwenunekän, Labandä meme wäwi tolokngä käyä, äwä meme mängälä tolokngä käyä, äwä sipsip mätexu dänggämnä kupilä yangu undä Jekopdä inäle päpikge yakutdeyä päke, wawakngätä daying yiwitningge yänikut.

36 Tikengä unin päke, Jekowu une teke, kewu womdune kuxawä, täpduxu gwenalä gwendu apuxuwän, undan yiwikin. Tixawän sipsiwu notnä Labandäne peke kukinu, Jekopdä daying yiwikut.

37 Tixäwik Jekopdä pa gupnä kupilä däkätuyile kätaxu käluk matäke, gupnä matäwän amixawä, päpän enaxawä, gupnä käwutdu using pekut. Tiwän awäpän enakinu bäniyä kwak yiwikin.

38 Tiwän pa uläpäläpä memetä yanggä tängokayingune apuke dayipningge yake, gehanune wäkngasim päkapu pekut, inale meme yanggä tängopningge apuxäwixu, wäwitä mängälä une yäwäxakin.

39 Ge meme mängälä, meme wäwitä pa uläpäläpäle inälängän yäwäxakinde, mätekngä pexakinu tolokngä käyä.

40 Tiwän sipsip äwa meme yangu dayixäwik uhinggike, sipsiwu inätä peke, meme inätä petäke kukut. Tikengä meme dänggämnä kupilä

äwä meme tolokngä käyä yangu uläkwäkge nomune sipsiwu pexawän, une tahakakin. Jekopdä meme sipsip yangu using pahanggäwän, meyä hikngä sakngälakakut. Tiwän kälawu inäle dayike pewän, inätä yiwä, Labande kälawu dayike, inätä pewän yiwikin.

41 Kälawu kitokngänä käyätä tahaxawä, Jekopdä pa uläpäläpä kälapde kayi tängän päkapu, gehanune wäkngasim pexawän, pa uläpäläpäle inälängän tahakakin. Ge engangä tolokngä käyä pexakin.

42 Tiwän kälawu kitokngänä wenätä tahaxawä, pa uläpäläpä ile kayi tängänu dowexakut. Ge engangä tolokngä wenä pexakin. Ge engangä kitokngänä wenä u pexakinu Labandäne, tiwän kälawu kitokngänä käyä Jekopdäne.

43 Jekowu using pahanggäwän, memenä sipsipnä yangu meyä tiwän, puyä äminä, kamelnä, äwä dongginä yangkäyä äwänggäwän, hängänämbamgän hikngä tikut.

31

Jekopdä Laban teke datäkukut

1 Labande wawakgä Jekopde using yakin. “Naninde hängäläpä undä hikngä Jekopdä päke pahawän, hängänämbamgän hikngä alik,” yang yäxawä, Jekowu natäpgut.

2 Natäke Jekopdä kaxawänu Labanu tupä ilakngäkän pahakut usingu, dolahawän kakut.

3 Tiwänä Yawetä Jekowu using inikut. “Awomu teke enake, hipdu notdambamde nanggale

kewune kuyo. Tiwän nä gäxät kuhim,” yang inikut.

4 Tiwänä Jekopdä Reselkät Leaxälu sipsipnätä näkaying womune apät dayipikge natäke, wam täknga tewän kuwän, une apgumäläk.

5 Une kuwät dayike, Jekopdä using yänikut. “Nansä tupä näle täke natäpgut deyä, äpmanu kawa, näle usingu donatäk. Tiwändeyä nanale Anätu näxät yiwixamäk.

6 Nansäle puyä pahake, kitokngäna mumba kuwä, gihä anandumäläk.

7 Tiwändeyä nansätä ‘Hängä usingusingu äpme gamit,’ yangu kem nanike, ayakulune hikngä donamikulu, täpduxu meyä. Tiwändeyä Anätutä dolewän tahawän malit.

8 Nansätä ‘Kälawu tolokngä käyä gäle gamit,’ yang naniwänu, mätekngä tolokngä käyäkän pekin. Tiwän ‘Kälawu guläknga kwaxu gäle,’ yang naniwänu, mätekngä inä usäkän pekin.

9 Using tahake, nansäle kälawu Anätutä päxäwik, nälekän namikut.

10 “Kälawu wäwitä mängälä yäwäxaying täpduxune peke, dambu täkngatu using kakum. Meme mängälä, wäwi tolokngä käyätäkän yäwakin.

11 Tixawän Anätule ängelatä dambu tängänekänu using yakut. ‘Jekop,’ yawän, ‘We!’ yäwa, using nanikut.

12 ‘Dayixäyo. Meme mängälä, wäwi tolokngä käyä gwenggwendäkän yäwäxaying. Nätä using tahaningge tahat, inale wäyi täknga läknga La-bandä gäle u pahanggaxu andayit.

13 Nä Anätu, gäle Betel apgum täpänin. Uwomune huwu gwendu däm tängenake, olip yanggätä huwu unggwenu pingyapmike, näle gepbine yiwiläkge hiyäkän wam yakuläk. Ge kewu awomu teke, kewu alakuläk womune hipdu kuyo,' yang nanikut," yang yänikut.
14 Yäniwän Reselkät Leaxätdä using inikumäläk. "Nanitdä hängä täpätu nitde hikngä niminangäsändo,
15 inale itä nindupänu, nilu malä nanä tinggaxunin. Nilu moningge pewän uhiwi, moningu u päkulu undä amumbän kukin.
16 Hängä täpä undä nanitde kätaxune Anätutä päkulu, nit äwä engangit yangge hängä. Ge Anätutä dasingga ganikulu using tahayo," yang inikumäläk.
17 Tiwän Jekowu tändäkngake, mängätnä engangä yangu päko kamel tängäne peke,
18 kälapnä äminsak, hängänä Mesopotemia päkut yangu undä yäning yäpiwän kuxawä, nanä Aisakge, Kenan kuningge kukin.
19 Labanu sipsip dänggäm matäwikge kuxawän, Labandä 'anätuna' yake ämindäkän kwätäluke yotnä pexakut täpäläpä, Reseldä kukäle päkut.
20 Jekopdä Laban Aram nanä uläpä axanghopike, "Using kukamäng" yangu doinixäwik,
21 hängä täpänä undä wepdäkän päke, Labanu teke, datäkuhika, ku Yanggä Yupretis Dupi yayike, Gileadkätanu täwalnä käyä womune kuningge kukin.

Labandä Jekop täwakut

22 Täpduxu gwenalä gwendu apuxuwän,
“Jekowu using datäkukut,” yang iniwä natäke,
23 Labandä notnämbam yapäpän, Jekowu
täwäläke kukin. Kuxawä täpduxu 7 apuxuxawän,
kungu Gileadkätanu täwalnä käyä uwomune
kakin.
24 Tiwän kupiläne Labanu petnä peke, dambu
tike kaxawän, Anätutä apu using inikut. “Yäko.
‘Jekowu tokngä wamu mainiyo,” yang inikut.

25 Jekopdä selyotnä Gileadkätanu täwalnä
käyä uwomune täpikutnä kake, Labande
notnämbamkäyä uwomunekän päkapu, selyotnä
tapike yiwikin.
26 Tiwän kwepdätä Labandä ku, Jekowu us-
ing inikut. “Amäk ämindä amäk tahake, iwalnä
kalabusde päke kukaying usingu, yäpana inale
nandunghopike päkapguläk?
27 Wepdäkänu inale datängapguläk?
Ananikuläk gämu, gita hikwak yang päke tayike
kuläkake, galak wamu ganinayä apim.
28 Yäpana bapuna yangu kisu dolahangyämike,
galak wamu doyänixäwa, päke apguläk. Wäyi
täknga tahakuläk.
29 Nätä meyä täknga andaminangäsä.
Tiwändeyä kupiläne nanggale Anätutä using
nanik. “Yäko. Jekowu tokngä wamu mainiyo,”
yang nanik.
30 ‘Nanäle yolune kuwikge alahambänipdake
kukut’, yangu anatät. Tike teyä anätuna kukäle
inale päkapguläk?” yang inikut.

31 Iniwän Jekopdä yäkwäle wamu using inikut.
“ ‘Yäpanä inäle päyäk,’ yake naxälake, päke

apgum.
32 Tike anätuka uläpäläpä imindäka päkutnä
kakengu, uläpä axupik. Ge hängä gätäne näle
hängä täpäxätan yiwixawä kakengu, notnitde
kayine gikale päyo," yang inikut. "Reseldä
Labande anätu uläpäläpä awäkut," yangu do-
natäxäwik yakut.
33 Tiwänä Labandä Jekopde selyot, Leale selyot,
äwä mängälä puyä äminu uläpäyatde selyot yan-
gune ko dengwäsike, yäwambän malikin. Tiwän
Reselde selyolune kopgut.
34-35 Nanä Reselde selyolune doxoxawän,
Reselu pilo kamel tängäne teke puku yiwixakulu,
yotnäne täko tekutnä, anätu uläpäläpä ile
kematkätan peke, ulängäne puku yiwikut.
Ge nanätä ko yäwambänu, Reseldä nanä
using inikut. "Bulämbam täpäna, tokngä
manatängamiyo. Nä yekäp iwat titde, kayikane
däm hikngä enatnangäsändo," yang inike,
ulängäne puku yiwixawän, yäwambän maliwä,
teke epuxukut.
36 Tiwänä Jekowu tokngä natäke, Labanu
using inikut. "Ngä nä mämä wamu dasä
täknganin upukum? Ngä wäyi ina tahakumde
näwäläkapguläk?
37 Gätä näle hängäläpä undä hikngä
dengwäsike dayiläk. Tikengu, gäle hängä täpätu
undanu, ina bima kake täläk? Using kakengu,
ane gäxät nanä äwä näxät nanä yangge bänäkän
täkapu teng. Tiwän itä yanguhinggixut.
38 "Nä gäxälu krismasu 20 yiwikumäk. U yi-
wikumkätanu sipsiwu mängälä meyä dowäke,

engangä täkekän pekin. Memexäyä usäkän. Tiwän gäle sipsiwu wäwi gwendu donäpa tikut.
39 Kälapda kälap tukgä sipginu, gäle dowäkapu tahawa dayipguläk. Tike ninane nanä päke ile tangge pekum. Tike kälapda kwakäpäne bä kupiläne päkindexäyä, usinggän yäxawi, tangäle gamikum.
40 Using yiwikum. Kwakäpäne gusilu pälangä hikngä nahikakin. Tixawän kupiläne kwäman hikngä tixawä gäkäxäwik, petna dowekakum.
41 Krismasu 20 gäxät yiwikumäxu using hikngä tahaxäwik yiwikum. Yäpaka päpitde, puyäka krismasu 14 pahanggamikum. Tikengä sipsip meme yang päpitde, krismasu 6 pahanggamikum. Tiwändeyä 'Unin pahawi, usingusingu ämpe gamit,' yang nanikuläxu, ayakuläxune donamikuläxu täpduxu meyä.
42 Bapuna Abraham äwä nana Aisak yangge Anätu, Aisakgä änaxäläkakulu Anätu uläpä, näxälu doyiwixamäk gämu, gätä hängä täpätu donamixäwik, moyo anäwambi kuwam. Tiwändeyä tokngämbamu u päke, puyä kitokngä u pahakakumu, Anätutä andayipgut. Ge kupiläne ile tiwän, Anätutä ganinggämätak," yang inikut, Jekopdän.

Jekopkät Labankätdä kontrak tahakumäläk

43 Tiwän Labandä Jekowu yäkwäle wamu using inikut. "Mängälä aläpäyalu, näle yäpa. Tiwän engangu aläkwäxu näle bapuna. Tiwän sipsip meme yangkäyä nätäne. Hängä andayixaläxu, undä nätänekän. Tiwändeyä yäpana, bapuna

yangge, dasingga alahawa teyä, näxälu doyiwit-
nimnä tinggak.
44 Using tiwänu kontrak tahahim. Ge mahande
ile natäke, ‘Wamu kitokngä using yakumäk,’
yangu änatäpsim,” yang inikut.

45 Tiwän Jekopdä huwu gwendu täke, däm
täpän enakut.
46 Tiwän, notnä hup päkapningge yänikut.
Yäniwän huwu päkapu unekändäkä pekin. Peke
une yiwike, naxu unekän nakin.
47 Huwu unekändäkä u pekinu, Labandä
umanä Jegar Sahaduta yang iniwän, Jekopdä
Galet yang inikut.*

48 Labandä “Huwu aläkwäxunin dayixäwik,
‘Labankät Jekopkätdä wamu kitokngä
yakumäläkgäne’ yang natäpna kuwik,” yang
yakut. Ile tiwän umanä Galet yang inikin.
49 Umanä täkngatuxäyä Mispa† yang inikin,
inale Labandä using yakut. “Nilu nihänihä yi-
wisim tiwändeyä dasingga pahahimu, Yawetä
äpme ninduxäwik.
50 Gä yäpana päke päku, kätaxu dondaying
yiwiläk, bä mängätda käluk täpämbä täpiläkge
natäpiläk. Tike ‘Kepämindä donanduying,’ yang
natäpiläk. Tiwändeyä Anätutä anindupik,” yang
inikut.

---

* **31:47:** Aram wamune, ‘Jegar Sahaduta’ yangu yäpuli ‘huwu aläkwäxu mahande dayixäwik natäpna kuwikge.’ ‘Galet’ yangkäyä yäpuli uläknganinggän, tiwändeyä Jekopdä Hibru wamune inikut.
† **31:49:** Hibru wamune ‘Mispa’ äwä ‘andayixak’ yangu guläkngä usäkän bimä.

51 Tikengä unetäkänu using inikut. “Dayipso.
Huwu däm yiwixak gwen äwä huwu nit
bänäkängän pelu aläkwäk yang dayipso.
52 Huwu anggwen äwä huwu aläkwäk yangu,
wamu kitokngä yäkamäk täkngale tuwängge yi-
witning. Nätä huwu aläkwäxu doyapmike, ku
tahawa maliwiläk. Tiwän gätäxäyä usinggän.
Huwu aläkwäxu doyapmike, apu tahawi maliwit.
53 Abrahamde Anätu, Nahorde änätu, äwä ile
nanäle anätu yanggäyä gäxat näxälu uhinggit-
ning,”‡ yang inikut.
Tiwänä Jekowu wamu kitokngä Anätu nanä
Aisakgä naxälakakulu uläpäle umande yakut.
54 Yake täwalu undäkäne kälap tänguke,
käwutdu Anätule ofa tahake, käwutdu häke,
notnämbamu yangyäwambän apä nakin. Tikengä
täpduxu unggwenune däpmunä täwalu undäkäne
pekin.
55 Tiwän kwepdätä gwäsi hikngä enake, La-
bandä yäpanä bapunä yangu kis tahangyämike,
galak wam yänikengä, äminu unuxät kukinu
hipdu päpän, yotnäle kukin.

32

Jekowu Iso kawikge tändäkngakut

1 Labanu yotnäle kuxawänu, Jekopkäyä äenake
kukut. Kahit täpäne kuhikangu, Anätule ängela
dayipgut.

---

‡ **31:53:** Abrahamde Anätu, Nahorde anätu yangu buläkän täpä, bä inäinä yangu kätak hikngä donatäxamäng. Abraham, Nahor yangge nanä Tera anätunä meyä ile tumuk yänikut. Josua 24:2 kendetnangäsä. Ile tiwän ‘Anätunätä äpme uhinggitning,’ yang temgumäng.

2 Dayike “Kewu awomu Anätule ämindä yotde
äpmandähimdekän päkapu yiwixaying,” yang
yake, kewu uwomu umanä Mahanaim* yang
inikut.
3 Tikengä Jekopdä puyä äminä kantri
Idomkätanu kewu Seir uwomune ku, payänä
Iso yawä natäpikge yänikut.
4 Using yänikut. “Bulämbam täpänа Iso wamu
using ininong. ‘Puyä äminda Jekopdä using yak.
Labankät yiwihika aapunggat.
5 Nä towiyä gämänа, donggina, sipsipna,
memena äwä puyä ämina yangu käyä.
Ge bulämbam täpänа, wamu aläknga gäle
tewa apunggak, inale gätä bänip gwaläng
natängamiläkge natät, yang ninik, tiwän
apumäng,” yang ininong, Ison,” yang yänikut.
Yänike yäning yäpiwän kukin.
6 Ku inike, Jekopde hipdu apgin. Apu using
inikin. “Payäka Iso axu inikumäng. Tiwän
änggandupikge, äminu 400 päpän ixät using
apäyak.” yang inikin.
7 Tiwän änaxälake, meyä hikngä päxäwikgän,
äminu ixät kukin, sipsipnä, memenä, towiyä
gämänä äwä kamelnä yang upuke, täkwäkgu inätä
päku peke, täkwäkguxäyä inätä päku pekut,
8 inale using natäpgut. “Isotä apu yakap täkwäk
sipänu, mahan yiwitning täkwäxu andatäkuwä,
dosipik,” yang natäpgut.
9 Tikengä tumuk wamu using yakut. “O Anätu
bapuna Abraham äwä nana Aisak yanggäne, O

* **32:2:** Hibru wamune ‘Mahanaim’ yangu yäpuli yolu gäpangalä, tiwän äpmandehimdekän.

Yawe, gätä using nanikuläk. ‘Kantrika alakuläk
womune kuwi, nätä gatänggama, täkekän yi-
wiläk,’ yang nanikuläk.
10 Nä puyä äminda, tiwän umana wenä.
Tiwändeyä gätä näle iwikge natäxäwik, gwälam
hikngä tahanggaläxunin. Yanggä Jodan
Dupi tupä yayike apgumkätanu, hängäna
wenä; hiputnatäkän hanggike yayike apgum.
Tiwändeyä äpmanu hangäna meyä hikngä tiwän,
inäinä pet; täkwäkgu inätä peke, täkwäkgu inätä
pet.
11 Ge gatängamiyo. Gatängamike, payäna Isole
kätaxune maleyo. ‘Itä apu mängätna, enganga,
äwä nina yangu undä nihipän kumnäm,’ yake
naxäläkgat.
12 Wamu using nanikuläk. ‘Nätä äpme pahawa
täkekän yiwiläk. Tikengä bapuka pahawa, meyä
hikngä haluhalu bimä tiwä, kendetnangäsä doli-
wik,’ yang nanikuläk. Ge gatängamiyo, tiwän
Isotä donihipik,” yang inikut.

13 Inike, kupilä uggwenune, une yiwikut. Une
yiwixäwik, kälawu gwenduyi bänip gwalängge
payänäle imikge tuwängukut.
14 Using tuwängukut. Meme mängälä 200,
meme wäwi 20, sipsiwu mängälä 200, sipsiwu
wäwi 20,
15 kamelu engangä käyä 30xät engangäxät,
towiyä gämänu mängälä 40, towiyä gämänu wäwi
10, donggi mängälä 20, äwä donggi wäwi 10 yang
imikge tuwängukut.
16 Kälap tuwängukengu, inäinä upuke, puyä
äminu täpätu täpätule kätaxune pekut. Peke

puyä äminä using yänikut. “Gindä gämäk kunong. Axunanggengu, unekän hikngä max-unong. Täkwäkgutä gämäk kuwä, bänäkänu wangga äyiwiyok. Tiwänä täkwäkgu une. Tiwän une kuningkäyä, usinggän,” yang yänikut.

17 Tikengä puyä äminä yakäp kuwikge täpä using inikut. “Axuwi payäna Isotä ganduke, ‘Gä towikga imin? Kälawu imindäne yäwäxawi apukaying? Tiwän säne päke kunggaläk?’ yang bä ganiwän kayo.

18 Tiwänu using iniyo. ‘Kälawu aläkwäxu puyä äminda Jekopdäne. Itä bulämbam täpänä Isole yake namän, bänip gwalängge gamikge päkapunggat. Tixäwixu inä Jekowu äpmäxälä apänak,’ yang iniyo,” yang inikut.

19 Tikengä puyä äminä kälawu yakap täpäle mehene päke kuwikge täpä, äwä uläpäle mehene päke kuwikge täpä, äwä une päke kuning ämin yangu usinggän yänikut. “Iso kakengu,

20 wamu undaninggat usinggän ininong. Tikengu using ininong. ‘Puyä äminda inä Jekopkäyä mahaninkätan apänak,’ yang ininong,” yang yänikut, Jekopdän, inale using natäpgut. “Hängä bänip gwalängge imitde pewa kuwä kakengu, bänip kwikwixu äpmembä natängamik. Ge nina kuwa nandukengu, äläkuläkawik,” yang natäke,

21 hängäläpä gämäk pewän päke kuxawä, kupilä unggwenu Jekowu yolu äpmandekän tahake yiwikut womune inäkän yiwikut.

22 Kupilä unggwenunekänu Jekopdä mängät täpäyatnä, mängälä puyä äminäle yiwixamäläxu

uläpäyat, äwä wawakngä 11-u uläkwäk yang
päpän, Yanggä Jabok Dupi ayayikaying womune
yayike, käwutdu yänipäko pekut.
23 Päko peke ako, hängä täpänäxäyä yawän,
puyä äminä kukindä päke, atusikäwut päko pekin.
24 Tixawänu Jekowu käwutdu inäkän yiwikut.

Jekopkät Anätuxät amgumäläk

Tixawän äminu täpätutä apän, “Imindäka be-
take, kewune täpän pimapän?” yake usinggän
pahaxawät, axwakawikge tikut.
25 Using betäxäwik, äminu uläpätä kawänu,
Jekowu yapmitnangäsä doliwän, yemiyiwilune
tepän, golängä wakäwakälune dekut.
26 Tiwän äminu uläpätä Jekowu “Tewi
kunggäwa. Axwakäwikge alinggak,” yang
iniwändeyä, Jekopdä “Wam gwaläng gämäk
namiyä, tewa kuwiläk,” yang inikut.
27 Tiwän äminu uläpätä “Ngä gä umanda imin?”
yang iniwän, “Nä umana Jekop,” yang inikut.
28 Iniwänu äminu uläpätä using inikut. “Gä
umanda Jekop yangu dongganikaning. Tike
umanda käluk täkgna Israel yang ganikaning,
inale gä ämin äwä Anätu yangu amäke yapmiläk[†]”
yang inikut.
29 Iniwän Jekopdä “Äwä gäle umanu täkembä
naniwiläk?” yang iniwän, uläpätä “Umana gani-
witde inale hikngä yänggaläk?” yang inike, wam
gwaläng imikut.

---

† **32:28:** Hibru wamune ‘Israel’ yangu yäpuli Anätuxät amänggaxunin.

30 Tiwän Jekopdä “Anätule nomu axake teyä
doxungwät,” yake, kewu uwomu umanä Peniel‡
yang inikut.
31 Gusitdä akoxawänu, golängä andekutde, Pe-
niel teke kukulu, amandotäke kukut.
32 Jekopde yemiyiwilune tepän, golängä
wakäwakälune dekutde, Israel nanä
äpmandehimkäyä, kälap hakengu, hikngwämu
goläng wakäwakälune nanä donäkayingunin.

33

Jekopdä payänä Iso kuke kakut

1 Jekowu Peniel teke kuhika, kwayiwän
enawänu, Iso äminä 400 päpän apunggäwä
dayipgut. Dayike engangä upuke pekut. Leale
engangu inä Leaxät peke, Reselde engangu
inä Reselkät peke, puyä äminä uläpäyatde
engangkäyä usinggän pahakut.
2 Puyä äminä uläpäyatkät engangäxät gämäk
pewän yiwä, ile mehene Leaxät engangäxät
pewän yiwä, wäsekngä Reselkät wawakngä
Josepkät pekut.
3 Tikengä inä Jekopdä gämäk täku Isole kayine
kuhilä kep däkäxätan täpu temgut. Tikengä us-
inggän pahanggäwän, 7 tikut.
4 Tixawän Isotä ihapmäke, apu Jekowu betake,
kis tahangämike, kwänämnä initiwän, kwänämnä
une tikumäläk.
5 Tiwäl matäwän, Isotä hilakengu, mängälä
engangä yang yiwikinä dayike, Isotä “Äminu
aläkwäk yiwiyingu imindäne?” yang inikut.

‡ **32:30:** Hibru wamune ‘Peniel’ yangu yäpuli Anätule nom.

Iniwän Jekopdä “Näle engang aläkwäxun, Anätutä puyä ämindale näle bänip gwaläng natäke namikulunin,” yang inikut.

6 Tiwän puyä äminä uläpäyatkät engangäxätdä Isotä yiwikulune hikngä päku sopäsopä puke, kuhilä kep däkäxätan täpu yamgin.

7 Tiwän ile mehene Lea engangä yanggä päku, sopäsopä puke, kuhilä kep däkäxätan täpu yamgin. Tiwän wäseknga Josepkät mingä Reselkätdä päku, usinggän pahakumäläk.

8 Tiwänä Isotä Jekowu using inikut. “Kälawu uläkwäxu dasingge päkapuläkngä dayit?” yang iniwän, Jekodpä using inikut. “Bulämbam täpäna, gätä ilakngä hikngä nandupiläkge, gäle tiwän päkaput,” yang inikut.

9 Tiwändeyä Isotä “Notna, nä usä käyä. Ge u gikale,” yang inikut.

10 Iniwändeyä Jekopdä yäkwäle wamu using inikut. “Bulämbam täpäna, usingu mayäyo. Gätä ilakngä nanduläkngä kakengu, hängäläpä bänip gwalängge gamilu äwayo. Nätä nomda gandulu, Anätule nomune bima kat, inale gätä näle bänip kwikwik natäläk.

11 Anätutä bänip gwaläng natängamike namikut. Tiwän nä hängänambamgän hikngä tikut. Ge hängäläpä bänip gwalängge päkapulu awäyo,” yake kitokänggawän, Isotä “Hii, täke,” yang inikut.

12 Unetäkänu using inikut. “Nä ginkät kunim,” yang iniwändeyä,

13 Jekopdä using inikut. “Bulämbam täpäna, enganga kälapna yangu andayiläk. Enganga

yupsängu kitokake kunangäsändo. Tiwän sipsip towiyä gämän yangkäyä usäkän. Engangä mämnä näkayingu yupsängu kunangäsändo. Äyäwämba ihapmäke, täpduxu gwendunekänu malä hikngä kuhikangu, kälawu undä axumning.

14 Ge bulämbam täpäna, gätä gämäk kunggayo. Tixawänä puyä äminda kälapkät engangkätdä wepdä älukukaying using kuxawä, apuhikangä, bulämbam täpänale, Seir uwomune apundopnim," yang inikut.

15 Tiwänä Isotä using inikut. "Gäxät apningge äminu näxät apumängu täpätuyi yäniwa yiwixakut," yang iniwändeyä, Jekopdä "Usingu inale tahawiläk? Gätä nä ilakngä nandupiläkgekän natät," yang inikut.

16 Tiwänä täpduxu inä unggwenunekän, Iso hipdu täpän täkwämbän, Seirle kukut.

17 Tiwändeyä Jekowu Iso doläwaläke kukut. Tike Sukot kukut. Täku yotnä tahake, kälapnäle gepmä pahakut. Ile tiwän kewu uwomu umanä Sukot* yang inikaying.

18 Jekopdä Mesopotemia teke apgulu, meyä dowäxäwik apuhika, kewu Kenan uwomune taunu Sekem apundopgut. Täkapu selyotnä taunde wäkngäsim tapikut.

19 Tikengä kewu selyotnä tapikulu uwomde, moningu 100 silwa, Sekemde nanä Hamor yänggwätde yämikut.

---

* **33:17:** Hibru wamune, 'Sukot' yangu yäpuli gepmä.

20 Kewu uwomune alta Anätule tahake, umanä
El-Elohe-Israel† yang inikut.

34

Jekopde wawakgä Dainale tahake, äminu sipgin

1 Gwendune Jekopkät Leaxätde yäpa Daina
mängälä kewu uwomune nanä dayipikge kukut.
2 Hamoru, Hiwi nanä uläpä kewu uwomune
nanäle kuhiläle yiwixakut. Ile wawaxu Sekem.
Uläpätä Daina kambutake, tänggänggänuke
tahawän malikut.
3 Tiwän Dainale natänggämätake, wamu
ilakngäkän inikut.
4 Tikengä Sekemdä nanä Hamoru using
inikut. “Mängälä aläpä näle yängamiyo. Tiwän
mängätnale täpit,” yang inikut.
5 Jekopde wawaxu kälawu äminsak daying
yiwitningge songäne päku yiwikin. Tixawän
Jekowu “Sekemdä yäpaka Daina tahawän ma-
likut,” yawä natäpgut. Tikengu wamu täkngatu
doyakut. Tike wawakngäle yiwixakut.
6 Tixawän Hamor äwä wawakngä Sekem yangu
Jekopkät wam yäningge, taun teke, Jekopde
kukumäläk.
7 “Hängä womdu using tahakin,” yangu yawä
natäkengä, Jekopde wawaxu kewu uwom kukinu
teke, hipdu yolune apgin. Sekemdä Daina
tänggänggänuke tahawän malikulu, Israel*
yänggwätde kayine gutongä hikngä. Hängä
dolahanangäsa täkngа tahakut. Ge haminätä

† **33:20:** Hibru wamune ‘El-Elohe-Israel’ yangu yäpuli Anätu, Israelde Anätu.
* **34:7:** Jekopde umanu käluk täkngа Israel.

haminäle butayä natäke, Sekemde tokngä hikngä
natäxäwik apgin.

8 Ge yolune apä, Hamordä Jekowu using inikut.
“Wawaknga Sekemu yäpakale hikngä natäxak.
Täkembä mängätnäle imining?
9 Tiwän mängälä ninkätan nanä damixätna,
yäkwäle nimining?
10 Tiwän ninkät gatäke using yiwitnim. Kewu
sawomuneka yiwitningge natäkengu, gihä kake,
kewu uwomune yiwitnong. Tixäwik kewu
awomkätanu täkekän tihikuning. Tixäwik kewu
nindäne womduyi täke päning,” yang inikut.

11 Tiwänä Sekemdä Dainale nanä äwä häminä
yangu using yänikut. “Gindä wamu u yäwilu
‘Täke’ yaningä kakengu, inaleka naniningu äpme
damit.
12 Mängälä uläpäle moningu dasingdasingga
damitde natäkengu, täke tuwängutning. Hängä
gwälamu dasäka damitde natakengu, täke yäning,
tiwänu äpme damit. Inale mängälä uläpä ahikngä
namininggе natäxat,” yang yänikut.

13 Haminä tahawän malikutde natäke, Jekopde
wawakgä Sekemkät nanä Hamorkälu yäkwäle
wamu kem yänininggе natäke, using yakin.
14 “Usingu dolahanim. Hamininu gupnä do-
matäkin äminde yäminangäsändo. Using tahak-
engu, mäyäkngä hikngä natäpnimunin.
15 Tike hängä täkngatukän alahangäsän. Nindä
gupnin matäkumäng usinggän, ginkäyä wäwi
undä gupsä matänong. Tiwänä ‘Täke,’ yangu
daninim.

16 Tikengä mängälä mätexu damixätna,
yäkwälexäyä nimining. Tiwän ninkät ginkälu
u äminuninggän däknganke yiwitnim.
17 Tike gupsä matäningge 'Täke' yangu doyawä,
hamininu äläke kunim," yang yänikin.

18 Tiwän Hamorkät Sekemkätdä natäpälu,
wamu uläknga täke tikut.
19 Tiwän wäwi mätexu uläpä Jekopde yäpale
hikngä natäpgutde, wamu yänikin using yupsäng
pahakut. Äminu taunune nanätä kawä, äminu
Hamorde yolune yiwixayingkätanu, Sekemu
bulämbam täpä tikakut.
20 Ge Hamorkät wawakngä Sekemkät taun
yiwixaying notnä wam yänihimäläkge, taunde
yämä däkäne kukumäläk.

21 Ku using yänikumäläk. "Äminu uläkwäxu
notnin däkngäningge tahakaying. Kewu awomu
inulung. Ge täke pena, ane tihikuxäwik yiwitning.
Tixawän mängälä itäne nanä päxätna, yäkwäle
nindäne päning.
22 Tiwändeyä using niniying. 'Nindä gupnin
matäkumäng usinggän, ginkäyä wäwi undä gupsä
matänong. Using tahawäyä, ninkät ginkälu u
äminuninggän däknganke yiwitnim,' yang niniying.
23 Ge using tahakengä, ile kälap äwä hängäläpä
itäne yangu, ninkäyä towikngä däknganim. Ge
'Täke' yangu yänina. Tiwän ixät ninkät yiwit-
nim," yang yänikumäläk.

24 Yawät äminu undä yämä däkäne yiwikinu
'Täke' yake, wäwi taunune nanä undä gupnä
matäkin.

25 Täpduxu 3 gwendä apän, wäwi undä
tokngä däkä päke, ‘Ämindä ämbänihipning?’
yangu donatäke yiwixawä, Jekopde wawaxu,
haminä Dainale natäke, Simeonkät, Livaixätdä
sänggwanä päke, taunune ko, wäwi undä sipät
kumgin.
26 Hamor, wawakngä Sekem yangkäyä
sänggwatä matäwät kungäxawät, ko Daina
Sekemde yolunetä täke, epuxukumäläk.
27 Tiwänä Jekopde wawakgä using natäpgin.
“Sekemdä hamininde gutongä täknga taunu
anggäpangune tahakut,” yake, ko äminu
axumginä dayike, taunune nanäle hängälapä
undä päkin.
28 Sipsipnä, memenä, towiyä gämänä, dong-
ginä äwä hängä undä taunune yiwikin, äwä
songäne yiwikin yang päkin.
29 Tixäwik hängä nomän täpäläpä, mängälä,
engang, äwä hängä yotkätan yiwikinunin yangu
undä päkin.
30 Tiwänä Jekopdä wawakngä Simeonkät Li-
vaixälu using yänikut. “Gitdä meyä täknga
namikamäläk. Peres nanä, Kenan nanä yangu
kewu awomune yiwixayinggä nandupä, nä wäyi
ämin tinanggenggak. Ninu äminu meyändo.
Undätä anihipningge yanggatäke apungu, ninu
undä nihipä kumnimunin,” yang yänikut.
31 Tiwän yäkwäle using inikumäläk. “Haminilu
Sekemdä kukäle täke tihikukulu täke?” yang
inikumäläk.

35

Jekowu hipdu Betel kukut

1 Anätutä Jekowu using inikut. “Gä payäka
Iso teke datäkuxawi, nä Anätu Betel apuke
gandupgum. Ge awomu teke, une päko yi-
wixäwik, alta gwendu näle tahayo,” yang inikut.
2 Tiwänä Jekopdä inäxät nana äwä ixät yiwixay-
ing yangu undä using yänikut. “Hängä womdune
nanätä ‘anätunin’ yake, ämindäkän kwätälukinä
päkinu uläpäläpä amumbä kunong. Tiwän gu-
tongä täkngaläknga teke, käluk däkngake, u tahan-
ingge tuwängge, täwiksä käluk pahanong.
3 Tiwänä Betel kopnim. Ko alta Anätule
tahawit. Sänesäneka tihikukumune, meyä päkum
gwenggwenune yangu Anätu näxät tihikuxäwik,
gatängamikut,” yang yänikut.
4 Ge hängä womdune nanätä “anätunin”
yake ämindäkän kwätälukinä päkinu uläpäläpä
äwä mäläkäpä mäläkngäne pekin yangu undä,
Jekopde imikin. Imä, Jekopdä pa kupäha bimä
Sekemde wäkngäsim yiwixaxu undäkäle kematde
kwayipekut.
5 Tikengä kewu uwomu teke kukin. Kuxawä
Anätutä pahawän, äminbamu yotyolu uwomune
nanä naxäla hikngä natäke, doxu yäwakin.
6 Tixawän Jekop äwä äminu undä ixät kukin
yangu kuhika, taunu Lus kondopgin. Lus
taunu unggäpangu Kenankätan yiwikut. Äpmanu
unggäpangu Betel yang inikaying.
7 Lus taun kondoke, Jekopdä alta gwenu tahake,
kewu uwomu umanä El-Betel*, yang inikut, inale

* **35:7:** Hibru wamune ‘El’ yangu yäpuli Anätu. Tiwän ‘Betel’ yangu yäpuli Anätule yot.

payänä teke datäkuxawänu, Anätu uwomune
apän kakut.
8 Tiwänä Jekopde mingä Rebekale puyä äminu
Debora une kupän, pa kupäha bimä Betelde
amusikäwut yiwixak däkäne kwayikin. Kwayike
pa undäkä umanä "Alon-Bakut" † yang inikin.

Anätutä Jekopde wam gwalängu hipdu imikut

9 Jekowu Mesopotemia teke apänä, Anätutä
hipdu apu, wam gwalängu using imikut.
10 "Gä umanda Jekop. Tiwändeyä äpmanu Jekop
yangu dongganikaning. Tike Israel yang ganikan-
ing," yang inikut. Using yake, umanä Israel yang
inikut.
11 Tikengä unetäkänu using inikut. "Nä Anätu
Kitokngänа Käyä Täpä. Nätä äpme tahawa, gäle
bapuka meyä sakngälake, kantri inäinä päke yi-
witning. Tixäwik bapuka täpätuyi kingge yiwit-
ning.
12 Tixawän kewu Abrahamkät Aisakätde
yämitde yänikumu, gäle äpme gamit. Tikengä
bapukalexäyä uwomuningänu äpme yämit,"
yang inikut.
13 Inike, Jekowu wam inikulu uwomune yiwix-
awän, teke kukut.
14 Tiwän kewu Anätutä wam inikulu uwomune,
Jekopdä huwu belakngä gwendu täke, mahande
kaxäwik natäpningge, däm täpän enakut. Täpän
enawän, huwu unggwenu ofale wain yanggätä
pingyapmike, olip yanggätäxäyä hipdu pingyap-
mikut.

---

† **35:8:** Alon-Bakut yangu yäpuli pa kwänäm tikin däkänin.

15 Kewu Anätutä wam inikulu uwomu, Jekopdä
umanä Betel yang inikut.

Reselu Bensamin dukngixäwik kumgut

16 Tiwänä Betel teke kuhika, taunu Eprat kun-
ingge kukin. Kuxäwik Reselu engang kake täpikge
tahawän malixawän, tokngä däkä päkut.
17 Tinggawän mängälä anggatängämikge
yiwixak täpätä using inikut. “Manaxälayo.
Wawakga täpätu dukngikgaläk,” yang inikut.
18 Tiwän Reselu axupikge tixäwik, mepme
wäseknga pexäwik, umanä Benoni yang inikut.
Tiwändeyä nanätä umanä Bensamin yang
inikut.‡
19 Reselu axupän, Epratde kahit kwayimune
kwayikin. (Eprat yangu Betlehemde umanu tupä
nanä täknganin.)
20 Tiwän Reselde mätmälune, Jekopdä huwu
gwendu däm täpän enakut. Huwu unggwenu Re-
selde mätmatde tuwängge äpmankäyä ayiwixak.
21 Israelu§ hipdu kuhika, Migdal-Eder ku yap-
mike täku, selyotnä tapike, une yiwikut.
22 Kewu uwomune yiwihika, Rubendä nanäle
puyä äminu mängälä Bilha uläpäxät kopän yi-
wikumäläk. Tiwänä Israelu yawä natäpgut.

Jekopde wawak

Jekopde wawaxu unekänu 12.

---

‡ **35:18:** Benoni yangu yäpuli wawaknga meyä namik. Tiwän Bensamin yangu yäpuli wawaknga aläpä bänipna. § **35:21:** Israel yangu Jekopde umanu käluk täknganin.

23 Leale wawaxu Ruben, Simeon, Livai, Juda,
Isakar, äwä Sebulun yang. Jekopde wawaxu
yakap täpä Ruben.
24 Tiwän Reselde wawaxu Josepkät
Bensaminkät.
25 Tiwän Bilha, Reselde puyä äminde yiwikut
täpäle wawaxu Dankät Naptalixät.
26 Tiwän Silpa, Leale puyä äminde yiwikut
täpäle wawaxu Gatkät Aserkät. Wawaxu
aläkwäxu undä, Jekopdäne, Jekowu Mesopotemia
yiwixäwik towikulunin.

Jekopde nanä Aisakgä kumgut

27 Jekowu nanä Aisakge Mamre kukut, Abra-
hamkät Aisakät tupä yiwikumäläk womune.
Mamre Kiriat Arba taunde wäkngäsim. (Kiriat
Arba yangu taunu Hebronde umanu tupä nanä
täknganin.)
28 Aisaxu krismasnä 180 yiwikut.
29 Äminäläke hikngä tikengä kungäke,
bapunä tupä kungäke päku yiwixakinunekän
kukut. Tiwän wawakngä Isoxät Jekopkätdä
kwayikumäläk.

36

Isole bapunä

1 Wamu aläknga Isole bapunätäne. Isole
umanu täkngatu Idom.
2 Iso mängätnä Kenan nanä päkut. Täpätu
umanä Ada, Hit nanä Elonde yäpa. Tiwän täpätu
umanä Oholibama, Anale yäpa tiwän Hiwi nanä
Sibeonde bapunä.

3 Tikengä Basemat, Ismaelde yäpa, tiwän
Nebaiotde haminu mahandeyä täkut.
4 Adale wawaxu Elipas. Tiwän Basematde
wawaxu Ruel.
5 Tiwänä Oholibamale wawaxu Jeus, Jalam,
äwä Kora yang. Wawakngä uläkwäxu, Isotä Ke-
nan yiwixäwik towikulunin.
6 Isotä mängätnä, wawakngä, yäpanä, äwä
ixät yiwixaying ämin, kälapnä äminsak, äwä
hängäläpä Kenan kep womune yiwixäwik
päkulunin yangu undä päke, notnä Jekowu teke,
kewu malä womdune päku yiwikut.
7 Isoxät Jekopkätde kälawu äminsaxu meyä
hikngä tinggäwä, kewu itä yiwikumäläxu
uwomu, songäsongä kälawu undätänetä
nänangäsä dolikut. Tiwän kewu uwomunekänu
yiwitnangäsä dolikut.
8 Tinggäwän Iso bä Idomu hängänä undä päke,
Seirkätanu täwalnä käyä womune päku yiwikut.

Isole bapunä kewu Seir yiwikindäne

9 Wamu aläknga Isole bapunä kewu Seirkätanu
täwalnä käyä uwomune alakin täkwäkgäne.
Äminu uläkwäxu äpmanu Idom nanä yang
yänikaying.
10-13 Isole mängälu Adatä wawakngä Elipas
dukngikut. Tiwänä Elifasde wawaxu Teman,
Omar, Sepo, Gatam äwä Kenas yang. Eli-
pasdä mängätnä täpätuxäyä hipdu täkut. Umanä
Timna. Tiwän itä Amalek dukngikut.

Isole mängälu Basematdä wawakngä Ruel
dukngikut. Tiwänä Ruelde wawaxu Nahat, Sera,
Sama äwä Misa yang.

14 Isole mängälu Oholibama, Anale yäpa, tiwän
Sibeonde bapunä uläpätä wawakngä dukngikulu
Jeus, Jalam, äwä Kora yang.
15-16 Isole bapunä täpätuyi yakap äminde Idom
yiwikinde wam. Elipasu Isole wawaxu yakap
täpänin. Wawaxu itä towimbän, yakap äminde yi-
wikinu umanä Teman, Omar, Sepo, Kenas, Kora,
Gatam, äwä Amalek, yang. Äminu aläkwäxu Isole
mängälu Adale ayinä.
17 Isole wawaxu täpätu Ruel. Ile wawaxu yakap
äminde Idom yiwikinu umanä Nahat, Sera, Sama,
äwä Misa yang. Äminu aläkwäxu Isole mängälu
Basematde ayinä.
18 Isole mängälu Oholibamale wawaxu yakap
äminde yiwikinu umanä Jeus, Jalam, äwä Kora
yang. Oholibama Anale yäpa.
19 Äminu aläkwäxu, Iso bä Idomde bapunä
inäinäne yakap äminde yiwikin äminunin.

Seirle Bapunä

20 Äminu kewu uwomune yakap yiwikinu, Seir
Hor nanä uläpäle bapunä. Seirde wawaxu Lotan,
Sobal, Sibeon, Ana,
21 Dison, Eser, äwä Disan yang. Seirde
wawaxu uläkwäxu Idomkätanu inä bapunäle
yakap äminde yiwikin.
22 Lotande wawaxu Horixät Hemamkät.
(Lotande haminu Timna.)
23 Sobalde wawaxu Alwan, Mahanat, Ebal,
Sepo, äwä Onan yang.
24 Sibeonde wawaxu Aixät Anaxat. Ana uläpätä
nanäle donggi songäsongä näningge päke kuke,
yanggä tokngä akokayingu däkätu kakut.

25 Anale wawaxu Dison, tiwän yäpanä
Oholibama.
26 Disonde wawaxu Hemdan, Esban, Itran, äwä
Keran yang.
27 Eserde wawaxu Bilhan, Sawan, äwä Akan
yang.
28 Disande wawaxu Uskät Arankät.
29-30 Ge Hor nanä uläpäle wawaxu Seirkätanu
bapunä inäinäne yakap äminde yiwikinu, Lotan,
Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser, äwä Disan yang.

Kingu Seir bä Idom nanä daying yiwikinde uman

31 Israel nanä kingge doyiwikin gwenggwenkätanu, Idom nanäle kingge yiwikinu umanä
using.
32 Bela Beorde wawakgä Idomde kingge yiwikut. Taunäle umanu Dinhaba.
33 Yiwihika Belatä kungäxawänu, kingge Jobap
Serale wawakgä yiwikut. Sera taunu Bosra nanä.
34 Jobapdä kungäxawänu, kingge Husamu Teman nanä uläpätä yiwikut.
35 Ge Husamdä kungäxawänu, kingge Hadat
Bedatde wawakgä yiwikut. Hadalu Midian nanä
Moap ku sipgut täpänin. Taunäle umanu Awit.
36 Ge Hadatdä kungäxawänu, kingge Samla,
Masareka nanä uläpätä yiwikut.
37 Ge Samlatä kungäxawänu, kingge Saul, taunu
Rehobot nanä uläpätä yiwikut. Taun Rehobolu
yanggä dupine inälängän.
38 Ge Sauldä kungäxawänu, kingge Balhanan,
Akborde wawakgä yiwikut.
39 Balhananu, Akborde wawakgä
kungäxawänu, kingge Hadardä däkngake

taunu Pau yiwikut. Hadarde mängälu umanä Mehetabel. Mehetabelu Matretde yäpa. Matrelu Mesahapde yäpa.

Isole bapunä kuhiläle yiwikinde uman

40-43 Isole bapunä sakngälake, kewu Idomkätanu inäinä päke yiwikin. Bapunä inäinä yakap äminde yiwikinu umanä using: Timna, Alwa, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mapsa, Makdiel äwä Iram yang. Äpmanu äminu Idom nanä yang yänikayingu, Isole bapunä.

37

Notnä täkwäkgä Josepde mähe natäpgin

1 Jekowu kewu nanätä yiwikulune Kenan yiwikut.

2 Jekopde wawakge wam. Josewu krismasnä 17 using tixawän, Josepkät notnä täkwäkguxät nanäle sipsip daying yiwikin. Notnä uläkwäxu nanäle mängälu Bilha, Silpa yangge wawak. Tixäwik notnätä gutongä dasingga pahawä dayipgulu, nanä apu inikut.

3 Israelu* äminälake alikengä, Josewu une towikutde, ile bänip gwaläng hikngä natäxäwik, täwixu gwälam hikngä kwämbätdu tahake imikut. Tike notnäle using hikngä donatäpgut.

4 Nanätä Josepdekän bänip gwaläng hikngä natäpän kake, notnätä Josewu mähemähe kaxäwik, wamu kätaxu doinikakin.

---

* **37:3:** Israelde umanu tupä nänä Jekop.

5 Gwendune Josepdä dambu täkngatu tike
enake, notnä yäniwän natäke, mähemähe hikngä
une kakin.
6 “Dambu täkngatu using tit,” yake using
yänikut.
7 “Ninu undä puyä tängätune wit† matäke
wamähikanayä, nätä wamät tupä däm enake
yiwän, gindä wamäyinggä apu, nätäne tupä
yiwitäpä gwahawän, sopäsopä puke, däme
kepkätan päpu yamäying,” yang yänikut.
8 Tiwänä payänätä inikin. “Gä ninde yakapde
yiwike, nindung yiwiläk?” yake, dambu ulike
yänikutde, mähemähe hikngä kakin.
9 Josewu dambu täkngatuxäyä hipdu tike,
payänä using yänikut. “Äpmanu dambu täkngatu
kaxäwa, gusit, yekäp äwä kuminamu täkwäkgu 11
yanggä näle sopäsopä puke, däme kepkätan päpu
yamäying,” yang yänikut.
10 Tiwänä nanätä natäke, “Ina dambu tiläk?”
yake ininggämätake, “Mingga, nä äwä notda
yanggä gäle apuke, sopäsopä puke, dämäninu
kepkätan päpu yamnim?” yang inikut.
11 Tiwän payänä täkwäxu tokngä natäpgin.
Tiwändeyä nanä dambu uläknga iwikge natäng
yiwikut.

Josewu notnätä äminde yämixäwik, moning päkin

12 Josepde payänä taunu Sekem uwomde
wäkngäsim päku yiwixäwik, nanäle sipsip daying
yiwikin.

---

† **37:7:** Wilu rais bimä.

13 Tixawän Israeldä Josewu using inikut.
“Payäka sipsiwu Sekem daying yiwayak. Ge
une kuyo,” yawän, Josepdä “Hii, äpme kuwit,”
yang inikut.
14 Tiwän nanätä “Kuke dayipso. Payäka äwä
sipsip yangu nomängänbä yiwayak. Tikengä apu
naniwiläk,” yake ining yäpiwän, Hebron Kupi
teke Sekem kukut.
15 Une ku payänä yäwahikunggawän, äminu
täpätutä kake, “Gä ina yäwäxaläk?” yang inikut.
16 Iniwän Josepdä “Nä payäna sipsiwu, säneka
daying yiwayak yake yäwaxat. Ge gätä an-
dayiläkngä kakengu, täkembä naniwiläk?” yang
inikut.
17 Iniwän “Dotande kuningge yawäxakumnä,
ane yiwikinu aleke, une kukin,” yang inikut.
Iniwän Josewu payänä yäwatäke ku, taunu Dotan
uwomde wäkngäsim kuke dayipgut.
18 Payänätä yiwikinune doxundoxawän, malä
kuwän kake, kupsäle tängutningge wepdä wamu
using yakin.
19 “Dambukän tinggaxu ane täpä aapunggak.
20 Ge tänguke, gäpma hopä yanggätä yiwikge
kwayikinu däkätune mutna pukuwik. Tiwän
‘Kälaptukgä tänguke nakin,’ yang ku yänim.
Tiwänä dambunä tikulu bulä ämbä alawä
känim?” yang yakin.
21 Unin yawä, payänä Rubendä
anggatängämikge natäke, “U! Kupsäle hikngä
dolängutnim,” yang yänikut.
22 Unetäkänu using yänikut. “Dolängutna
kupik. Dolänguke tokngä däkäxäyä doiminim.
Tike gäpma kewu moyo womune yiwäxayingu

andäkaxätan mutna pukuwik. Tiwän tokngä
däkäxäyä doiminim,” yang yänikut. U yänikulu
Josep gatängämike, nanäle täke kuwikge natäke
yänikut.

23 Ge Josewu inälängän apänu,
alänggänggänuke, täwikngä gwälam hikngä
uxwämbät tahakulu äläpä dopgut.
24 Tiwän täke täku gäpma undäkäxätan mumbä
pukukut. Gäpma undäkä yanggänä wenä.

25 Tikengä päku nakngä nake kaxawä, Ismael
nanä äminu täkwäkgu Giliatkätandä apgin. Pa
inuxu käpängänä käyä kamelu meyä gwenalune
Isip päke kuningge päkapgin.

26 Tiwän Judatä notnä täkwäxu using
yänikut. “Ina gwaläng pänimde uläpninu tängut
täkohopinim?
27 Undanä. Ismaelde bapunäle yäna, moning
nimixäwik täxut, inale ulapninu uläpä daknotnin,
tiwän nan notnin. Ge dolängutnim,” yang yänikut.

28 Tixawänu Midian nanä une hikngä apä
dayike, Josewu gäpmanetä tuliwä akopgut. Tiwän
20 sekel silwale yawä, Ismaelde bapunätä uhike,
Isipde täke kukin.

29 Täke kuxawäyä, Rubenu gäpma däkäne apu,
Josewu wenä kake, butayä hikngä natäke, inä
täwik wehikut.
30 Tikengä apu notnä using yänikut. “Josewu
wenä xat. Ngä nanu dasing täknganin ku iniwit?”
yang yänikut.
31 Yawän meme gwendu guläkngä matäwä,
daxu apä, Josepde täwixu daxune täpä mahakut.

32 Tikengä täwixu täpä mahakulu uxwämbälu nanäle täku imike, using inikin. “Täwixu axwämbät kake tämängu kätak kayo. Wawakgatänembä?” yang inikin.

33 Iniwä täwixu uxwämbälunin kake “O, wawakngale täwik tinggak. Kälaptukgä alänguke yahandeke nakin,” yakut.

34 Yake Jekowu inä täwik wehike, täwixu butayä täkngatäne pahake, wawakngäle butayä natäxäwik, gwayamu belakngä yiwikut.

35 Tinggawän wawak yäpanä undä apu “Wamwambä inina, butayä täkngа natäxu bulämdawik,” yake, wamwam inikin.

Tiwändeyä “Dombulämdawit. Tike butayä natähika, ninaxäyä kungäke, axumgin amindä yiwäxayingune wawakngale kuwit,” yaxäwik, Jekowu wawakngäle kwänämu iwikge tikut.

36 Tixawänu Midian nanätä Josewu Isip täke kukin. Täke kuwä, Potipatä uhikut. Potipa kingge kulä tahakaying äminde kuhiläle yiwäxakut.

38

Judaxät Temaxätdäne wam

1 Täpduxu uwomkätanu Juda* notnä peke, Adulam pukuwän, une nanä wäwi täpätu umanä Hira, ixät yiwikumäläk.

2 Une yiwihika, Kenan mängälu täpätu kake täkut. Mängälä uläpäle nanä umanä Sua. Juda mängätnäxät yiwät,

---

* **38:1:** Juda uläpä Jekopde wawaxu täpätu.

3 tängene käyä tikut. Tiwän wäwi täpä
dukngikut. Dukngiwän umanä Er yang
inikumäläk.
4 Tiwän hipdu tängene käyä tiwän, wäwi täpä
dukngike, umanä Onan yang inikut.
5 Tikengä wäwi täpätuxäyä Kesip yiwixäwik,
dukngike, umanä Sela yang inikut.
6 Judatä wawakngä yakap täpä inulung tiwän,
mängälä täpätu yangämikut. Mängälä uläpäle
umanu Tema.
7 Tiwändeyä Judale wawaxu yakap täpä Yawele
kayine gutongä hikngä pahakut. Pahawän
Yawetä kupsäle tängukut.
8 Tiwänä Judatä wawakngä mahan täpä Onanu
using inikut. "Payäkale natäke, kombätda pa-
hangäming. Tiwän wawaxu yakap täpä payäkale
nomde dukngiwik," yang inikut.
9 Using iniwändeyä, Onanu "Engangu towim-
bilu ninanendo," yang natäpgut. "Ge payänale
kombätkät yiwixäwixu, engang aläyäk," yake,
yanggänä kewune moyo pexawän kukin.
10 Unin pahawän, Yawetä kawän, gutongä
hikngä tikut. Tiwän ixäyä kupsäle tängukut.
11 Tiwänä Judatä "Wawaknga Selaxäyä Tema
täke kumsäk," yang natäke, ayinä Tema kemu
using inikut. "Ayina, nangga minggale yolune
päku yiwixayo. Tikengu wäwi käluxu täpätuyi
mawäyo. Tixawän wawaknga Sela inulung täpä
tikengä täpik" yang iniwän, Tema nanä mingäle
kuwän yiwikin.
12 Belakngä womdu yiwihikangä, Judale
mängälu Suale yäpa axumgut. Kupän Juda
mängätnäle gwäyäm yiwikdäkngake, notnä Hira

Adulam nanä uläpäxät Timna kopgumäläk. Timnä uwomune Judale puyä äminu sipsip dänggäm matäxawä kopgumäläk

13 Tixawänu Tema using inikin. “Bapuka sip-
sipnäle dänggäm matäwikge Timna kopänak,”
yang inikin.

14 Tiwän natäke, kombätde täwixu pahang-
gaxu päpeke, täwixu kwämbätduhimdä kuhiläne
wapän, nomnä epu umukut. Tikengä taunu
Enaimde yämä däkäne kahilu Timnale kokaying
täpäne täku puku yiwikut. Tema using natäpgut.
“Sela inulung täpä alik. Nä itä täpän, engangu
dukngitnangäsä. Tiwändeyä näle wamu doyak,”
yang natäpgut.

15 Tixawän Judatä apu, nomnä umukulunin
kake, “Mängälä aläpä yumdekän täke
tihikukayingunimbä?” yang natäpgut.
16 Tikengä “Bapunambä?” yangu donatäxäwik,
Tematä yiwikulune kuke, “Täkembä yiwisim?”
yang inikut.

Iniwän “Uyiwikengu, ina namiläk?” yang
inikut.

17 Tiwän Judatä “Meme mätekngа gwendu
äpme gamit,” yang inikut.

Iniwän Tematä “Hängäkа täpätu äpmasimdekän
äpme nami tengyiwixawa, meme mätexu
namixäwikngä täpiläk?” yang inikut.

18 Tiwänä Judatä “Ina hängä gamit?” yang
inikut.

Tiwän Tematä “Hängä umanda tuwängge matäkinä guläkgane mapi epunggaxu uläpä,† napnä bulak namike, hiputdaxäyä namiyo,” yang inikut. Iniwän hängä inä natäpgut using uläpäyalu imänä yiwikumäläk. U yiwikumäläk gwende engang muhip päkut.

19 Judaxälu yiwikengä, Tema täku, täwixu nomnä umukulu uxwämbälu utdoteke, kombät täwikngä hipdu tahakut.

20 Tixawänu Juda meme mätexu gwendu mängälä uläpäle imixäwik, hängä täpänä hipdu päpikge natäke, notnä Adulam nanä täpäle imän, täke kukut. Täke kuke teyä mängälä uläpä aläwämbän malikut.

21 Tiwän Hiratä wäwi taunune yiwäxayingu using yänikut. “Mängälä yumdekän täke tihikukayingu, Enaimde kahit täpäne yiwikulu sändanda?” yawän, “Andanu mängälä using bimä tihikunggaxu täpätu wenä,” yang inikin.

22 Tiwän hipdunä apu, Juda using inikut. “Axu tawämba maliwän, wäwi taunune yiwixayinunin yäniwa, ‘Andanu mängälä using tahanggaxu wenä,’ yang naniying,” yang inikut.

23 Iniwän Judatä using inikut. “Yahikukata ninimitnäng. Ge undanä. Hängäläpa nätäne päkulu, undanä peke yiwixäwik. ‘Wamu inikum using meme mätexu ambä imit,’ yake gama, täke

† **38:18:** Äminu uwomune nanätä using tahakakin. “Wamu aläknga nätä temänggat,” yakengu, hängä umanäle tuwängge matäkakin täpäläpä täke, pepane täpu tepä, tuwängä däkä une alakakin. Ge undäkänin kakengu, itä temäk yangu une natäxakin.”

ku tawämbi malik. Ge using kakengu, undanä,” yang inikut.

24 Yekawu gwenalä gwendu using yiwikengä, apu Juda using inikin. “Ayika Tema yumdekän täke tihikukinä, tängene käyä alik,” yang iniwä, Judatä using yakut. “Kepmän tulitäkepu däkine hawä ihikuyok,” yang yänikut.

25 Yawän tängutningge kepmän täke epuxuwä, Tematä bapunäle hängäläpä yämike, wamu using tewän kukut. “Nä hängä aläpäyatde towikngätä engang muhiwu namikut,” yake, unetäkänu using yakut. “Guläkngäne mapä epunggak äwä hiput yangu imindänekа? Ge kätak dayipso,” yang yäniwän, ku inikin.

26 Iniwä Judatä hängä uläpäyalunin dayike, using yakut. “Gutongä nätä tahakum. Tike Tema gutongänä wenä, inale nätä kem inike, wawaknga Selale doimikum,” yawän, Tema dolängukin. Tiwänä hipdu doyiwikumäläk.

27 Täpduxu engang kake täpikge natäpgut gwenune, “Ukgatäp tinggak,” yang natäpgin.

28 Andayike päkut gwenune engangu täpätu kätakngä tewän epgut. Tiwän mängälä anggatängämikge yiwikut täpätä kake, “Andä gämäk apunggak,” yake, trelu gämänä täkngahimdä kätakngäne wamgut.

29 Tiwändeyä kätakngä hipdu tuliwän koxawänu, notnä täpätä gämäk apgut. Tiwän mängälä uläpätä kake “Waxang! Gätä gämäk kitokake apunggaläk?” yawän, umanä Peres yang inikin.

30 Tiwänä notnä trelu kätakngäne wamgut täpä
mahande apgut. Tiwän umanä Sera yang inikin.

39

Josepkät Potipale mängätkätdäne wam

1 Josewu Ismaelde bapunätä Isip täke pukukin.
Tiwän Isipde kingge kulanä äminde kuhiläle
yiwäxaxu Potipa uläpätä Ismaelde bapunäle
kätaxune uhikut.
2 Josewu Yawetä gatängämixawän, puyä
towikngäle yolune pahaxawänu, nomängän tikin.
3 Potipatä kaxawänu, Yawe Josepkät yiwixäwik
gatängämixawän, puyä nomängän pahakut.
4 Tiwän Potipatä Josewu ilakngä hikngä kake,
gatäkgatäkngäle tuwänguke, puyä äminä äwä
hängälapänä yangge kuhiläle yiwikge inikut.
5 Täpduxu Potipatä Josepde puyä imikut
gwenunetä, Yawetä Josepde natäke, Potipale
hängäläpä bänip kwikwik yämikut. Potipale
hängäläpä yolune nanä awä puyäne nanä yangu
undä bänip kwikwik yämikut.
6 Tiwän hängä täpänä undä Josepdä daying
yiwikge inikengu, Potipa dasingga donatäpgut.
Tike teyä “Naxu gätä hangamiyo,” yangu
doinikut.
Josewu tänge täpä, nomnä yangu ilakngä
hikngä yiwikut.
7 Womsim yiwihikangä, Potipale mängätdä
Josep kambutake, “Ai, api pekata,” yang inikut.
8 Iniwän Josepdä “U. Usingu dolahawit,” yake
using inikut. “Natäpso. Kuhitnale yiwixakgä
nandupän, nä ämin nomän, tiwän hängänä nätä

undä daying yiwitde nanikut. Tikengä hängä
täpänäle meyä dowänggaxunin.
9 Yolu anggwende kuhiläle yiwitde näkän
tuwängukut. Tikengu “Hängä täkekän päke pa-
hayo,” yake teyä, gäle usingu donanikut, inale
gä mängätnä. Anätule kayine gutongä hikngä
uläknga, dasing tahawitde yanggaläk?” yang
inikut.

10 Tiwändeyä mängälä uläpätä kwep äpman
iniinilikut. Tiwän Josewu ‘Täke,’ yangu doyake,
ile wäkngasimkäyä doxukut.

11 Gwendune puyä äminu okopi doxoxawä,
Josewu puyä pahawikge kopgut.
12 Tiwän Potipale mängätdä apu, täwikngäne
tänggänggänuke, “Api pekata,” yang inikut. Inike,
täwikngäkän täxawän, Josewu epu datäkukut.

13 Täwikngäkän täxawän epu datäkuwän kak-
engä,
14 puyä äminä une pahakayingu yang
yawämbän apä, kem wamu using yänikut.
“Täwixu axwämbälu känong. Potipatä Hibru
nanä ane täpä täkapu tekutdä tängänane wahike,
mayakngä täknga nimikge tahawän, yangot.
15 Anggatängaminingge yangopa natäke,
täwikgnä nätä yiwilune teke, epu datäkuk,” yang
yänikut, kemun.

16 Yake Josepde täwixu teng yiwixawän, ayä une
apän,
17 using inikut. “Puyä äminu Hibru nanä täpä
täkapu tekuläkgä mayäkngä namikge tahak.

18 Tiwändeyä anggatängaminingge yangopa,
täwikngä nätä yiwilune teke, epu datäkuk,” yang
inikut.
19 “Puyä ämindatä näle using tahak,” yang
iniwän, ayä tokngä hikngä natäpgut.
20 Natäke, Potipatä Josewu kalabus yolu kingge
puyä ämindä gutongä pahawä pexaying gwenune
täku tekut.
Tiwändeyä Josewu kalabusune yiwixawänu,
21 Yawe ixät gatäke yiwixäwik, ile nomän
hikngä tahakut. Yawetä pahawän, kalabus ämin
daying yiwixak täpätä Josewu ilakngä kakut.
22 Kake Josewu kalabus äminde kuhiläle
tuwängukut. Tiwän kalabuskätanu inaka
pahakinu, itä yäxawän pahakin.
23 Yawe Josepkät yiwike gatängämixawän, kal-
abuskätanu ina puyäka pahakulu nomängän
tikin. Tiwän kalabus daying yiwixak täpätä puyä
Josepde imikengu, meyä dowäkut.

40

Josepdä dambu tikindäne yäpulinä yakut

1 Josewu kalabusune yiwixawängän, täpduxu
gwendune Isipde kingge wain pahake iminggak
täpä äwä bret hängäminggak täpä yangu kingge
kayine gutongä pahakumäläk.
2 Pahawät, Isipde kingu uläpäyatde tokngä
hikngä natäpgut.
3 Tikengä kalabus yolu Josepdä yiwixak gwe-
nunekän päku, kalabus daying yiwixaying äminde
kuhiläle yolune pekin.

4 Tiwän kuhiläle yiwixak täpätä Josepde imän,
daying yiwikut.
Kalabusune belakngä womdu yiwihikangä,
5 wain pahakakut täpä äwa bret hakakut
täpä yangu dambu täpduxu inä unggwenunekän
inäinä tikumäläk. Dambu ulikumäläxu yäpulinä
inäinä.
6 Kwepdätä tembänä Josepdä apungu,
anatänatälike yiwixawät dayipgut.
7 Dayike "Gilu inale natänatälikamäläk?" yang
yänikut.
8 Yäniwän, "Nilu dambu inäinä dayimäk.
Tiwändeyä dambu ulimäkge yäpuli nininangäsä
äminu wenä," yang inikumäläk.
Tiwän Josepdä "Dambule yäpuli Anätutäkän
yäminggaxunin. Ge dambuhä undan yähon,"
yang yänikut.
9 Tiwän kingge wain pahakakut täpätä Josewu
using inikut. "Dambu tängäne wainu täkngatu
kat.
10 Wainu uläknga kätakngä täkngayalä
täkngatu. Tiwän gwäkgwäkngäne salinä
yupsänggän alaxäwik galaying.
11 Tiwän kingge käwu nätä tätnä, unggalayin-
gunin päke sasapa, kingge käwune pukuwä, inäle
imit," yang inikut.
12 Tiwän Josepdä "Dambu uläknga yäpuli us-
ing," yake using inikut. "Katakngä täkngayalä
täkngatu dayiläxu täpduxu gwenalä gwendu.
13 Täpduxu gwenalä gwendu yiwikengu, gä
kalabusde yiwiläxu, kinggä yawän epuxuwiläk.
Tiwän puyä yakap pahakakuläk täknga hipdu
äpme gamän, wainu pahaxäwik, kingge imiläk.

14 “Gäle using tahawän kakengu, gätä näle
butayä natäpso. Natäke, kingu ainiyo. Tiwän
kalabusunetä napmämbän epuxuwit.
15 Nä Hibrule kewunetä ämindäkän
nanitäkapgin. Ngä anexäyä gutongä täkngatu
dolahakum. Tiwändeyä kalabusde yumdekän
täkapu napmambä yiwixat,” yang inikut,
Josepdän.
16 Wain pahakakut täpäle dambu yawän
natäke, Josepdä yäpuli nomän hikngä iniwän
kake, bret hakakut täpäxäyä Josewu using inikut.
“Näxäyä dambu täkngatu using tit. Baskelu
bretnänäxäyä gwenalä gwendu kuhitnane
gwäpit.
17 Enetängä gwenune brelu inäinä kingge pät.
Tiwändeyä anggwäpilune kwäwitdä apu päku
naying,” yang yakut.
18 Yawänä Josepdä natäke “Dambu uläknga
tiläxu yäpuli using. Baskelu gwenalä gwendu
dayiläxu täpduxu gwenalä gwendu.
19 Täpduxu 3 gwenune kinggä yawän, kal-
abusunetä epuxuwi, guläkga pahandäkngake,
däki täpäne täko mapä wukuwi, kwäwitdä gupda
näning,” yang inikut.
20 Täpduxu 3 ungggwenu kinggä alakutde
täpduk. Ge kinggä naxu puyä äminäle kuhiläle
inulung hängyämikut. Tikengä wain pahakakut
täpä äwä bret hakakut täpä yangu kalabusunetä
pewän epuxuke, puyä äminu uläkwäkge kayine
kukumäläk.
21 Tiwän wain pahakakut täpä puyä tupä pa-
hakakut using imän, kingge käwu hipdunä täke
imikut.

22 Tiwänu bret hakakut täpä kinggä yawän,
puyä äminätä täku, däki däkäne mapä pukukut.
Hängä ulikulu inä dambu tike yawät, Josepdä
yänikut using tikut.
23 Tiwändeyä wain pahakakut täpä puyänä
hipdu täkengu, Josepdä iniwän kakutde bulämnä
hikngä natäpgut.

41

Josepdä kingge dambu yäpuli yakut

1 Krismasu gwenalä apuxuwänä, Isipde kingu
dambu täkngatu using tikut. Yanggä Nail Dupine
yiwike kaxawän,
2 towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge
ilakngäkän gwenggwenu yanggäxätandä
akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwikin.
3 Tixawän towiyä gämänu tänge wenäxäyä 7
yanggäxatandä akoxuke, tänge käyä gwengg-
wendä yiwikinunekän päkapu yiwikin.
4 Tikengä tänge käyä gwenggwenu, tänge wenä
uläkwäkgä apu yähake napulukin. Tiwän kingu
unin kake naxälake enakut.
5 Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä
using tikut. Wilu dupitunetäkän bulä inulungu 7
alake galakin.
6 Tiwän dupituxäyä bulä 7 alawä, gusitdä
akonggakätandä wawuwawungu tokngä
täkngatutä apu ihiwän, bulä mätekngä hikngä
tikin.
7 Alake, wilu bulä inulung alakinu, mätekngä
alakindä guläk päkin. Tiwän kingu unin kake
naxälake enake teyä, dambu tikutnä kakut.

8 Tembänä enake, dambu ulikutde
natänatälikut. Tikengä dambu natäke yäpuli
yäkaying äminunin äwä natändetdet ämin
yang undä yawän apä, dambu tikulu yänikut.
Tiwändeyä u yiwikinu täpätutä dambu ulikutde
yäpuli donatäke initapgin.
9 Tiwänä kingge wain pahanggak täpätä kingu
using inikut. “King, gutongä tahakumu* using
ganiwit.
10 Gätä näxät bret pahanggak täpäxätde tokngä
natäke, kalabus daying yiwixayingge kuhiläle
yolune kalabusde nipmakuläk.
11 Kupilä gwendune dambu inäinä tikumäk.
Ulikumäxu yäpulinä inäinä.
12 King kang yiwixayingge kuhiläle puyä äminu
wawakdäkä Hibru nanä täpätuxät yiwikumäng.
Ngä dambu tikumäxunin inita natäke, yäpuli
inäinä ninikut.
13 Tiwän hängä itä ninikut using hikngä tikin.
Nä puyäna hipdu namixäwik, bret hakakut täpä
tänguwä kumgut,” yang inikut.
14 Iniwän kinggä puyä äminä yäniwän, Josewu
kalabusune yiwikulu yupsäng täkapgin. Täkapä
kuhit dänggämnä äwä gen dänggämnä yang
matäke, täwixu käluk pahake, kingge kukut.
15 Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Dambu
täkngatu titnä yäniwa, äminu täpätutäkänkäyä
yäpuli donanik. Tike gäle using yaying. ‘Dambu
iniwä natäkengu, yäpuli nomängän yänggaxunin,’
yang naniying,” yang inikut.

---

* **41:9:** Gutongä u tahakulu kingu Josepde tupä ininangäsä teyä doyakut.

16 Iniwän Josepdä kingu using inikut. “King, hängä uläknga nätä dolahanggalunin. Tike gätä natäläxu, Anätutä äpme ganiwik,” yang inikut.

17 Iniwän kinggä Josewu inikut. “Dambu tängäne using kat. Yanggä Nail Dupile kwayimune yiwike kaxawa,
18 towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge ilakngäkän gwenggwenu yanggäxätandä akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwiying.
19 Tiwän ile mähene towiyä gämänu 7 tänge wenä, tiwän wäyi hikngä gwenggwenkäyä yanggäxätandä akoxuying. Isipde kewune towiyä gämänu usä bimä gwendunekänkäyä dohikngä dayipgum.
20 Akoxuke tänge wenä unggwenggwendä apu, tänge käyä yakap akoxuyingu yahake napuluying.
21 Tiwändeyä ämindä dayikengu, ‘Usingbä naying’ yangu natäpnangäsändo, inale tänge wenä. Tiwän yakap yiwiying usinggän yiwiying. Tiwän unin dayike enat.

22 “Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä using tit. Wilu dupitunetäkän bulä inulungu 7 alake galaying.
23 Tiwän hipdu 7 alawä, gusitdä yähawän, mätekngä hikngä tiying.
24 Tike ako wilu inulung alayingu, mätekngä alayinggä guläk päying. Tiwän unin dayike enakengä, dambu natäke yäpuli yäkaying äminunin yäniwa, täpätutäkänkäyä yäpuli donanik,” yang inikut.

25 Tiwänä Josepdä kingu using inikut. “Dambu
tiläxu usäkän, tiwän yäpuli täkngatukän. Anätutä
dasingga tahawikge natäxu, unin tahawän kaläk.
26 Towiyä gämänu nomänu 7 dayiläxu krismasu
7. Tiwän wilu bulä nomänu 7 dayiläkäyä kris-
masu 7. Dambu uläkngayalu usäkän, tiwän yäpuli
buläkän. Naxu meyä äpme alaxawä, krismasu 7
apik.
27 “Tiwän ile mähene towiyä gämänu tänge
wenä, tiwän wäyi hikngä 7-u dayixawi akoy-
ingkäyä, krismasu 7. Tiwän wilu gusitdä yähawän
bulä 7-u wäyi alayingkäyä krismasu 7. Yäpulinä
krismasu 7 nakge äpme dapmäke yiwitning.
28 “Ayat usinggän Anätutä dasingga tahawikge
natäxu, unin tahawän kaläk.
29 Isipkätanu naxu meyä hikngä alaxawä, kris-
masu 7 apik.
30 Tiwänä ile mähene nakge dapmäke
yiwixawä, krismasu 7 apik. Apän Isipkätanu
naxu meyä hikngä yakap alatningge äpme
bulämdaning, inale naxu wenä hikngä tixawän,
kep gomu wäyi tiwik.
31 Naxu wenä hikngä tiwän, naxu yakap alawä
meyä näning gwenggwende äpme bulämdaning.
32 Anätutä dambu uläkngayat gamixu, yäpulinä
buläkän usingge gamik. Inä Anätutä ‘Using
hikngä tahawit,’ yangu anatäkengä gamik. U
natäk using hikngä tinanggenggak.
33 “Ge äpmanu äminu natändetdetnä kayä,
tiwän natändetdet wam yänggaxu täpätu
tuwänguyo. Tiwän Isip kewu awomu itä kang
yiwik.

34 Ile gepbine yiwitningge äminu täkwäkguxäyä
tuwänguyo. Tiwän itä yiwike yäxawä, puyä
pahaningune nanä undä, naxu 5 päningune
nanä aupuke, 4 inäle pexäwik, 1-u puyä äminu
uläkwäkge yämixawä pening.
35 Krismasu naxu nomän alatning gwenggwe-
nune nanä, wilu kingge umande päke, nak yolu
taunune nanä gwengwenune mahande näningge
peke daying yiwitning.
36 Naxu uläkwäxu mähande Isip nanätä takgä
yiwixäwik päke näningge pening. Ge kantri
awomu nakge dondapning," yang yänikut,
Josepdän.
37 Josepdä wamu uläknganin yawän, kingkät
puyä äminäxätdä natäpä, nomän tikut.
38 Tiwän kinggä puyä äminä using yänikut.
"Anätule wawungu äminu aläpäle tängäne yi-
wixak bimä käyä? Ngä uläpä tuwängutnim," yang
yänikut.
39 Tikengä kinggä Josewu using inikut. "Wamu
uläknga yaläxu, Anätutä gäle gamän yänggaläk.
Tiwän natändetdet äminu gä bimä täpätu wenä.
40 Ge gä kantrinale kuhiläle yiwiläk. Tiwän
äminu undä gäle wam gwälamike yiwitning.
Tiwändeyä nä king. Ile tiwän, näle kematde
yiwiläk," yang inikut.

Josewu kinggä Isipde bulämbam täpäle yiwikge tuwängukut

41 Kinggä Josewu using inikut. "Nätä gä
bulämbam täpäle tuwänguwa, Isip kewu undä
awomunin kang yiwiläk," yang inikut.

42 Inike ringu tuwängge matäkinä kinggä
kätakngäne täpän pukukulu utdoke, Josepde
kätaxune täpän pukungämikut. Tiwänä hipdu
täwixu kwikwikngätä bupginu belakngä
kwämbätdu imän tahakut. Imän tahawänä,
uhixu täkngatu goldä tahakinu Josepde guläxune
mapän pukukut.
43 Tiwän kinggä Josewu äminbamde
yakap täpäle tuwänguwän yiwikutde, kalisu
kwämbätdu† imän, une päko yiwike kukut.
Kuxawän kingge puyä äminätä yakap kuxäwik,
"Kundäkngake yapmitnong," yang yakin. Kinggä
Josepde using pahakut. Tiwän Isipde bulämbam
täpäle yiwikut.

44 Tiwän kinggä Josewu using inikut. "Nä
king. Tiwändeyä using yänggat. Isipkätanu
inaka yumdekänu dowahaning. Tike gätä 'Using
pahanong,' yang yäxawikänä, pahaning," yang
inike,
45 Josewu umanä käluk täknga Sapanet-Panea
yang inikut. Tikengä Onde prisu‡ umanä
Potipela, tiwän yäpanä umanä Asenat uläpä,
kinggä Josepde imän, mängätnäle täkut. Tikengä
Isipde kewu undä tihikuke kakut.

46 Josewu krismasnä 30 using yiwixawän,
Isipde kinggä puyä bulämbam däkä yawän täkut.
Täke kingu teke, Isipde kewu undä tihikuke
kakut.

---

† **41:43:** Täpduxu uwomune kalisu hosdä tulipäke tihikukakin.
‡ **41:45:** Onu miti yolu gwendule uman. Miti yolu unggwenune Isip nanätä tumuxu gusitde yäkakin.

47 “Krismasu 7 naxu meyä alatning,” yakut using, krismasu unggwenggwenu naxu meyä hikngä alakin.
48 Isipkätanu naxu meyä alakin gwenggwenune Josepdä yawän, naxu undä taunu yiwixayingune äpmele inäinä petäke kukin. Naxu puyä taun kwayimune pahakinunin päxäwik, päku yämixawä, nak yolu taunune nanä gwenggwenune petäke kukin.
49 Wilu duksäng päkapu pexawä, meyä hikngä haluhalu yanggä gwenune nanä bimä tikut. Tinggawän axendekinu kendetnangasändo tiwän, undan tekin.
50 Krismasu nakge dapningge gwenggwenu doapuxawän, Josepde mängälu Asenat, Onde prisu Potipelale yäpatä wawakngä täpäyalä dukngikut.
51 Tiwän Josepdä “Anätutä gatängamän, meyä apgin äwä yotna nanä yangge ambulämdat,” yake, engangä yakäp täpä umanä Manase yang inikut.
52 Tikengä wawakngä maha täpä “Äminde kewune meyä bulak yiwit deyä, Anätutä tahawän, engangu towikggat,” yake, umanä Epraim yang inikut.
53 Naxu meyä alakinu äalaxawäkän, krismasu 7 apuxuwän pulukut.
54 Josepdä “Krismasu 7 nakge dapning” yakut using, krismasu yakap gwenu une apän, kepkewu sänesänekа yiwihikukayingu nakge undä dapgin. Tiwändeyä Isipkätanu naxu käyä tikut.
55 Yiwihikangä Isip nanäxäyä nakge dapmäke, ku kingu nakngäle inikin. Tiwän kinggä using

yänikut. “Josepde kuwä, itä dasingga pahaningge daniwänu, using pahanong,” yang yänikut.

56 Nakgäne täknga, kantri Isiwu undä gwen dapgin. Tiwänä Josepdä yolu wit pekin gwenggwenu yämä siwän, Isip nanätä apu, naxu moninggä uhikin, inale Isipkätanu naxu wenä hikngä tikut.

57 Kewu undä gwen naxu wenä hikngä tiwän, Isipgän apu, wilu Josepde tängäne moninggä uhikin.

42

Josepde payänä täkwäxu Isip kukin

1 “Isipkätanu wilu käyä,” yawä natäke, Jekopdä wawakngä yänikut. “Ginu ina nänimde nakge wamu doyake yiwixaying?

2 Isipkätanu wilu käyä yawäxakum. Ge une puku uhike päkakopnong. Tiwän unin nakengu, doxumnim,” yang yänikut.

3 Tiwän Josepde payänä 10 täkwäkgäkän wit uhiningge Isip pukukin.

4 Tiwändeyä Josepde ulawu Bensaminu “Täke kuwä tängutnäng,” yake, nanätä äinindäknga kut.

5 Äminu nakge dapmäke, wit uhiningge kuxawä, Israelde wawakäyä pukukin, inale Kenankätankäyä naxu wenä tikut.

6 Isip kepkätanu Josewu kuhiläle yiwixawän, äminbamdä wilu ile tängäne apu uhixäwik, päke kukin. Tixawän payänäxäyä wit päningge apuke, Josepde nomune sopäsopä puke, däme päpu, kewune yamgin.

7 Axuwä Josepdä dayikengu, “Payäna,” yangu
anatäpgut. Tike teyä “Womdune nanä yäning,”
yake, “Ginu sänetä apukaying?” yangu ki-
tokngäkän yänikut.
Tiwän “Ninu Kenandä nak uhinimde
apumäng,” yang inikin.
8 Josepdä dayike, “Payäna,” yangu anatäpän
deyä, payänä täkwäkgä “Äminu aläpä, Josepbä,”
yangu donatäpgin.
9 Tixawänu dambu yakap tike dayipgut
täkngale une natäpän kukut. Tiwän “Ginu
amäk tahanangge wepdä apuke nindutapningge
apuying. ‘Isipde yolu womduyi dämänu
wenämbä,’ yang yake katapningge apuying,”
yang yänikut.
10 Yäniwän, payänätä “O bulämbam täpänin,
usinggendo. Tike nak uhinimde apumäng.
11 Ninu täpätule wawakgän. Tiwän wamu
hiyäkängän yäkamängunin. Ninu wepdä apuke
dandutapnimde doapumäng,” yang inikin.
12 Iniwä Josepdä “Ginu kem yäkaying. ‘Isipde
yolu womduyi dämänu wenämbä,’ yang yake
katapningge apuying,” yang yänikut.*
13 Tiwänä yäkwäle wamu using inikin. “Ninu
Kenan yiwixamängunin. Tiwän ninu täpätule
wawakgän. Nanindä ulapninu täpäyaläxät
towikut. Tiwän ninu unekänu 12. Tiwändeyä
ulapninu täpätu wenä. Tike wasekngä täpä
naninkät yiwixawät apgumäng,” yang inikin.

---

* **42:12:** Josepdä payänä wamu kitokngä hikngä yänikulu, “ ‘Ulapnin pahana malikutde, meyä aläknga apunggak,’ yang natäkengu, bäniyä äpmebä täpä täkwämbik?” yang natäke yänikut.

14 Tiwän Josepdä using yänikut. “Ginu wepdä
apuke, nindutapningge apuying yangu andanit.
15 Hiyäkändembä yäkayingge using tahake
dandupit. Ane yiwixawäkän, ulapsä wasekngä
täpä apik. Tike doapänu, kingu käluk yiwixakge
umande, wamu kitokngä yänggat. Yolu awomu
doleke kuning.
16 Ginu undä kalabusune pexawä, täpätutäkän
ku ulapsä täkapsok. Tiwänä wamu hiyäkände
yaying yangu natäpit. Tike wenä tiwänu, kingu
käluk yiwixakge umande yänggat. Ginu wepdä
apuke, nindutapningge apuying yang natäpit,”
yang yänikut.
17 Yake kalabus yolune päku pewän yiwixawä,
täpduxu gwenalä gwendu tukwake kwakakut.

18 Täpduxu 3 gwenune Josepdä using yänikut.
“Nä Anätule anaxaläkgalunin. Ge nätä daniwit
using tahakengu, doxumning.
19 Ginu hiyäkändekän yäkayingä kakengu,
notsä täpätu kalabus yolune tewä yiwixawän,
täkwäkgutäkän wilu yotsäle päke kunong, inale
notsäbamu takgä yiwayak.
20 Tiwändeyä ulapsa wasekngä uläpähimu
aläkapä kayot. Tikengä wamu hiyäkände yakinä
tinggak yangu natäke, doyäwa dahipning,” yang
yäniwän, “Uyänggaläk usingu äpme tahanim,”
yang inikin.

21 Tikengä inäkänu using yiwikyakin.
“Ulapnin tahana malikutde, äpmanu meyä nihä
päkamäng. Kwänämkät tixäwik ‘Manutnong,’
yang yakwakäxawängän, tahana malikut. Itä
päkut bimä, meyä nihä päkamäng,” yang yakin.

22 Yawä Rubendä yänikut. “Nätä dasing danikum? ‘Josewu dolahana maliwik,’ yangu andanixawayä tahawäxakum. Unin tängutna kumgutde, ile yäkwäle täknga Anätutä meyä unin niminggak,” yang yänikut.

23 Josewu Isip wam yäxawän, puyä äminä täpätutä Hibru wamune päpän täkwaxawä, yänikut. Tiwän “Nihä wamu u yamängu dombä natäk,” yang natäpgin. Tiwändeyä wamu yakinu Josewu anatäpgut.

24 Unin yawä natäke, Josewu kepmän täpu kwänämnä tiwän täkawänä, hipdu ako wamu yänikut. Tikengä puyä äminä yäniwän, Simion tänggänggänuke, bälängä äwä kätakngä yangu, notnä axang yiwixawäkän, napdä wamgin.

25 Tikengä Josepdä puyä äminä wepdäkän using yänikut. “Wit äwä naxu kahitde näningge yang inäinä kekngälukyäminong. Tikengä moningä inä päkapginu, wit kekngälutningunekän inäinä kekngälukyäminong,” yang yäniwän, inä u yänikut using kekngälukyämikin.

26 Tiwäna yäkngä donggi päkapu pekinune päko peke, päke kukin.

27 Axuxawä tukwawän, awetningge yiwikin womune, notnä täpätutä dongginäle nak imikge yäkngäxätan sikengu, moningä hipdu yäkngäxätan kekngälukinä kakut.

28 Kake “Mäte kanong. Nä moninga hipdu yäkngaxätan kekngäluyingä tinggak,” yang yänikut.

Yäniwän meyä hikngä natäxäwik, kwätälä yamuxawä, kawäkawän tahake, “Anätutä awomu

dasingge tahanggak?” yang yakin.

29 Tikengä ko nanä Jekowu Kenan yiwixawän,
hängä Isip kuwä, dasingga pahakinu undä inikin.
30 Using inikin. “Isip kewu uwomde kuhiläle
yiwixak täpätä ‘Ginu amäk tahanangge wepdä
apuke nindutapningge apuying,’ yang ninike, ki-
tokngäkän ninikut.
31 Tiwän nindä using inikumäng. ‘Ninu wamu
hiyäkängän yäkamängunin. Wepdä apuke dandu-
tapnimde doapumäng.
32 Ninu Kenan yiwixamängunin. Tiwän
ninu täpätule wawakgän. Nanindä ulapninu
täpäyaläxät towikut. Tiwän ninu unekänu
12. Tiwändeyä ulapninu täpätu wenä. Tike
waseknga täpä naninkät yiwixawät, teke
apgumäng,’ yang inikumäng.
33 “Tiwän kuhiläle yiwixak täpätä using
ninikut. ‘Using tahawäyä, ginu hiyäkängän
yäkaying äminunin yang natäpit. Notsä täpätu
ane tewä yiwixawän, täkwäkgutäkän wilu yotsäle
päke kunong, inale notsäbamu takgä yiwayak.
34 Tiwändeyä ulapsä wasekngä uläpähimu
aläkapnong. Tiwän kawit. Kakengä ginu wepdä
apuke nindutapningge doapuying, tike wamu
hiyäkängän yäkaying äminunin, yang natäpit.
Tikengä notsä ane yiwik täpä hipdu damit. Tiwän
Isip kewu awomune täkekän tihikuning,’ yang
ninikut,” yang inikin, nanän, Jekowun.
35 Naxu päkinunin wälixäwixu, moningä wit
uhiningge päke kukinu hipdu yäkmätekngäne
inäinä kekngälukyämikinä dayipgin. Unin
dayikengu, wawakngäxät nanäxät naxälakin.

36 Tiwän nanätä using yänikut. “Gindä pa-
hawä, enganga täpäyalätä hikngä hopikamäläk.
Josewu hopikutnä äwä Simionkäyä hopinggak.
Tiwän Bensaminkäyä täke kuningge yäkaying?
Gindä tahaxäwik, meyä däkä namikaying,” yang
yänikut.
37 Yäniwän Rubendä nanä using inikut. “Ben-
saminu kätakngane teyo. Tiwän täke kuke, hipdu
täkapit. Tike doläkapa kakengu, nina wawaxu
uläpäyalu yäkwäle täke sipi kumsimäläk,” yang
inikut.
38 Iniwän nanätä using yakut. “Reseldä
dukngikulu wawaknga uläpä ginkälu dowukun-
ing, inale payänä axumgut, tiwän aläpähimdäkän
yiwixak. Tiwän nä äminäläke alit. Ge axux-
awä, kahit täpäne meyä täkngatu ile apänu, nä
butayä täknga namініngunin. Tiwän nä butayä
uläkngatä nuwän kupilunin,” yang yänikut.

43

Josepde notnä hipdunä Isip kukin

1 Kenan kepkätanu naxu wenä hikngä tikut.
2 Tiwän wilu Isipdä päkakopginu änänggäwä pu-
luwän, Jekopdä wawakngä using yänikut. “Hipdu
puku, naxu uhike päkakopnong,” yang yänikut.
3 Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Äminu
bulämbamu uläpätä yäko wamu using ninikut.
‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu do-
hikngä dandupit,’ yang ninikut.
4 Ge gätä täke yawi, ulapninkät pukukengu,
naxu äpme uhike päkakopnim.

5 Tike ‘Ulapsä mäläke pukunong,’ yawi, ninu dowukunim, inale ‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu dohikngä dandupit,’ yang ninikut,” yang inikut, nanän.

6 Tiwänä Israeldä using yänikut. “Äminu bulämbamu uläpä ‘Ulapninu täpätu käyä’ yangu inale inikin? Using inikinde, meyä täknga namikaying,” yang yänikut.

7 Yäniwänä wawakngätä using inikin. “Äminu uläpätä nihäle äwä ninkät nanäle ninikwayikut. ‘Nansä undan yiwixak?’ yake, ‘Äwä notsä täpätu käyä?’ yang ninikwayikut. Tiwän ‘ “Ulapsä aläkepnong,” yang niniyäk,’ yangu donatäxäwik, yäkwäle wamu ‘Hii, käyä,’ yang inikumäng,” yang yakin.

8 Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Iniwi, näle apän, yupsäng pukuna. Ge nak päkakopna nake, nin, gika, äwä wawakdäkänin yangu doxumnim.

9 Wamu kitokngä using yänggat. Bensaminu nina äpme kang yiwit. Nätä ane gäle doläkapukengu, gutongä nätä gäle tahawit. Ge gutongä u tahawit täkngale, meyä täknga täke namiläk. Tiwän yiwikyiwiknga yiwilune, nina iwikge äpme päng yiwit.

10 Gätä ‘Täke,’ yawi tupä pukukumäng gämu, awukuke akoke, hipduxäyä awukuke akopnam,” yang inikut, Judatän.

11 Tiwänä Israeldä using yänikut. “Using tiwänu, using tahanong. Hängä gwälamgwälamu kewu awomune nanä yäksäne kekngäluke pänong. Ge bänip gwalängge, äminu uläpäle unin imining. Pa inuxu käpängä gwälam,

ingutbamdäne yanggäyi, äwä pa salinu anäkayingu kutan bimä unin yang pänong.
12 Tikengä, moningu yakap päke kuwä ambäwäpahoke kengalutdamä päkapginkät, käluk päningkät unekän peke,
13 ulapsäxät täpä päke, äminu uläpäle yupsäng pukunong.
14 Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä tahawän, äminu uläpätä ginde butayä natäke pewän, Simionkät Bensaminkälu päkapnong. Dasingga? Wawaknga wenä tiwänu, undanä. Butayä täkngane yiwixawit," yang yakut.
15 Tiwänä Israelde wawaxu moning, bänip gwalängge hängä, äwä Bensamin yang päke, Isip pukukin. Päpu, Josepde kayine yiwikin.
16 Tiwän Josepdä Bensamin kake, puyä äminäle kuhitde yiwixak täpä using inikut. "Äminu aläkwäxu yotnane yänipäku peyo. Tikengä kälawu gwendu tänguke hanggayo. Ge nätä kepmä wom apa, naxu ixät nänim," yang inikut.
17 Tiwänä Josepdä inikut using, äminu uläkwäxu Josepde yolune yänipäke kukut.
18 Josepde yolune päke kuxawän naxälaxäwik, using natäpgin. "Yakap apna, moningu yäknginune kekngäluknimä päke kukumängge natäke tahanggak. Ge anihipmäke, puyä äminäle päke pewän pahaxätna, dongginin päpikge tahanggak," yang yaxäwik naxälakin.
19 Tikengä Josepde yolune yämä däkäne täku, puyä äminäle kuhiläle yiwixak täpä using inikin.
20 "O, hiyäkän hikngä, bulämbam täpä. Yakawu ninu naxu ane uhinimde epgumäng.

21 Ngä axuxätna tukwawän awetnimde yiwikumäng womune yäkngin sikengu, moningu inä awäkumäng usinggän inäinä yäknginde mawune dayipgumäng. Ge hipdunin päkapukamäng.
22 Moningu kälukäyä nak uhinimde awämäng. Tiwändeyä moningu äminu uläpätä hikngä kengäluknimik yangu donatapgumäng," yang inikin.

23 Yawä "Täke un. Manaxälatnong, inale moningsä awäkum. Tiwändeyä Anätuhä, nansäle Anätutä hikngä hängä gwälamu yäksäne damikutnä tiwänak," yang yänikut. Tikengä Simionu yawän, ku notnäle täkapgin.

24 Tiwän Josepde yolune päke koke, yanggä bälängä hälutningge yämike, dongginäle naxu yämikut.
25 Tiwän naxu une näning yang yawän kakinde, bänip gwalängge päkinu, Josepde kepmä wom apän imininggе tändäkngakin.

26 Tiwänä Josewu yolune apän, hängäläpä tändäkngakinu imike, sopäsopä puke, däme kep däkäne päpu yamgin.
27 Tiwänä Josepdä using yänikut. "Ginu iwalu dolike apuying? Nansä äminäläke yawäxakumu uläpä dasing? Täkekän yiwänak?" yang yäniwän
28 yäkwäle wamu using inikin. "Naninu gäle gepbine yiwixak täpä täkekän yiwänak," yang inike, "Äminu aläpä bulämbam täpä," yang natäke, sopäsopä hipdu puke, däme kep däkäne päpu yamgin.

29 Tiwän dayitäke kukengä, inä mingäle wawaxu Bensamin kake, using yänikut. “Ulapsä waseknga täpä yawäxakumu, unin an?” yang yänikengä, Bensaminu using inikut. “Wawaknga, Anätutä gäle gwälam hikngä tahaxawän yiwitäke kuyo,” yang inikut.
30 Ulapnä Bensamin kawän, butayä hikngä tiwän, yupsäng hikngä peke, epu täku, yotnä inä yiwixakätan kohopike, kwänämnä tikut.
31 Tikyiwihikangä, kayi yanggänä yanggätä pahawän kuwä, apu dolikut wälä däkngake, puyä äminä “Naxu sixut,” yang yänikut.
32 Tiwänä sike, Josepde gwenu inätä imike, notnä täkwäkge inätä yämike, Isip nanä Josepde yolune nakayingu inätä sikyämikin. Isip nanätä naxu Hibru nanäxät näningge mähe hikngä natäxakin. Ge unekänu nänangäsändo. Ile tiwän inäinä sikyämikin.
33 Notnä uläkwäxu alakin using, yakap täpänetä ku waseknga täpäne yäxawä, yiwitäke kukin. Yiwitäke kuwä, “Krismasninu ämbä natäxak?” yake, kawäkawän tahakin.
34 Naxu sikyämikinu, päyänä täkwäkge inäinä yämikin. Tike teyä Bensaminde sikin gwenu, äminu 5-dä nänangäsä gwen sikin. Naxu naxälä näxäwik, wainkäyä naxälä tängopgin*. Tixäwik Josepkät kuläkake yiwikin.

44

Josepde käwu ahopikut

* **43:34:** Naxu bulämbam hängakakin gwengwenune wainkäyä alängokakin.

1 Naxu napä puluwänä, Josepdä puyä
äminäle kuhitde yiwixak täpä wepdäkän using
inikut. “Naxu yäkngäne meyä kekngälukyämi
dopäyä, moningäxäyä yäk mawu inäinäne
kekngalukyämiyo.
2 Tikengä silwa käpna ulapnä wasekngä täpäle
yäk mawune moningu wit uhiwikge päkapgutkät
kekngälukngämiyo,” yawän, inä Josepdä yakut
using tahakut.

3 Kwepdätä tembänä hikngä gusilu akoxawän,
Josepde puyä ämindä yäning yäpiwä, dongginä
päke kukin.
4 Taun teke kuwä, belakngä dolixawän, Josepdä
puyä äminä inikut. “Äminu uläkwäxu yupsäng
yäwaläke ku pänggänggänuke, using yäniyo.
‘Nindä ginde nomän tahana teyä, gindä ninde
wäyi hikngä täknga inale hikngä tahaying?
Bulämbam täpänale käwu kukäle inale täying?
5 Käwu unggomune tängoxäwik, natändetdelu
wepdä yiwixayingkäyä unggomune päxäwik yat-
apmänggaxunin. Ginu wäyi hikngä tahaying,’
yang yäniyo,” yang inikut.

6 Tiwän ku pänggänggänuke, wamu Josepdä
yakut using yänikut.
7 Tiwänä using yakin. “O bulämbam täpä, das-
ingge hikngä natäke nininggaläk? Ninu hiyäkän
hikngä yäkamäng. Usingu dohikngä tahamäng.
8 Moningu yäknginune dayipgumängu, Ke-
nandä hipdu äwäkapna dayipguläk. Ge ‘Silva bä
gol kukäle päying,’ yangu inale natäke nining-
galäk?

9 Ninu apumängu äminu täpätutä täkngä kakengu, täke tänguwä kungäxawän, äwä ninu dolämängu puyä ämin moyoyikale yiwitnim,” yang inikin.

10 “Täke un. U yäkaying using tiwik. Imindäka täkngä kakengu, uläpä näle puyä ämin moyoyi däkngaxawän, ginu täkwäkgu meyä dowäning,” yang yänikut.

11 Yang yäniwän, yäkngä inäinä kewune yupsäng päkepu peke sikin.

12 Sixawä Josepde puyä ämindä dayitäke kukut. Payänäle yäxunetä dayitäke kuhikangu, käp gomu Bensaminde yäxune kakut.

13 Tiwän unin kake, meyä hikngä natäke, inä täwik wehekin. Tikengä yäkngä donggi tängäne päko peke, hipdu taunde kukin.

14 Josewu yotnäne yiwixawän, Judaxät notnä täkwäkälu “Asing tahana, ninde butayä äpmembä natäpik,” yake okopi päko, Josepde kayine pimakin.

15 Tiwänä Josepdä using yänikut. “Ginu käpna kukäle inale täying? ‘Natändetdelu wepdä yiwixayingunin yatäpmänggaxunin,’ yangu donatäke tahaying?” yang yänikut.

16 Yäniwän, Judatä yäkwäle wamu using inikut. “O bulämbam täpänin, ‘Gutongä dolahamäng,’ yangu dasing ganinim? Anätutä wäyininu aläpän tapmäk. Nin äwä käp täkngä kaying täpä yangu undä puyä ämin moyoyika däkngnim,” yang inikut.

17 Tiwänä Josepdä using yakut. “Usingu dohikngä pewa pahaning. Käpna kukäle täk

täpätäkän näle puyä ämin moyoyi däkngake yi-
wixawän, ginu nansäle bänip kwikwik täkngane
kunong,” yang yänikut.

Judatä ulapnä gatängämikge yakut

18 Tiwän Judatä täku, Josepdä yiwikulune
inälängän yiwike, using inikut. “O bulämbam
täpänin, wamu täkembä ganiwit? Kingkät gäxälu
bulämbam täpäyat. Usäkän. Tike nä puyä
ämindatä yäwa, tokngä manatängamiyo.
19 Tupä ninu using ninikuläk. ‘Ginu nansä
ayiwänak? Tiwän notsä täpätu käyä?’ yang
niniwi,
20 nindä using ganikumäng. ‘Hii, naninu
äminäläke alikengä, ulapninu wasekngä täpä
towikut. Ngä undan yiwälak. Mingätä wäwi
täpäyaläkän dukngikut. Dukngikutnä payänä
axumgut. Tixawän wawakngä wasekngä
täpätäkän yiwixak. Uläpä naninde bänip,’ yang
ganikumäng.
21 “Tiwän gätä using ninikuläk. ‘Aläkepnong
tiwän käwit,’ yang niniwi,
22 nindä using ganikumäng, o bulämbam
täpänin. ‘Wawakdäkä uläpä nanä teke
epnangäsändo, inale aleke epänu, nanä
axupixunin,’ yang ganikumäng.
23 “Tiwändeyä gätä puyä äminda using
ninikuläk. ‘Ulapsä wasekngä täpä doläkepä,
ginde nomu hipdu dondandupit,’ yang ninikuläk.
24 Tiwänä naninde hipdu kokengu, wamu
uninikuläk usinggän inikumäng.
25 “Tiwänä nandä using yakut. ‘Hipdu puku
naxu uhinong,’ yang niniwän,

26 nindä using yakumäng. ‘Ninu dowukunim,
inale ulapninu wasekngä täpäxälu dowukuna,
äminu uläpätä ninde nomu dohikngä nindupikge
yakut. Tike ulapninu aapänu, täke äpme puku-
nim,’ yang inikumäng.

27 “Tiwänä nanindä using ninikut. ‘Ginu
anatäxaying. Mängätnatä wawakngä täpäyaläkän
hikngä dukngikut.
28 Täpätu ahopikut. Tiwän nä doxakum. Das-
ingga? Kälap tukgämbä tänguke yahandekin?
29 Tiwän äpmanu aläpäxäyä aläke kunggäwä,
kahit bänäkängän meyä päpänu, gindä näle
butayä bulämbam hikngä naminingunin. Nä
äminäläke alit. Ge nä butayä uläkngatä nuwän
kupilunin,’ yang ninikut.

30-31 “Bulämbam täpä, nana wawakdäkä aläpä
näxälu doxuta kakengu, axupixunin, inale
wawakdäkä aläpä nandäne bäniyä hikngä.
Naninu äminäläke hikngä damänsimu alik. Ge
wawakdäkä aläpä ninkälu hipdu doxuna, nindä
naninde butayä bulämbam hikngä iminimunin,
tiwänu axupixunin.
32 Tiwänä unetäkänu, nätä wamu kitokngä
hikngä täkngatu nanu using inikum. ‘Bensaminu
nina äpme kang yiwit. Ge doläkapukengu, täpduk
täpduxu yiwilu, meyä uläknga ninalekän yiwik,’
yang inikum.

33 “Ge using kakengu, nä Bensaminde tangge
täkembä gäle puyä ämin moyoyikale ane yiwix-
awa, wawakdäkä aläpä payänä täkwäkät hipdu
kopning?

34 Tike wawakdäkä aläpä doxuwänu, nä nanale
hipdu doxuwit, inale meyä nanale apik täknga
kawitde mähe natäxat,” yang inikut, Judatän.

45

Josepdä inäle yatapgut

1 Josewu butayä hikngä natäke, kwänäm tit-
nangäsä hikngä tikin. Tiwän puyä äminä Isip
nanä “Ginu undä hikngä yolu anggwenu teke
epuxunong,” yang yänikut. Inale puyä äminä
une yiwixawä, notnä “Nä Josep,” yang yäniwikge
donatäpgut. Tike inäkän yiwixawäyä yäniwikge
natäput.
2 Ge puyä äminu teke epuxawäyä, Josewu
kwänämu bulämbam hikngä yangotixawän,
Isip nanä natäxawä, kingge yolune yiwäxaying
äminkäyä “Josewu using tik,” yang ku yawä
natäpgin.
3 Tixawänä Josepdä notnä täkwäxu “Nä
Josep. Nana undan ayiwänak?” yang yänikut.
Tiwänä notnä täkwäxu anaxälake, yäkwäle wamu
doinikin.
4 Tiwänä Josepdä notnä using yänikut. “Ane
inälängän hikngä apnong,” yawän, apgin. Tiwänä
using yänikut. “Nä notsä Josep, tupä gindä Isip
nanäle yämä uhikinunin.
5 Tiwändeyä äpmanu näle u tahakinde,
bänipsäxätanu meyä mawänong. Bä tokngä
täknga tu gihäle manatäpnong. Inale Anätutä
ämin gatangyämikge natäke tewän, nätä gämäxu
apgum.

6 Nak takgä yiwixätna, krismasu gwenalä apux-
unggak. Tiwän nak puyä dowahake dowäke,
krismasu 5-käyä äpme yiwitnim.
7 Anätutä kahitnä inätä hikngä täkngatune
gatängdamän, gindä yiwike, bapuha mahande
sakngälawikge natäke tewän, nätä gämäxu
apgum.

8 “Nä yolu awomune gindä dolahawä
apgum. Tike Anätutä tewän apgum. Tiwänä
Anätutä napmämbän, Isipde kingge natändetdet
inixäwik, kingge yolune yiwixaying äminunin
dayingyiwäxäwik, Isipde kuhiläle yiwixat.

9 Ge ginu yupsäng ko, nana using ininong.
‘Nä Josep dika wawakgä wamu aläknga tewa
apunggak. Anätutä tahawän Isip kewu awomde
bulämbam täpäle yiwixat. Ge mayiwiyo. Tike näle
yupsäng hikngä epso.
10 Päkepu nina wäkngasim, distrik Gosenu kewu
uwomune yiwiläk. Ge wawakga, bapuka, towiyä
gämända, sipsipda, hängä täpäka yangu ane
päkepu peke yiwiläk.
11 Äminbamu undä nakge dapmäxawä, kris-
masu 5 apixunin. Ge ane epnong. Tiwän nätä
dandung yiwit. Tike dondanduyiwa, ginu undä
nakge dapnäng,’ yak wawakga Josepdän,’ yang
ininong.

12 “Nä Josepdä daninggat. Ginu undä nä nan-
dukengu, anatäpnangäsä. Bensamin, gä ulapna
hikngä. Gäxäyä näle anatäpnagäsä.
13 Ge ko nana ahikngä ininong. ‘Josewu
kantili Isipkätanu, umanä bulämbam hikngä,’

yang inike, hängä ane inaka dayiyinggexät inike,
yupsäng täkepnong,” yang yänikut.

14 Yänikengä Bensaminu täku betake, kwänämu
initikut. Tiwän yäkwälexäyä Bensamindä be-
taxäwik initikut.
15 Tiwän Josepdä notnä undä yänitixäwik, kis
pahangyämitäke kukut. Tiwänä notnätä wamu
une inikin.

16 Tiwänä “Josepde notnä aapuying,” yangu
kingge yolune yatäke kuwä natäke, king äwä
puyä äminäle kuhiläle yiwixaying yanggä täke
hikngä natäpgin.
17 Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Notda
using yäniyo. ‘Wilu donggihäne päko peke, Ke-
nande hipdu kunong.
18 Ku nansä, gihäxät nanä yangu undä ane
näle päkapnong. Tiwän Isipde kewu nomän
hikngä womdu dama, une yiwitning. Yiwike
pahawä, naxu nomängän alaxawä päke näning,’
yang yäniyo.”

19 “Yänike unetäkänu using tahaningge yäniyo.
‘Engangsä, mängätsä, nansä yang päkapningge,
kalbimä bulämbamu Isip nanätäne gwenduyi
päke kunong.
20 Hängä täpähäle manatäpnong, inale hängä
Isip nanä gwälamgwälamu äpme damit,’ yang
yäniyo,” yang inikut, kinggän.

21 Tiwänä Israelde wawaxu using tahakin.
Kinggä yakut using, Josepdä notnäle kal bimä
bulämbamu gwenduyi yämike, naxu kahitde
näninggexät yämikut.

22 Unetäkänu täwik käluxu notnäle kwämbätdu
kwämbätdu yämikut. Tikengä Bensaminde täwik
käluxu 5 äwä moningu 300 silwa yang imikut.
23 Tike nanäle päku imininggе using pekut:
Hängä gwälamgwälamu Isip nanä donggi 10-une
päko peke, donggixät inäle pengämikut. Tikengä
wit, bret, äwä naxu kahitde näpikge yangu
donggi mängälä 10-une päko peke, donggixät
inäle pengämikut.
24 Pengämike notnä yäning yäpiwän kuningge
tahaxawä, using yänikut. "Kahit täpäne täkungu,
mayanganinong," yang yänikut.
25 Tiwänä notnä täkwäxu Isip teke, nanä
Jekopde Kenan kopgin.
26 Ko nanä using inikin. "Josewu dox-
umgut. Ayiwäxak. Tiwän unetäkänu äpmanu
Isipde kuhiläle yiwäxak," yang inikin. Unin
yawä, hatnäxäwik, "Hiyäkän yäkaying," yangu
donatäpgut.
27 Tiwän wamu Josepdä u yänikulu undä inikin.
Tiwänä kalbimä bulämbamu Josepdä yämikut
gwengwenunin dayike, nanäle bäniwu tangäne
yiwikut.
28 Tikengä using yakut. "Hiyäkände hikngä.
Wawaknga Josewu ayiwäxak. Ge pukuke kak-
engä kupit," yang yakut.

46

Jekowu Isip kukut

1 Tiwän Israelu hängä täpänä undä päke, yotnä
teke kukut. Kuhikangä Berseba kundopgut.

Une kundoke, nanäle Anätunäle kälawu sipmäke hawän yähäkukin.
2 Tiwän kupiläne Anätutä tahawän, dambu bimä tikut. Tixawän Anätutä “Jekop, Jekop” yang iniwän, Israeldä “We! Nä ane,” yang inikut.
3 Iniwän Anätutä using yakut. “Nä Anätu. Bapukale Anätu, nä unin. Gä Isip kuwiläkge manaxälayo. Isipkätanu nätä äpme pahawa, gäle bapuka sakngälawän, kantri inulung hikngä dakngawän yiwitning.
4 Isiwu gäxät pukunimunin. Tikengä hipdu Kenanu päkakopit. Gä Josepkät yiwixäwik kupiyä, itä kwayiwik. Ge Isip kuwiläkge, manaxälayo,” yang inikut, Anätutän.
5 Tiwän Jekowu Berseba teke kukut. Wawakngä uläkwäkgä Jekop, mängätnä, engangä yangu kalbimä inulungu kinggä pewän kukinu unggwenggwenkätan päko peke, päke kukin.
6 Unetäkänu kälawu äminsak äwa hängä täpänä Kenan päkin yangu undä unuxät pake kukin.
7 Jekopdä ixät nanä undä päke, Isip kukut. Wawakngä, yäpanä, bapunä wäwi, bapunä mängälä yang unda päke kukut.
8 Jekopde wawakngä, bapunä yangu Isip kukinu umanä using.
Yakap täpä Ruben.
9 Tiwänu Rubende wawaxu Hanok, Palu, Hesron, Karmi yang.
10 Tiwänu Simeonde wawaxu Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Sohar Saul yang. Saulde mingä Kenan nanä.
11 Tiwänu Livaile wawaxu Gerson, Kohat, Merari yang.

12 Tiwänu Judale wawaxu Er, Onan, Sela, Peres, Sera yang. Tiwändeyä Erkät Onankälu Kenan kumgumäläk. Judale wawaxu Peres, uläpäle wawaxu Hesron, Hamul yang.
13 Tiwänu Isakarde wawaxu Tola, Pua, Jasup, Simron yang.
14 Tiwänu Sebulunde wawaxu Seret, Elon, Jalel yang.
15 Jekopde wawaxu uläkwaxu, mängätnä Lea itä Mesopotemia yiwixäwik dukngikut. Yäpanä täpätuxäyä anduknigikut. Umanä Daina. Jekopde mängälu Leatä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 33.
16 Tiwänu Gatde wawaxu Sifion, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli yang.
17 Tiwänu Aserde wawaxu Imna, Isva, Isvi, Beria yang. Tiwänä haminä Sera. Aserde wawaxu Beria, uläpäle wawaxu Heber, Malkiel yang.
18 Gat Aser yangu, Jekopkät Silpaxätde wawak. Silpa uläpä Labandä yäpanä Leale puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Silpaxätdä dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 16.
19 Jekopde mängälu Resel ile wawaxu Josep, Bensamin yang.
20 Josepde mängälu Asenatdä wawakngä Isip dukngikulu Manase, Epraim yang. Asenalu Potipera Onde prisu uläpäle yäpa.
21 Tiwänu Bensaminde wawaxu Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, Art yang.
22 Jekopde mängälu Reseldä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 14.

23 Tiwänu Dande wawaxu Husim.
24 Tiwänu Naptalile wawaxu Jasel, Guni, Jeser,
Silem yang.
25 Dan, Naptali yangu Jekopkät Bilhaxätde
wawak. Bilha uläpä Labandä yäpanä Reselde
puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Bilhaxätdä
dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 7.
26 Inä Jekopde wawak äwä bapunä yangu Ke-
nan teke Isip kukinu unekänu 66. Wawakngäle
mängät täkwäkäyä using kukin, tiwändeyä un-
uxälu doxendekin.
27 Tike Josepde wawaxu Isip alakumäläxu
uläpäyatkät Jekopde wawak, bapunä Kenan teke
Isip kukinu uläkwäkälu unekänu 70.
28 Isiwu axundokengu, Jekopdä Josewu Gosen
apu dayipikge natäke, Juda gämäk iningyäpiwän,
Josepde kukut. Tiwänä Jekop yänggwälu Gosen
kundoxawä,
29 Josepkäyä Gosen kuwikge kalisu inäne
gwenu tändäkngake, täko yiwike, nanä Israel
kawikge kukut. Ku nanä kake täku betaxäwik,
belakngä initikut.
30 Tiwänä nanätä Josewu using inikut. “Nina
kayitä angganduke, ‘Käluk yiwixaläk,’ yangu
anatäxat. Ge äpmanu axupitdekän,” yang inikut.
31 Tiwänä Josepdä notnä, nanä, äwä nanäxät
nanä yangu using yänikut. “Kingu using ku
iniwit. ‘Notna, nana, äwä nanaxät nanä yangu
Kenan kewu uwomune yiwixayingu näle aapuy-
ing.
32 Äminu uläkwäxu sipsip, towiyä gämän
yang daying yiwäxayingunin. Ngä sipsipnä,

towiyä gämänä, äwä hängä täpänä yangu undä
päkapuying,' yang iniwit.
33 Ge kinggä yawän kuwä, 'Ginu ina puyä
bimä pahakayingunin?' yang daniwänu, using
ininong.
34 'O bulämbam täpänin, ninu tupä
bapunindä pahakakin using pahakamängunin.
Wawakdäkänetä sipsip, towiyä gämän
yang daying yiwixakumängä, using daying
yiwäxamäng,' yang ininong. Using iniwä, kinggä
Gosen kewu awomune äpme pewän yiwitning,
inale Isip nanä sipsip dayingyiwäxaying äminde
mähe natäxayingunin," yang yänikut, Josepdän.

47

Josepdä notnä, nanä yang kingge yänipäkapgut

1-2 Tiwänä Josepdä notnä 5 tuwänguwän, Gosen
kep womu teke, kingge kukin. Kuke Josepdä
kingu using inikut. "O king, nana, notna yangu
sipsipnä, towiyä gämänä, äwä hängä täpänä undä
päke, Kenanu aleke apuhika, Gosen kep wom-
une aapuyingä undan yiwayak," yang inikut.
Inikengä notnä uläkwäxu yawän, kingge kayine
kopgin.
3 Tiwän kinggä using yänikut. "Ginu ina puyä
bimä pahakayingunin?" yang yänikut.
Yäniwän yäkwäle wamu using yakin.
"O bulämbam täpänin, ninu tupä ba-
punindä pahakakin usinggän, sipsip
dayingyiwäxamängunin," yang inikin.
4 Unetäkänu using inikin. "Kenankätanu naxu
wenä hikngä tiwän, sipsipdä nänangäsäxäyä

wenä tinggäwä, mätekngä womsimu ane yiwit-
nimde apumäng. Ge gätä täkembä yawi, ninu
Gosen yiwitnim?" yang inikin.
5-6 Tiwänä kinggä Josewu using inikut. "Isip
kewu awomu gätäne. Nangga äwä notda yangu
gäle apuying. Tiwän Isipkätanu kewu nomän
hikngä Gosendän. Ge une yawi yiwitnong.
"Tiwänu notda uläkwäkätanu, iminimindäka
kälawu nomängän daying yiwixayingä kakengu,
u äminuningän tuwänguyo. Tiwän nätäne itä
daying yiwitining," yang inikut.
7 Tiwänä Josepdä nanä Jekowu kingge kayine
initäkapän, Jekopdä kingu wam gwaläng imikut.
8 Imän kinggä "Gä krismasda dasingdasing?"
yawän,
9 using inikut. "Kewu anggomune tihikuxäwik,
krismasna 130 yiwixat. Tiwän u tihikukumu
meyä bulak tihikukum. Bapunatä tihikuxäwixu,
krismasu meyä ayiwikin. Tike näle krismasu
mätekngä," yang inikut.
10 Tikengä wam gwalängu hipdu imixäwixu,
aepuxukut.
11 Tiwänä kinggä inikut using, Josepdä nanä,
notnä yangu Ramses Distrikätanu* kewu wom-
duhim yämän, une yiwikin. Isipkätanu Ramses
Distrikge kewu nomän hikngä.
12 Unetäkänu Josepdä nanä, notnä, nanäxät
nanä, äwä engang yangge natäke, naxu ämin
apmäng yämixawän, näxäwik yiwikin.

Josepdä Isip nanä gatängyämikut

---

* **47:11:** Gosen kewu uwomu umanä täkngatu Ramses Distrik.

13 Isip nanä, Kenan nanä yangu naxu wenä
hikngä tinggawän, takgä yiwixäwä, kitokngänä
wenä tikin.
14 Tiwänu moningu Isip nanätäne awä Kenan
nanätäne yangu undä hikngä nakge tahaxäwik,
Josepde imä päke, kingge yolune päku pekut.
15 Isip nanä Kenan nanä yangu moningä
undä mumbä pulukgäwä, Isip nanä undätä apu,
Josewu using inikin. “Moninginu undä amutna
puluying. Tiwändeyä gä inale nindung yiwix-
awi kumnangge tikamäng? Naxu niming,” yang
inikin.
16 Tiwänä Josepdä using yänikut. “Mon-
ingsä awulukge tiwänu, kälawu alowikayingunin
päkapu namixawä, yäkwäle naxu äpme damit,”
yang yänikut.
17 Yäniwän sipsip, meme, towiyä gämän, hos,
äwä donggi yangu undä päkapu imikin. Tixawän
yäkwäle nak yämän näxäwik, yiwixawä krismasu
unggwenu apgut.
18 Krismasu unggwenu apuxuwän puluwänä,
hipdu apu Josewu using inikin. “Bulämbam
täpänin, ‘Naxu nimiyo,’ yangu dongganinangäsä
teyä, moningninu wenä. Tiwän kälawu
äminsakäyä gäle undä anggamikumäng. Ge
äpmanu hängä täpätu nakge gaminangäsä wenä.
Tike nihäxät kepninkätgän.
19 Gä inale nindung yiwixawi kungäxätna, kep-
ninu moyo yiwitnanggenggak? Nihäxät kep-
ninkät päxäwik, naxu nimiyo. Tiwän ninu kingge
puyä ämin moyoyi däknganа, itä nihä äwä kepnin
yangu towikngä däkngawik. Nak salin nimiyo.
Tiwän unin pahana, kewu wäyi doliwik. Tiwän

bulä alawä, unin päke nake, doxumnim,” yang inikin.

20 Naxu wenä hikngä tiwän, Isip nanä undä kepnä pewä, Josepdä kewu undä kingge umande uhiwän, kinggä päke, towikngä däkngakut.

21 Josepdä kepnä uhiwän, äminu Isip nanä undä hikngä kingge puyä ämin moyoyi däkngakin.

22 Tike prisu moningu kinggä iwikge yämixawän, naxu uhingnäkakin. Ge nakge dondapmäke, kepnä dowewä päkut.

23 Tiwänä Josepdä äminu Isip nanä using yänikut. “Äpmanu kingge umande kepsä, gihä yangu auhinggat. Ge nak salinu anin päku, puyäne pahanong.

24 Itä bulä alawä päkengu, äupuke 1-u kingge imixäwik, 4 gihäle penong. Tikengu gihäle peningune nanä käwutdu sakngäyile pexäwik, käwutdu gihä, gihäxät nanä, äwä engangsä yang näningge, penong,” yang yänikut.

25 Yäniwän using inikin. “O bulämbam täpänin, ninu axumnangäsä teyä, gätä ilakngä ninduke, gatängnimitäkapunggawi, käluk yiwitnanggekamäng. Ge kingge puyä ämin moyoyile äpme yiwitnim,” yang inikin.

26 Tiwän Josepdä mämä wamu using tekut. “Isipkätanu kewu kinggänekän. Ge äminu undä naxu puyäne nanä päkengu, äupuke, 1-u kingge imixäwik, 4 inäle pening.” Mämä wamu uläknga äpmankäyä using yiwäxak. Kinggä äminbamde kewu awäke teyä, prisde kewu dowäkut.

Jekopdä inä kupän kwayiningge Josep inikut

27 Israel yänggwälu Isip päku, Gosen kep womune yiwikin. Une yiwixäwik, kepnä pätäke kuke, engangu dukngixawä, meyä sakngälakut.
28 Jekowu Isip yiwixawän, krismasu 17 apuxukut. Unekänu krismasnä 147 yiwikut.
29-30 Täpduxu axupikge däpi tiwän, wawakngä Josewu yawän apän, using inikut. "Gätä ilakngä nanduxaläkngä kakengu, näle natäke, gwälam hikngä tahaxäwik, wamu ganiwilu kätakga bakanale kematde täxäwik, 'Usingu äpme tahawit,' yangu hiyäkände hikngä naniyo. Nätä kupa, Isipkätanu maxwayinong. Tike nätä kungäke bapunale kuwa, gupna Isipdä täke, bapuna kwayikin womune täku kwayinong," yang inikut, Josewun.
Iniwän "Usingu äpme tahawit," yang inikut.
31 Tiwänä Jekopdä "Anätule umande hiyäkände hikngä naniyo," yang iniwän, Anätule umande hiyäkände hikngä inikut. Tiwän Israelu däme däpmunä pekgak womune täpu temäke, Anätule eu wam yakut.

48

Jekopdä Epraimkät Manasexälu wam gwaläng yämikut

1 Täpduxu womdu yiwihikangä, ämindä Josewu using inikin. "Nangga amalik," yang iniwä, Josepdä wawakngä Manase Epraim yang yänipäke, nanäle kukut.
2 Kuwän "Wawakga gäle aapuk," yawä, Israelu awekulu, kwätän hikngä tahake, enake yiwikut.

3 Tikengä Josewu using inikut. “Nä
Kenankätanu taunu Lus unggäpangune*
yiwixäwa, Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä apu,
wam gwalängu using namikut.
4 ‘Nätä pahawa, gä engangu naxälä tow-
imbi, meyä sakngälawik. Nätä pahawa, bapuka
kantrinä inätä täke yiwitning. Tiwän kewu
awomu, bapukale tupäkände äpme yämit,’ yang
nanikut,” yang inikut, Josewun.
5 Unetäkanu using inikut. “Nä ane gäle doa-
puxäwa, wawakga Isip alakumäläxu aläpäyalu
nina wawak däkngakamäläk. Ruben Simeon
yang towikum bimä, Epraim, Manase yangkäyä
wawaknga däkgnakamäläk.
6 Tiwän engangu Epraim, Manase yangge
mehene towimbiläxu, gikale. Tiwän näle
wawakgä kewu Kenan uwomune päningu,
Epraim, Manase yangkäyä awähimäläk. Tike
ulapnä ile mehene alatningu payänäle kewune
yiwitning.
7 Wamu u yänggalu, mingga Reselde natäke
yänggat. Kewu Mesopotemia uwom teke, Ke-
nan kewu uwomune taunu Epratde wäkngäsim
kuxäwik, Reselu kumgut. Tiwän butayä hikngä
natäke, Epratde kahit kwayimune kwayikum,”
yang inikut. (Epralu, äpmanu Betlehem yang
inikaying.)
8 Tikengä Israeldä Josepde wawak dayike,
“Aläpäyalu imin?” yang iniwän,
9 Josepdä yäkwäle wamu using inikut.
“Aläpäyalu wawaknga Anätutä ane Isip yiwixäwa

* **48:3:** Tupä taunu Betel unggäpangu Lus yang inikakin.

namikulunin,” yang inikut.
Tiwän “Näle päkapso. Tiwän wam gwaläng yämit,” yang inikut.
10 Israelu äminäläke tiwän, kayi kupilä tiwä, nomänu dondayipgut. Ge Josepdä wawakngä yänipäkapän, Israeldä bapunä päku betake, kis tahangyämikut.
11 Betake Josewu using inikut. “Gäle nomu dombänggandupit yang natäxakum deyä, Anätutä pahawän, gikakänu donggandut. Tike wawakgaxät undä dandupa yiwimäng,” yang inikut.
12 Tiwäna Josepdä wawakngä Israelde bälängäne wäkngäsim yiwikumäläxu yäniwän, kwayimune päku yiwixawät, Josepdä sopäsopä nanäle nomune puke, däme kepkätan täpu temgut.
13 Josepde wawaxu uläpäyalu, yakap täpä Manase, tiwän ulapnä Epraim. Ge Josepdä Manase kätakngä dambunä hamändä täke, Epraimu kätakngä hiyänä hamändä täke, Israelde yänipäkapän, Manase Israelde hiyä käwut yiwän, Epraimu Israelde dambu käwut yiwikut.
14 Tiwändeyä Israeldä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhilune täke, kätakngä dambu hamändä Manasele kuhilune täkut. Manasetä gämäk alakut deyä, kätakngä hiyä hamändä doläkut.†
15 Tixäwik wam gwalängu using yämikut.
“Bapuna Abraham, nana Aisak yangu Anätule wam täwake, ile gepbine yiwikumäläk.

† **48:14:** Tupä nanätä wam gwaläng yäminingge, wawakngä yakäp täpä nanätä kätakngä hiyänä hamändä päke, ulapnä dambunä hamändä päkakin.

Anätu uläpätä yiwikyiwiknga yiwitäkapulu, iwikge nandung yiwik.

16 Meyä näle apginu nä axumnangäsä teyä, itä ängela däkngake gatängamixawän yiwitäkaput.

Ge Anätu uläpätä wakwakdäkä aläpäyalu bänip kwikwixu äpme yämik.

Ämindä wawakdäkä aläpäyatde uman yakengu, nina, bapuna Abraham, äwä nana Aisak yangge dombulämdäning.

Tiwän wawakdäkä aläpäyalu engangu äpme towimbät, meyä sakngälawik, kewu anggomunen," yang yakut, Jekopdän.

17 Nanätä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhit täpän kake, Josepdä "Uhamänu Manasele kuhit tänangäsä tahanggak?" yang natäke, nanäle kätaxu uhamänu Manasele kuhiläne täku tewikge täxäwik,

18 using inikut. "Nan, usingundo. Yakawu aläpänin. Ge kätakga hiyä hamändä ile kuhit täyo," yang inikut.

19 Tiwänä Jekopdä usingu dolahawikge natäke, using inikut. "Wawaknga, anatät. Ixäyä bapunä äpme meyä sakngälake, kantri inätä täke yiwitning. Tiwän umanä käyä tiwik. Tiwändeyä ulapnäle umanu bulämbam hikngä äpme tiwän, payänäle umanu yapmimbik. Tiwänä ulapnäle bapunä meyä sakngälake, kantrinä inäinä päke yiwitning," yang inikut.

20 Tikengä täpduxu unggwenune Jekopdä wam gwalängu using yämikut.

“Mahande Israel nanätä äminu wam gwaläng
yäminingge natäkengu, gitde natäpä apän,
using yänining.
‘Anätutä gwälam hikngä tupä Epraim, Manase
yangge pahakut usingu, gälexäyä usinggän
pahayok,’ yang yänining,” yang yänikut,
Jekopdän.
Wamu u yakulu, ulapnä Epraimde umanu
yakapde yiwän, payänä Manasele umanu ma-
hande yiwikut.
21 Tiwänä Israeldä Josewu using inikut. “Nä
axumnanggenggat. Tiwändeyä Anätu ginkälu
äpme yiwixäwik, bapuhäle kewune hipdu da-
nipäke kuwik.
22 Sekem nanäle kewu nomän hikngä. Tupä
kwälemna, gwäwäyäna yang päke, Amor nanäxät
amäke, kewu uwom täkumu notdale doyämit, tike
gäle gaminggat,” yang inikut.

49

*Jekopdä wawakngä mahande dasingga yiwit-
ninggäne yänitapgut*

1 Jekopdä wawakngä yangyäwämbän apä, using
yänikut. “Wäkngasim apnong. Tiwän mahande
dasingga yiwitninggäne danitapit.
2 Ginu undä Jekopde wawak, ginu undä ane
apnong.
Nä nansä Israeldä yäwilu, apuke
natäxätnong.

3 Ruben, gä wawaknga yäkap täpä.
Näle kitokngä, gätä päkuläk.

Wawakdäkäne gä gämäk towikum.
Umanda käyä.
Kitokngäka käyä.
4 Tiwändeyä umanda wenä tiwik.
Yanggä däkngake matäwä sipmäkayingbimä säkge doyiwixaläxunin.
Nanggale mängätkät pekumäläk.
Mängätnaxät peke, mayäkngä bulämbam hikngä namikuläk.✡
Ge gä yakap täpäle doyiwiläk.

5 Simeonkät Livaixälu yiwikyiwikngä usäkän.
Hängä amäk pahanangäsätäne päke, äminsipmäk tahakamäläxunin.✡
6 Wepdä wam yäxawälu, nä doxuwa yiwitnim.
Wam yiwikyäxawälu, donggatängyäma yänim.
Inale tokngä natäkengu, ämin sipmäkamäläxunin.
Äminde towiyä gämände kendängalu yumdekän sipmändäkngawät tahandambätäkayingunin.
7 Bäniptoxu yupsäng natäke, tokngä natäxäwik,
äminu tokngä däkä yumdekän yämikamäläxunin.
U tahakamäläkge tokngä däkä inä pähimäläk.
Tiwän bapunä unekänu donggatäke yiwitning.
Tike Israelkätanu kewu notnätä päningune täpätu täpätu petäke kuwa yiwitning.

8 Juda, notdatä umanda tängetnatning.
Iwalda gätäkän sipiläk.

✡ **49:4:** Yakap 35:22 ✡ **49:5:** Yakap 34:25-30

Tiwän nanggale wawakgä gäle sopäsopä putning.
9 Juda, gä laion bimä.
Laiondä kälap ku sipmäke nake,
hipdu päkapu pekyiwixawä,
ämindä doxu pahangyäwäxayingbimä.
10 King puyä Judatä täpixu ämindä doläning.
Inä bapunätä tätäke koxawä,
towikngätä apungä puyä uläknga täpik.
Täke kantri undä itä daying yiwik.*
11 Donggi wain puyäne äwamä pewä, wain salinu änäning.
Tiwän täwikngäxäyä wain yanggätä ähälutning.
Tiwändeyä wainu dowuluwik.
12 Ämindä wain tängokgäwä, kayi wain bimä dak tining.
Kälawu äminsakge mämu ämindä päke tängokgäwä,
mayä mämbimä kwak hikngä tining.†

13 Sebulunu yanggä gwende kwayimune yiwik.
Kewu uwomu nomän tiwän, sipdä päkapu yiwitningge nomän.
Kewu Sebulundä täpixu täkungu taun Saidonde kewune yiwik.

14 Isakalu donggi kitokngä gwendu bimä.
Tiwändeyä meyä käwukäwut wamängämä,

---

* **49:10:** Wamu aläknga, yäpulinä kätak hikngä donatäxayingunin.
† **49:12:** Judale kewu nomän hikngä tiwän, nak puyä meyä pahaxäwik, kälawu meyä towitning.

moyo päke pek yiwik.
15 Isakalu kewu äyiwä täkaningge womdu kawän nomän hikngä tiwänu,
moyo yiwän täkäning.
Tike äminde puyä ämin moyoyi däkngake,
meyä päpikge gwetakengu,
puyä kitokngä hikngä pahawik.

16 Danu äminä nomän daying yiwik.
Israel notnätä daying yiwixaying using daying yiwik.
17 Danu gomok bimä.
Gomokgä kahitäpäne kohopike yiwixawä, äminu hos tängäne apä, hosde bäläng yähawä, hosdä hätnawä, äminu hos tängäne yiwixayingunin päkepu sipmäkaying using tahawik.‡

18 Yawe, gätä gatängamiläkge yiwixat.

19 Gatde yolu kukanananggä apu pahawä malining.
Tiwändeyä Gatdä mähexätandä apu sipik.

20 Aserde kewune naxu nomän alätning.
Tiwän naxu gwälam hikngä kingge yämik.

21 Naptali meme tukgä inä natäk tihikuxäwik,
engangä gwälam hikngä dukngikaying using tahawik.

‡ **49:17:** Dande bapuna äminu naxäländo. Tiwändeyä kitokngänä käyä tiwä, iwalnä sipning.

22 Josewu nawu täkngatu bimä.
Yanggä akondokayingune doke, salinä meyä hikngä aläxawä,
kätakngä täpmäxäwik, dämän täpä täpä kopik.
23 Kwalemdä amäkaying ämindä tokngä natäke kwälemdä temningge pahakin.
24 Tiwändeyä Josewu kwälemnä päkulu,
kätakngä doyamumbä, nomängän mukut,
inale Jekopde Anätu kitokngänä käyä uläpätä gatängämikut.
Anätu uläpä Israel daying yiwixak täpänin.
Anätu uläpä Israelde hup.§
25 Bapukale Anätutä gatänggaminggaxunin.
Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä bänip kwikwik gaminggaxunin.
U gamikgä pahawän, hopä enetängätä kepdane epning.
U gamikgä pahawän, yanggä amälankätandä kepdane akopning.
U gamikgä pahawän, mängälä gin yänggwätkätan nanä engangu meyä dukngitning.
26 Wam gwalängu bapunatä näle namikinu, gäle gamitdä ayapmik.
Wam gwalängu meyä hikngä anggaminggatdä täwalde nomu ayapmik.
Wam gwalängu anggaminggalu gätä päpiläk.
Notda täkwäkätanu äminu bulämbam däkngakuläkgä päpiläk.

§ **49:24:** Anätu huwu bulämbamu gwendu bimä. Israel nanä undan kuhopiwä, iwalnätä sipnangäsändo.

27 Bensaminu homu tuxu kitokngäna käyä gwendu bimä.
Kälawu tembänä ku sipmäke nänggaxunin.**
Ge kupiläne notnäle uhike yäminggaxunin,”
yang yakut, Jekopdän.
28 Wamu uläkwäxu Israelde wawaxu
12 uläkwäkge bapunä mahande dasingga
yiwitninggäne yänikulunin. ‘Using yiwitning’
yangu u yänikulu, wawakngäle yiwikyiwikngä
dayipän tixawä yänikut

Jekopdä kupän kwayikin

29-30 Wawakngä mahande dasingga yiwitninggäne yänikengä, Jekopdä wawakngä puyä wamu täkngatu using yänikut. “Nä axungwäke notna axumgin aminde kuwitde däpi alik. Ge axupa, gupna Kenan täke kunong. Täku hupgänangu bapuna, nana yang pekindäkäne tenong. Hupgänangu undäkä Makpelaxätan, Epron Hit nanä uläpäle kewune. Makpelaxät Mamrexälu wäkngäsim wäkngäsim. Hupgänangu undäkä kepkät Abrahamdä Epronde kätaxune mätmätde uhikut.
31 Abraham, mängätnä Sara yangu undäkäne pekin. Tiwän Aisak, mängätnä Rebeka yangkäyä unekän pekin. Ge Leatä kupäntäyä une tekum.
32 Kewu uwomkät, hupgänangu undäkäxälu Abrahamdä Hit nanäle kätaxune auhikut. Ge ninaxäyä axupa, gupna aläku, hupgänangu undäkänekän tenong,” yang yänikut.

** **49:27:** Homu tukgä kälap yäwake sipmäke napulukaying using, Bensaminde bapunäxäyä iwalnä using pahaning.

33 Puyä wamu wawakngä yänipulukengä,
Jekowu bälängä awekgaxune päko peke kungäke,
bapunä tupä kumginde kukut.

50

1 Nanatä kupän, Josewu butayä hikngä natäke,
nanä betake initixäwik, kis tahangämikut.
2 Tikengä "Gupnä bukatayäk," yake, puyä
äminä doktale yiwixaying täkwäxu yäniwän,
nanäle guwu mäläsin pexäwik, täwikgä täpä
kopgut.*
3 Puyä uläknga tahananggengu, täpduxu 40
tahakakin. Ge Israelde guwu using pahaxawä,
täpduxu 40 apuxukut. Tixawän Isip nanä ile bu-
tayä natäke, kwänäm tixawä, täpduxu 70 apuxu-
kut.
4 Butayä täkngane yiwikinu puluwänä, Josepdä
kingge puyä äminu umanä käyä täkwäxu using
yänikut. "Näle täke natäkengu, kingu using ini-
nong.
5 'Josewu nanatä using inikut. "Wamu uyäwilu,
Anätule umande 'Usingu äpme tahawit,' yang
naniyo," inike "Nä axupitde däpi alinggak. Ge
nätä kupa, mätmälu Kenen kep womune ni-
nale kwayikum däkäne täku teyo," yang iniwän,
"Usingu äpme tahawit" yangu Anätule umande
inikut. Ge täkembä tewi, nanä Kenan täko
tekengä, hipdu apik?' yang ininong," yang
yänikut.

---

* **50:2:** Isip nanä umanä käyä ämindä kupä, gupnä bukatäyäk yake, doktatä gupnä matäke, bäniyä sike, maäläsinu inäinä peke, täwikgä wamätäke kokakin. Tikengu boksune pexakin.

6 Yäniwän king ku iniwä, Josepde wam natäke,
kinggä using yakut. “Täke. Nanggatä yawän
Anätule umande inikuläk using täko teyo,” yang
inikut.
7 Tiwänä Josewu nanä kwayiwikge kopgut.
Tiwän kingge puyä äminu umanä käyä kingge
yolune pahakaying, puyä äminu umanä käyä
Isipkätan pahakaying awä
8 Josepkät nanä, payänä, ulapnä, nanäxät nanä
yangu undä kopgin. Tixawän Gosenu engangä,
sipsipnä, towiyä gämänä yanggäkän yiwikin.
9 Tixawän amäk äminu hos tängäne päko yi-
wike kukaying ämin, äwä karis bimälängäne päko
yiwike kukaying ämin yangkäyä using kopgin.
Äminu u kopginu meyä hikngä.
10 Axuhika Atat nanätä witde dapäkdapäkngä
uhinggikaying womune kundopgin. Atalu
Yanggä Jodan Dupine wäkngäsim. Uwomune
kundokengu, butayä hikngä natäke, kwänämu
bulämbam gwen tikin. Tixäwik Josepdä nanäle
natäke, butayä täkngane yiwixawän, täpduxu 7
apuxukut.
11 Butayä täkngane yiwixawä dayike, Kenan
nanä uwomune yiwixayinggä using yakin. “Isip
nanä butayä hikngä natäxaying,” yang yakin. Ile
tiwän, kewu Yanggä Jodan Dupine wäkngäsimu
uwomu, umanä ‘Abel Misraim,’† yang inikaying.
12 Jekopde wawaxu inä yänikut using tahakin.
13 Nanäle guwu Kenan kewune täko,
hupgänangu Makpela nanä däkäne tekin.

† **50:11:** Hibru wamune ‘Abel Misraim’ äwä “Isip nanä kwänäm tikaying,” yangu guläkngä usäkän.

Makpelaxät Mamrexälu wäkngasim wäkngasim.
Hupgängangu undäkäxät kewu uwomkälu
Abrahamdä mätmätnäle, Efron Hit nanä uläpäle
kätaxune uhikut.
14 Nanä kwayikengä Josep, notnä äwä äminu
ixät kopgin yangu undä hipdu Isip kukin.

Josepdä notnä bänip kwikwik wam yänikut

15 Nanä kwayikengä, Josepde päyänä täkwäxu
using yakin. “Nanu alikut. Ge wäyi täkgnaläknga
Josepde pahakumängge, yäkwäle Josepdä tokngä
natäke, tokngä däkä nimiyäk,” yang yakin.

16 Yake wamu Josepde using tewä kukut.
“Nangga axupikge däpi tixawänu, using ninikut.
17 ‘Josewu using ininong. “Wäyi täkngaläknga
payäkatä gäle pahake tokngä däkä gamikindeyä,
gutongänä pahawi hopinong,” yang ininong,’
yang ninikut. Ninu nanggale Anätule gepbine yi-
wixamäng. Ge wäyininu täkembä pahawi hopin-
ing?” yang yawä ku inikin. Iniwä Josewu wamu
uläknganin natäke, kwänämnä tikut.

18 Tiwänä payänä undä täkwäkgä täkapu,
Josepde kayine pimake, “Ninu gäle puyä ämin
moyoyi,” yang inikin.

19 Iniwä using yänikut. “Manaxälatnong. Nä
Anätundo, ngä nätä tokngä däkä damit.
20 Gindä näle wäyi pahaningge natäpgin.
Tiwändeyä Anätutä wäyi u pahakinunin
täpän täkwämbän, nomän tik. Äminu meyä
axumnangäsä teyä, Anätutä anggatängyämän,
käluk yiwixaying.

21 Ge manaxälatnong. Gihäxät engangsäxälu
äpme dandung yiwit," yang yänikut, bänip kwik-
wik wamun.

Josewu äxumgut

22 Josewu notnä täkwäkät Isip yiwikin. Tixäwik
Josewu krismasnä 110 tikut.
23 Äyiwixawängän wawakngä Epraimde bapunä
alawä, wawakngä Manasele wawaxu Makirde
engangkäyä alawä, Josepdä inäle päkut.
24 Tiwänä Josepdä notnä using yänikut.
"Täpduxu axupitde däpi alik. Tiwändeyä Anätu
änggatängdamikge äpme apik. Itä apungu, ginu
kewu awomunetä, kewu Abraham, Aisak äwä
Jekop yangge yämikge kitokngä hikngä yänikut
womune danipäke kopik," yang yänikut.
25 Yake using yänikut. "Wamu daniwilu,
'Usingu äpme tahanim' yangu Anätule umande
naninong. Anatutä änggatängdamikge apänu,
gupna kewu awomunetä ähikngä täke kopnong,"
yawän, "Usingu äpme tahanim," yangu Anätule
umande inikin.
26 Josewu krismasu 110 yiwike kumgut. Tiwänä
gupnä mäläsin peke, bokskätan tekin.

Awara Baibel
Genesis, Ruth, and Jonah in the Awara Language of Papua New Guinea
Buk Stat, Rut, na Jona long tokples Awara long Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Awara

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-29

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
901be67c-3025-58b6-81c0-9c823153f0ef